

ధర్మము

విచారణ

నేతి రత్నాకరము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌశిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాచారి

గురు గౌరీమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరట్రహ్మాండ స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తీర్థాంగ స్వామి

గురు లాహిరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పాయి బాలా

గురు ఆరదీంద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మహాయోగిస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రకేశవర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010006481

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీః.
నీతిరత్నాకరము

ఇ య్య ది,
కళాప్రపూర్ణ కావ్యస్థుతి తీర్థ
జనమంచి శేషాద్రి శర్మ చే
రచింపఁబడినది.

APPROVED BY THE TEXT-BOOK COMMITTEE FOR CLASS USE
(Vide Page 258, Fort St. George Gazette Part 1 B, 2-5-1939)

చెన్నపురి :
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున
ముద్రింపఁబడినది.
1939

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్త యధీనములు.

మూల్యము 0—8—0.

తొలిపలుకు.

సరసమనీషులారా! నీతిరత్నాకరమను నీయాఖ్యాయీ కను దను కర్పింపఁగలిగితిని ఇందు నీతిమార్గావలంబకులకు విజయము, తద్విరుద్ధమార్గావలంబకులకు సపజయము గలుగుటయే ప్రధానభాగము. ఈవిషయములు రెండు నిందు విస్పష్టములగు. విశేషించి భగవత్సహాయము, సాధువుల తోడ్పాటు నీతి మార్గమునకుఁ గలదని యాయాఖ్యాయీక తెలుపుచు. స్త్రీపురుషు లనోన్యస్యసుగుణప్రేరితు లై ప్రేమగలవారి లైననే యది చిరకాలము నిలుచు ననియు, వేఱొకమార్గమున నది యచిరకాలముననే ఊడించు ననియుఁ దెలుపుటకే యీచిన్ని పాత్రము వ్రాయఁబడిన దనియుఁ దేటపడును. జనుల యభిప్రాయము లెట్లులున్నను నీతిమార్గము సర్వపక్షసమాదృణీయమగును గదా. దాని నాశ్రయింపఁబూనిన మార్గములు వెలువేటుగా నుండును. ఏమార్గము తుదకు నీతిమార్గమునఁ దన్నాశ్రయించిపవాని జేప్పునో యదియే సన్మార్గ మనఁబడును అట్టిమార్గములఁ దెలుపు గ్రంథములే తొలిపలుకు నుపకరించునని

ఇందు నాచేసిన కృషి విశేషించి వ్రాయఁదగినది కాదు. స్త్రీవిద్య యెట్టిది మంచి దను నీ నామొకంగిసంతకము నిందుఁ దెలిపితిని దుద్రమంత్రములు లోనగు నని తొలుదొలుత మేలు గలిగించిన ట్లగపడినను దుదకు హాని గల్గించునని యీ కథా

రూపమున విశదీకరించితిని. మహాకాళి బలివలన సంతృప్తి నొంది భక్తులకు వరములొసంగు నన్న ప్రవాదము సత్యేతర మనియు నశాస్త్ర మనియు స్పష్టపఱచితిని. విశేషించి దేవతోత్సవము లందుఁ జేడు జనులు భక్తిభావముగలవారు కొలది సంఖ్యాకులే యని తేటపఱచితిని. మూలికలయం దద్భుతశక్తి కలదని తెలియఁ బలికితిని. ఇట్టి విషయములు బాలురహృదయముల నిలువ వలయు ననియు, దాన సనాతనసీతిమార్గము పెంపొందు ననియు, విశేషించి దేవతాభక్తియుఁ బ్రభుభక్తియుఁ గుదురు కొన నవకాశము కలుగుననియు నాయాశయము. తక్కినవిషయములు గ్రంథపఠనముననే తెలియఁగలవు. ఇక్కడ వ్రాయ నవసరము లేదు.

ఈపాత్రమును ముద్రింపఁ గోరఁగనే యంగీకరించి మూడుదినములలో ముద్రించియిచ్చిన యాంధ్రగ్రంథోద్ధారకులు మ. కా. శ్రీ, వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలుగారి కీమూలమున నాకృతజ్ఞతం దెలుపుచున్నాఁడను. కథాసూరిభావమున నెన్ని యో లోపములుండును వానినెల్ల నాచే సంస్కరింపజేయ భాషాభిమానుల సంజలిఘటించి వేడుచున్నాఁడను. ఇంకఁ బెంచి వ్రాయ నుద్యమింపక సజ్జనులను దీనికిఁ జేయఁగాత యొసంగ వేడుచు విరమించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు సుజనసేవకుఁడు,
జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.
శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీః

నీతిరత్నాకరము

— ఇష్టదేవతాప్రార్థనము. —

- చ. సిరి యని గౌరియంచు సరఃసీరుహసంభవురాజీయంచు ని
 ర్జరులు మునీంద్రు లెల్లపుడు • సముత్తిచేహంచు గోల్వ వికృతుల్
 నిరతము పాదపద్మముల • నెమ్మి శిరంబులః దాల్చి నాద్యయై
 పరశినయుక్తి భక్తజనఃపాలిని నాఁ దగు చేమి గొల్పెదన్. ౧
- చ. తెలియనివారి కెప్పగించి • చేటగ నీతులఁ దెల్పవచ్చు న
 పులుకుల దెల్పకున్న నగుఁబాటగుఁగానఁ గఁధావిధానమే
 సులలితమార్గ మప్పనికిఁ • జొప్పడియొడుగుటందు సెంచి నేఁ
 దెలి పెరఁ దన్నిధులు సుఖీవరసచ్చత మా తెఱుగునన్. ౨

మొదటి పీఠిక.

ఆరోగ్యభాగ్యముల నిచ్చుపదార్థములయందెల్ల నదు
 లగ్రస్థానము నాక్రమింపఁ దగినవి. పూర్వులు వానిని బరమపావ
 నములని, సేవింపఁదగినవని, సకలపాపముల నడంచునని తెలిపి
 యున్నవారు. జలములు భూమిని బవిత్రముగాఁ జేయునని,

ఆభూమి మానవులను బవిత్తులనుగా నొనరించునని వేదములు తెలుపుచున్నవి. సకలకల్తషముల నదులు హరించుననుట నిక్కము. కల్తషమనగా నేహమాలిన్యమని కొందఱు అర్థము చెప్పుదురు. ప్రవాహోదకములయందు దుదయకాలమునకుముందు స్నానముచేసిన సకలరోగములు నశించునని యాయుర్వేదము తెలుపుచున్నది. దీనినెల్ల ప్రతికరించియే యున్నారు. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రవేత్తలు లక్ష్యలక్షణపురస్సరముగా దీనిని దృఢపఱచుచున్నారు. ఆరోగ్యముకలిగినపుడు మనస్సు పరిశుద్ధముగ నుండుననియు, నది మంచికార్యములు చేయఁబూనుననియు నార్యులభావము. కావున నదులు పాపములు తొలఁగించుననుట యుక్తియుక్తమే యనవచ్చును.

నదులు సమీపముననున్న దేశములు ధనసంపన్నములుగ నుండుట సాధారణము. ఆదేశములకు నదీమాతృకములని పేరు. తల్లివలె నదులు పయఃప్రదానమున నెల్లభంగులఁ బోషించుటంజేసి నదీమాతృకములనువే రాదేశములకుఁ గలిగెనని పెద్దలందురు. ఆయర్థము యుక్తి కనుకూలముగనే యున్నది. సస్యములకు ఆరోగ్యమునకు నదులు మహోపకారకము లనుసీద్ధాంతము సర్వజనాంగీకారమును బడసినది. నదుల యిరుదరులకుఁ బరిసరమున నున్న భూములు సారవంతము లయి యుండుట సర్వజనవిదితమగు విషయముగాని మాట మూలనుండునది కాదు. ఏయేభాగములనుండియో యెంచు మట్టిని చెచ్చి భూములం గప్పను. సస్యములు సమృద్ధిగ దానిచే ఫలించును. కర్షకుల కింతకంటె మహోపకారము చేయుటెట్లు ?

ఏబదియాలుదేశములుగా నీ భరతఖండము విభజింపబడి యుండెడిది. ఏబదియాలు భాషలుండెనని కొందఱుందురు. అన్నియుండవనియు సంస్కృతము ప్రాకృతాది షడ్భాషలు, వీనివికారములుగా భాష లుండెనని కొందఱుందురు. ఇప్పటిభాషలంబట్టి యాకాలపుభాషల నిర్ణయించుటంత మంచిదిగాదు. ఆదేశములయందు మహారాష్ట్రదేశము మిగుల బ్రఖ్యాతిని మించియుండెను. మహారాష్ట్రదేశీయులు మిగుల బలాఢ్యులు. సదాచారపరాయణులు. ప్రతిక్షణ విలక్షణపరిణామములగు నాచారములనలయించు నూహలు గలవారు కారు. పూర్వులయందు గౌరవము, దేశమందు విశ్వాసము, శాస్త్రములయందుఁ బ్రీతి, భగవంతునియందు భక్తి యను నివి వారికిఁ దోడఁబుట్టినగుణములు. స్వదేశాభిమానము మెండు బలపరాక్రమములయం దాటితేఱినవారలయ్య నొరుల హింసించునలవాటుగలవారు కారు. ఊరకూరక త మ్మలయించినపుడు మాత్రము ప్రతిఘటించురు. ప్రతిఘటించిరిపో కార్యము పండుటయో మేనులఁ దొలఁగుటయో కావలసినదే కాని నడుమ నడలుకొను నాచార మాదేశీయులకు లేదు. వారికి జీడిమచ్చలని పేరుగల్గుటకుఁ గారణమిదియే యయి యుండనోపు. సామాన్యముగా నెల్లరు భవానిని బూజించువా రనవచ్చును. ఆమెకుఁగల లేక వృద్ధికాఁజాలమను విశ్వాసము వారలకు నుగ్గుతోఁ బెట్టినట్టిది. కావుననే శ్రద్ధాభక్తుల భవాని నారాధింతురు బలుల నర్చింతురు. గవ్వలతో నాదేవిని బూజించువారు కొందఱుగలరు. నిర్తలమగు వస్తువుల నర్చించిన నిర్తలముగా బుద్ధియుండునని వారియూహ కాఁబోలు.

వారలకు గవ్వలుకూర్చిన హారముండును. అది కుంకుమపంకలిష్టముగనుండును.

అట్టి మహారాష్ట్రదేశమున నొక పుణ్యనదీపరిసరమున విలాసధామ మనునగరము గలదు. నదీతటమున నదికట్టబడుటచే బ్రవాహసమయమున బాధకలిగినను దక్కుగలకాలములయందు సుఖసమృద్ధికి గోడువలేకుండెను. కావున నాగరము సుఖధామ మనుప్రఖ్యాతిని గాంచెను. నగర మతి విశాలభూభాగము నాక్రమించి యుండెను. గృహములు క్రిక్కిరిసియుండక యెడముగలిగి ప్రాకారవేష్టితములై యుండెను. కావున నారోగ్యభాగ్యమునకు గోడున లేదనవచ్చును. గృహచతుర్భాగములఁ గ్రిక్కిరిసి వృక్షము లుండవలయునని రాజశాసనము. కావున శీతలచ్ఛాయాద్రుమములు విశేషించి యుండెను. ఎడవేడిమి విశేషించి సోఁకకయుండ నాద్రుమములు కాపాడుచుండఁగా నిక వాసయోగ్యము కాదనుట యెట్లు? పురము నలుప్రక్కలనుండు భూభాగము తగ్గుగా నుండెను. నగరము గలభూభాగ మున్నతము. కావున ముఱికి నీరు నిలువక పోవుచుండఁగా నెంతయో యారోగ్యముగా నుండెను.

సౌభపంక్తులు చక్కఁగాఁ దీర్చికట్టినట్లుండెను. వీధులు విశాలములు. రెండుప్రక్కలను జాలుగ ఛాయాద్రుమములు గలవు. వానిమూలముల నరుగులు వేయఁబడియుండెను. బాట సారు లందుఁ గూరుచుండి యలసట తీర్చుకొనుచుందురు. క్రొత్తవా రానగరమును జూడవత్తురు. ఆనందయాత్రయని దానివేరు. ఆవేరు మిగులఁ బ్రఖ్యాతి వహించెను. ఏటేట వేసవి

కాయాత్ర దూరదేశాగతజనులచే సాగింపబడును. ఆనగరమును జూచి యందుఁ బదిదినములుండి యా శీతలమారుతమును నేవించి కృతకృత్యులై మరలి పోవుచుందురు కన్నులు భగవంతుఁ డొసంగినందులకు ఫల మానగరమును జూచుటయే యని యెల్లవా రనుచుందురు. యాత్రార్థులకుఁ గొన్నియిండ్లు నిర్మింపఁబడి యుండును గృహభృతి యించుకంతయేగాని నృధిచేయరాదని రాజశాసనము కలదు. కావున బాటసారుల కేమాత్రము కష్టము కలుగ నవకాశము లేదు. కావుననే యానందయాత్ర యను పేరు సార్థకమయ్యెను.

ఆ దేశమేలుభూజాని కరుణాకరుఁ డని ధర్మాత్ముఁ డని విఖ్యాతినొందెను. ఆవిఖ్యాతికే గౌరవము న్యాయపరిపాలనమే గాని వేఱొకటి కాదు. ప్రజలు రాజును భగవంతునిగా భావించు చుండిరి. కావుననే యారాజ్యము శాంతికి సంస్థానమయి యుం డెను. అనురాధములకు శాసనములు గలవుగాని వాని నుపయో గించునవసరము లేకుండెను. న్యాయాధికారులని, కారాగృహాధి కారులని కొందఱుండిరి. కాని వారికి నెప్పుడో యొకప్పుడు తక్కువ దక్కినపుడు కాలముపుచ్చు నుపాయములేక పురాణములఁ జదువుకొనుచుండిరి. ఆ విలాసధామమున వీధికొక్క పుస్తక భాండాగారము నెలకొల్పఁబడి యుండెను సకల గ్రంథము లందు దొరకుటంబట్టి యవకాశము దొరకినపుడెల్ల జను లచటికింబోయి చదువుచుండిరి. అందఱు చాటకశాలలు గలవు. అవి పౌరజన సంతృప్తి నొసంగింపఁటపొందు నేర్పఱుపఁ బడినవే. ఇట్టివెన్ని యో జనోపకారములక నిర్మింపఁబడినందుననే యానగరము వాస యోగ్య మయ్యెను.

ఆచారమున నొక ధనవంతుఁ డుండెను. ఆతనిపేరు శ్రీనివాసదాసు. తలిదండ్రులౌతనికి వివాహమువఱకుఁ గలసంస్కారము లొనరించి గతించిరి. భార్యంగూడి శ్రీనివాసదాసు సద్వృత్తిఁ గలముఁ బుచ్చుచుండెను. లక్ష్మీనారాయణులవలె వార లున్నవారని యెల్లవారు వాడుచుండిరి. పరోపకారము వారికి నైజగుణము. కాని ముఖస్తుతులను జేయువారిని మాత్ర మాదాసాదరింపకుండెను దీనాంధబధిరాదు లాతనియిల్లు కల్పవృక్షమని కాచుకొని యుండును. అన్నదానము వస్త్రదానము ననునీరెండునాతఁ డెక్కుడుగాఁ జేయువాఁడు. తక్కినదానములు యథోచితముగాఁ జేయుచుండును. బంధువులరాకకుఁ బరిమితి లేకుండెను. వ్యాపారమున ధనమెక్కువగా లభించుచుండుటనే వ్యయము నాతనిమదికి లెక్కింపఁదగినది కాకయుండెను. ఆవ్యాపారముఁ న్యాయము నతిక్రమింపక చేయఁబడుచున్నందున దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను.

ధర్మము చెఱువఁ జెఱుచును,

ధర్మము రక్షించువారిఁ • దా రక్షించున్.

అన్నసూక్తి యేల తప్పును? ఆవ్యాపార మాతనికొలమున నారంభింపఁబడినది కాదు. కులవృత్తి. కావున శాస్త్రీయమే యనవలయుంగదా.

శ్లో. “స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతస్సంసిద్ధిం లభతే నరః.”

అను భగవద్గీతావాక్యము ప్రమాణము కదా. ఆవ్యాపారమునే పాటించి కులవృత్తియని భగవద్గీతపాదితమని కర్తవ్యమని యాతఁ డొనరించుచు దేహమంతయుఁ గన్నులుగా

సంచరించు చుండెను. కులవృత్తి భగవద్దూహముగాఁ దలంచుచు దాని ననుసరించినఁ గృతార్థునింజేయు నని పెద్ద లందురు.

శ్రీనివాసదాసునకు నాలుగుసంవత్సరముల దనుక సంతానము లేకుండెను. కళత్రము మనసున నించుకవిచార మూనుచుండెను. పతికి నెదురాడనోడునట్టి శీలముకలది. కావున బయలుపడనీయక యుండెను. ఎట్టులో యాఖండ మును భర్త యెఱింగెను. సత్కళత్రము చింతదీర్చుట పతికి హితముగదా యని సంతతి నాలోచించి యిట్లు తలపోయఁ జొచ్చెను. మానుషానంద మెల్లరకుఁ గావలసినదియే. దానిం గాంక్షించుట పొరపాటు గాదు. ధర్మప్రజావృద్ధియు కదా వివాహము చేసికొనుట. దీనికిఁ బురాకృతపుణ్యము తోడు పడవలయు దానికి మానవప్రయత్నము కూడఁ గావల యును. దైవపరులు కొందఱు మానవప్రయత్న మేలయం దురు. అది పాటింపఁదగినమాట యనవలయును. భగవంతుని నేవించుట ప్రధానము. దాన నిహపరములు గలవు. దాని మాన నీరెండును జెడును. కాబట్టి యీశ్వరు నారాధించు టుచితము. ఆ యారాధనము కూడఁ దొలుదొలుత విశ్వాస మును బుట్టించునదిగ నుండవలయుఁ గదా. లేనిచో స్త్రీలకు భక్తి కుదరదు. ధర్మార్థకామమోక్షములను పురషార్థములు నాలుగు వాంఛింపఁదగినవే యని పురాణములు తెలుపుచున్నవి. కనుక నిపుడు శ్రీకృష్ణు నారాధించుట యెంతయుఁ దగియుం డెడు. అందును సంతానగోపాలనామమున శ్రీకృష్ణు నారాధిం చుట సమంచితమగు. ఈనామమును విన్నయంతనే నాకళత్రము.

ఆనగరమున నొక ధనవంతుఁ డుండెను. ఆతనిపేరు శ్రీనివాసదాసు. తలిదండ్రులారాతనికి వివాహమువఱకుఁ గలసంస్కారము లొనరించి గతించిరి. భార్యంగూడి శ్రీనివాసదాసు సద్వృత్తిఁ గలముఁ బుచ్చుచుండెను. లక్ష్మీనారాయణులవలె వార లున్నవారని యెల్లవారు వాడుచుండిరి. పరోపకారము వారికి నైజగుణము. కాని ముఖస్తుతులను జేయువారిని మాత్ర మాదాసాదరింపకుండెను దీనాంధబధిరాదు లాతనియిల్లు కిల్పవృత్తమని కాచుకొని యుండును. అన్నదానము వస్త్రదానము ననునీరెండునాతఁ డెక్కుడుగాఁ జేయువాఁడు. తక్కినదానములు యథోచితముగాఁ జేయుచుండును. బంధువులరాకకుఁ బరిమితీలేకుండెను. వ్యాపారమున ధనమెక్కువగా లభించుచుండుటనే వ్యయమునాతనిమదికి లెక్కింపఁదగినది కాకయుండెను. ఆవ్యాపారము న్యాయము సత్కర్మమింపక చేయఁబడుచున్నందున దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను.

ధర్మము చెఱుపఁ జెఱుచును,

ధర్మము రక్షించువారిఁ దా రక్షించున్.

అన్నసూక్తి యేల తప్పును? ఆవ్యాపార మాతనికాలమున నారంభింపఁబడినది కాదు. కులవృత్తి. కావున శాస్త్రీయమే యనవలయుండదా.

శ్లో. “స్వే స్వే కర్తవ్యభిరతస్సంసిద్ధిం లభతే నరః.”

అను భగవద్గీతావాక్యము ప్రమాణము కదా. ఆవ్యాపారమునే పాటించి కులవృత్తియని భగవద్గీతాపాదతమని కర్తవ్యమని యాతఁ డొనరించుచు దేహమంతయుఁ గన్నులుగా

సంచరించు చుండెను. కులవృత్తి భగవద్దూరిసముగాఁ దలంచుచు దాని ననుసరించిన గృతార్థునిజేయు నని పెద్ద లందురు.

శ్రీనివాసదాసునకు నాలుగుసంవత్సరముల దనుక సంతానము లేకుండెను. కళత్రము మనసున నించుకవిచార మునుచుండెను. పతికి నెదురాడనోడునట్టి శీలముకలది. కావున బయలుపడనీయక యుండెను. ఎట్టులో యాభేద మును భర్త యెఱింగెను. సత్కళత్రము చింతదీర్చుట పతికి హితముగదా యని సన్నతి నాలోచించి యిట్లు తలపోయఁ జొచ్చెను. మానుషానంద మెల్లరకుఁ గావలసినదియే. దానిం గాంక్షించుట పొరపాటు గాదు. ధర్మప్రజావృద్ధియు కదా వివాహము చేసికొనుట. దీనికిఁ బురాకృతపుణ్యము తోడు పడవలయు దానికి మానవప్రయత్నము కూడఁ గావల యును. దైవపరులు కొందఱు మానవప్రయత్న మేలయం దురు. అది పాటింపఁదగినమాట యనవలయును. భగవంతుని నేవించుట ప్రధానము. దాన నిహపరములు గలవు. దాని మాన నీరెండును జెడును. కాబట్టి యీశ్వరు నారాధించు టుచితము. ఆ యారాధనము కూడఁ దొలుదొలుత విశ్వాస మును బుట్టించునదిగ నుండవలయుఁ గదా. లేనిచో స్త్రీలకు భక్తి కుదురదు. ధర్మార్థకామమోక్షములను పురఃపార్థములు నాలుగు వాంఛింపఁదగినవే యని పురాణములు తెలుపుచున్నవి. కనుక నిపుడు శ్రీకృష్ణు నారాధించుట యెంతయుఁ దగియుం డెడు. అందును సంతానగోపాలనామమున శ్రీకృష్ణు నారాధిం చుట సమంచితమగు. ఈనామమును విన్నయంతనే నాకళత్రము

భక్తిప్రీతులు గలదగును. అవిరెండును గుదిరినఁగాని యారా భనము సఫలము కాదు. అని యాలోచించి యది లెస్సగా మదికి సరిపడినందున నవకాశము కలిగింపక మున్ను తన్నెఱింగిన వృద్ధభూసురవరేణ్యుని బిలువంబంచి యుచితసమర్థుల జరపి యుదంత మెఱింగించెను. మహానీయుఁ డాప్రశ్నమున కానందించి నీవాంఛితము ఫలించును. సత్యము. శ్రీస్తుంబ సంతానగోపాలమూర్తిని బూజింపుము. ఆపద్ధతి నాలక్షింపుము.

శుభముహూర్తమున విత్తశాత్రు మొనరింపక రత్న సువర్ణరజతాదులచే శ్రీకృష్ణనాకృతిని స్థండిలమున నునుపవలయును. సకలవిధాలంకృతమండపము నమరించి తన్మధ్య కల్పిత స్థండిలమున నునిచిన శ్రీసంతానగోపాలమూర్తిని బూజింపవలయును. అనాడు ప్రతియామమునను బూజ చేయవలయును. గోభూప్రభృతిదానములను యథాశక్తి నొనరింపవలయును. సాధువ్రతపరాయణులగు విప్రప్రవరులకు భోజనంబుడవలయు. దీనాంధకబధిరకుబ్జుల నన్నదానమున సంతృప్తులఁజేయవలయు. అవలఁ దాను సభార్యుఁడై భుజించి యా ప్రతిమను శుద్ధశ్రోత్రియునకు దానము చేయవలయును. ఈభగవత్పూజ భక్తితోఁ జేయవలయును. దంభాచారున కది ఫలము నీయదు. మనోవాక్కుల నేకరీతిగా భావ మలరారఁ బూజించిననే ఫలముగలుగును. ఈపూజ సాంగముగా నెఱవేఱిన సంతానము కలుగును. రాధామాధవులయం దెవ్వరిపై నధికభక్తి కలుగునో తదంశము గలసంతానము గలుగును. ఇది సత్యము. అని వ్రతవిధానమును దెలుప శ్రీని

వాసదాసు సంతోషించెను. ఆయనధర్మపత్ని యిందిరాదేవి పరమానందభరితురా లయ్యెను. వృద్ధవిప్రప్రవరుడు తన యింటికిం బోయెను.

తరువాత నాదంపతు లాలోచించుకొని సుముహూర్తము నిశ్చయింపబడఁగా వ్రతమునకుఁ గడంగిరి. సద్బ్రాహ్మణుల రావించిరి. విత్తశాత్రము లేక ప్రతిఘను జేయించిరి. యథోక్తముగా వ్రతము నాచరించిరి. ఇంచుకయేనియుఁ గొఱంతగాంచక యావ్రతము పూర్తిచేయఁబడియెను. ఎల్ల రావ్రతమును దిలకించి తప్పక సంతానముకలుగునని విశ్వసించిరి. వారి భక్తిశ్రద్ధలు చూచువారికెంతయు నచ్చెరువు గలుగఁజేసెను. ఇంచుకంతయు లోప మేవిషయమునందును గలుగక యుండెను. కొలఁదిదినములు జరగ నాయిందిరాదేవి గర్భవతియన్న సువార్త మెల్ల మెల్లన నలుదెసలకుం బ్రాఁకెను. దాని విన్నవారెల్ల నానందాంభోరాశి నోలలాడిరి. గర్భ సంస్కారములగు పుంసవనాదులు చేయఁబడియె. నెలలునిండెను. ఒక్కనాఁ డాయిందిరాదేవి కలగాంచెను. అందొక్క సువాసిని సకలాభరణములఁ దాల్చి తాంబూలచర్మణము చేయుచు వచ్చి యొక్క చక్కనిఫల మిందిరాహస్తమున నిడి దీని ననుభవింపుమని పలికి యదృశ్యురా లయ్యెను. ఆవల మేల్కొంచి సమీపతల్పమున శయనించియున్న ప్రాణనాథునిఁ బిలిచెను. అయ్యది నాలవజాము కావున నాతఁ డనుస్మృతిని బొరాయణము చేయుచుండెను. భార్య పిలువఁగనే చెంతకుం బోయి కూరుచుండి యేల పిలిచితివని యడిగెను. ఇందిర స్వప్న

వృత్తాంతమును దెలిపెను. ఇరువురు తలపోసికొని కుమారిక కలుగునని యూహించిరి.

మఱుదినము శుక్రవారము. ఆనాఁడు రెండవజాము రాఁగానే ప్రసవచిహ్నములు కనబడుటయు నాలస్యము లేక ప్రసవించుటయు శిశువు కన్యకయగుటయుఁ దెలియవచ్చెను. దాసు తమరూపించినట్లే సాగెనని యానందించెను. దైవజ్ఞులు గ్రహగతులఁ బరికించి బాలారిష్టాదిదోష లేకములు లేక దీర్ఘాయువుకలదని ప్రశంసించిరి. జాతకర్తాదికృత్యములు యథావిధి నొనరింపఁ బడియెను. నామకరణమహోత్సవకాలమున యథోచితసత్కారముల నెల్లరం దనిపి రాధికయనువేరు ప్రకటించి దాసు కృతకృత్యుఁడయ్యెను బాలయు దినదినప్రవర్ధమానయై శశికలను దిరస్కరించుచుండెను. రాధిక పుట్టినది మొదలు దంపతులకు సంపల్లాభము మొండయ్యెను. దాన నాకన్యకారత్న మదృష్టవంతురాలని యెల్ల రనుకొను నట్లే వారు నూహింపసాగిరి. క్రమముగా నామెజీవితమున నెనిమిది యేండ్లు గడచెను. ఆవయస్సునకే విద్యావతియన్న పేరు వచ్చెను. ఒక్కపర్యాయము చెప్పినపాఠము మరల మఱపునకు రాకుండెను. విద్యాభ్యాసమున నాలుగువత్సరములు గడచెను. పదుమూడవయేఁడు రాఁగా సంగీతము చెప్ప నారంభించిరి. కంఠస్వర మనుపమానము. వర్ణనము లేలకాని కిన్నరీకంఠమును బోలియుండెననుట యథార్థము. విపంచీనినాదము నామెకంఠము కలిసిపోవుచు వేటుపటుప నశక్యముగ నుండెను. ముఖచిహ్న లేకములఁ బరికించి పాడుచున్న దనవలయునే కాని దూరమున నున్న యెడల వీణావాద

నమే యనఁదగును గాని, వేటొకనాదము దానిం గలిసియున్న దన వలనుపడక యుండెను. సంగీతముతోడఁ జిత్రలేఖన మారంభింపఁబడియెను. చిత్రలేఖనమున మానవులపరీక్ష యంత మంచిదికాదని బుద్ధిమంతు లూహింతురు. పశుపక్ష్యాదులు దానింగాంచి యాసక్తములై చెంతకుంబోవ నదియే దానికౌశల మని పెద్దలందురు.

ఒక్కనాఁ డాదంపతులు వేడుకకై ద్రాక్షాఫలముల నిర్తింపుమని రాధికకుం దెలిపిరి. అట్లే యొనరింతు నని వర్ణక ములఁగలిపి యామె యాఫలముల నలవరించెను. వాని నాదంప తులు చూడక రాధికా! అవి బాగుండు నని యెట్లు కనుఁ గొనవచ్చు నని ప్రశ్నించిరి. పండిరికి వ్రేలాడఁగట్టి న 'వానియం దము ప్రకటమగు నని యామె పలికెను. గృహమునకు దూర ముగనుండు నొకపండిరికి వాని వ్రేలాడఁగట్టిరి. దూరమున నుండి పరీక్షించుచుండిరి. కొలఁది నిమేషములకుఁ బతులు వచ్చి వానిం బొడువ నారంభించెను. చిలుకలు తటాలున నాచెంత వ్రాలెను. పటపటమని పొడువసాగెను. పరీక్షకులు చిత్రంపడిరి. తండ్రి రాధికను జెంతకుఁ దీసికొని యుపలాల్పిం చెను. వేటొకనాఁ డారాధిక యొకచిలుకను బాపురమును జేవ్రాసి వర్ణకముల వాని సింగారించెను. దూరముగ నిలి పెను. చిలుకలు మొత్తముగా వచ్చి దానిం బొడుచుచుఁ బోవసాగెను. ఎక్కడనుండియో యొక శ్వేతము బుస్సున వచ్చి పాపురమును దన్నెను. దానిం గాంచినవారెల్ల నిది ప్రకృతిచిత్రకమే యని పలికిరి. ఇట్లే యామె పెక్కుతడవలు

చిత్రించుచు వానిం బరీక్షించుచు దానియంద మిట్లుండినఁ గాని
ఫలింప దని యూహించుచుండెను.

సంగీత మామె పాడఁగా విన్నవారెల్ల నొక్కదినము
చక్క నాలోచించి సభచేసి యామె కాశీపురస్సరముగా
నొకపదకమియ నిశ్చయించిరి. ఆయుదంతము తల్లిదండ్రులకు
ముందుగాఁ దెలిపి వారి యనుమతినొంది పెద్దల కెల్లరకుఁ
దెలిపిరి. ఆనాఁ డొకచోటఁ జేరోలగము గూడెను. సంగీత
శాస్త్రపారంగతులే యందుఁ బెక్కం ద్రుండిరి. తల్లిదండ్రు
లారాధికను ఘోటకశకటమునఁ గొనివచ్చి యర్హస్థానమునఁ
గూరుచుండఁ జేసిరి. పురపురంధ్రులెల్ల నొకచోఁ గూరుచుండి
వేడుక చూచుచుండిరి. వారి కించుక దూరమునఁ బురుషులు
గూరుచుండ వారియంతికమున నొకవ్యాశగ్రాహి యుండెను.
వాఁ డేల యీ విద్యత్సభలో నున్నవాఁ డని కొందఱు సంశ
యించుచుండిరి. కొందఱు వాఁడు సంగీతమున నిధి యనిరి.
కొందఱు చూడవచ్చె ననిరి. మఱియుఁ గొందఱు వాఁ డేదో
పనియుండి వచ్చియుండుననిరి. ఇంకను గొందఱు మహాసభకు
ధనవంతు లెందఱో యరుదెంతురు గాన వారిని యాచింప
వచ్చె ననిరి. ఇతఁ గొందఱు వాఁడుకూడఁ బరీక్షకుఁడే యనిరి.
మఱికొందఱు దృష్టిదోషము తగులకయుండ రక్షఁగట్టఁ బిలి
పించియుండు రని యూహించిరి. ఒక్కఁడు మాత్రము కాదు
కాదు. మియూహలు పరిహాసమునకుఁ దగినవి. ఆకన్యకను
భయవెట్టి యామెకు శక్తి యెంత గలదో కనఁబఱవవలయు నని
వచ్చె నని చెప్పెను. ఇట్లు నానాముఖముల వారియూహలు
ప్రాయముచుండెను.

నియతకాలమున కాసభాధిపతి లేచి యానాటిసభా సమావేశహేతువును వివరించి రాధికకుం గల సంగీతకాశల మును బరీక్షించుసమయ మిదియే యనియు, నోపికమై జూడ వలయు ననియు, గోలాహల మొనర్ప నిది సమయము కా దనియు విన్నవించెను. ఆయు త్తరక్షణమున నిస్తరంగమహా సాగరము భంగి నాసభాభవనమెల్ల నిశ్శబ్దమయ్యెను. పరీక్షకు లంతకుముందే నిర్ణయింపబడియున్నను దత్కాలమున వారి పేరులు సభాధిపతి చెప్పటయు నెల్లరు నామోదించుటయు జరగవలసిన యాచార మగుట నట్లే యొనర్పబడియెను. వారు మూవురు లేచి యాచోటున నమరుపబడిన యుత్తుంగా సనములపయిం గూరుచుండిరి. రాధికయు వారిచేతనున్న యాస్తరణమున నుపవిష్టురా లయ్యెను. ఎల్లర కామె కనఁ బడుచుండవలయు నని యట్లొనర్పబడియె నట. పరీక్షకులు మూవురును వ్యాశగ్రాహిని జేరిరి. ఆతఁడును రాధికసమీప మునఁ గూరుచుండెను. ఏటికో యని యెల్లరు సంశయసమా క్రాంతస్వాంతులే యైరి. కాని 'యిదమిత్థ' వ్వుని యొక్కరును నిర్ణయింపజాల కుండిరి

పరీక్షకులలో నొక్కఁడు శివశంకరశాస్త్రి, మఱొ క్కఁడు రామచంద్రరాజు, మూడవవాడు సుదర్శనప్రసాద పాండ్య, అని యెల్ల రెఱుంగవలయును. శివశంకరశాస్త్రి రాధికం గాంచి “అమ్మాయీ! శంకరాభరణరాగము విపం చికయందు మేళవించి పాడుమా” యని యనురాగ మతి శయిల్లఁ బలికెను. రాధికయు విపంచికస వ్యాంకసీమఁ గుదురు పఱచి తంత్రులమీఱెను. ఆస్వరము సర్వజనశ్రుతిపుటపేయ

మయ్యెను. రామచంద్రరాజు “కుమారీ! నీయెదుటనున్న వాఁ డహితుండినుఁడు సుమీ! వానిచెంతనున్న పేటికయందు నవీనకాలభుజంగరాజమున్నది. శంకరాభరణమాలాపించి పాడు నపు డది మనకు వశ్యమయి యెవరు చెంతకువచ్చినను గ్రోధ మూసక నీపాటనే యాలకింపవలయు. అది పరీక్ష కావునఁ జక్కఁగా నీభావమును మదినిలిపి శాస్త్రము మీఱక పాడవల యును.” అన, సుదర్శనప్రసాదపాండ్యమాత్ర మిది విషమపరీ ఙ్గయే యని యూహకుండెను.

శ్రుతి సాయపడఁగా నారాధిక పాడనారంభించెను. వాద్యగళస్వరము లేకమై వీనుల విందుగ నెసంగెను. ఒక్క రైనను మాటలాడఁజాల కూరకుండిరి. ఇన్నిచిత్రప్రతిమ లొక్కచో నెట్లు చేరినవి? అను ననుమానము నది పుట్టించెను. శివశంకరశాస్త్రి వ్యాళగ్రాహిని గాంచి జాగ్రత్తపడు మనియె. ఆతఁ డించుక పేటికం గదలించెను. భయంకరముగ బుస్సను ధ్వని యెల్లరఁ దల్లడిల్లఁజేసెను. ఇది యేటిపరీక్ష? అని యంద అనసాగిరి. శాస్త్రి లేచి యార్జ్యులారా! మీరూహకుండుండు రాధిక మాకుఁ బ్రియపుత్రికవంటిది. ఏమి కీడురాఁబోదు. ఎవ్వరి కేమి కీడును గలుగదని నమ్ముండు. త్వరపడక యించుక యోషికం దెచ్చుకొని పరికింపుఁ డనియె. ఆమాటల కెల్లరు లోఁబడి యూహకుండిరి. రాధిక రాగ మాలాపించెను. కొలది నిమేషముల కాభుజంగశబ్దము సన్నగిల్లెను. మఱి కొలది క్షణముల కావెట్టై మూఁతతీయ ననుజ్ఞకాఁగా నాతఁ డట్టు లొనరించెను. ఫణియు విస్తృతఫణము వెలయించి లేచెను. నేత్రము లగ్నిగోళముల నధఃకరించుచుండెను. మనోధైర్యము

మటుమాయముకాఁగా నెల్లరు చేతులు పిసికికొనసాగిరి. రాధిక మాత్రమకాలాహింగానక తన పని దా జేయుచుండెను. అహితుండికుఁ డేదో యొకమూలికను జేతనుంచుకొని దాని ప్రక్కనే చూచుచు జాగరూకుఁ డై యుండెను.

కొంతనేపటికి దద్దుప్తులు తీవ్రరూపమును వదలెను. నిశ్వాసచూరుతములు శీతలము లయ్యెను. ముప్పదాఱంగుళముల యెత్తుననుండు ఫణము పదియంగుళములకుఁ దగ్గెను. కన్నులు మూతపడియెను. నివాతదీపకళికంబోలి యుండెను. ఎల్లవా రచ్చెరువుపడి చూడసాగిరి మూడుముహూర్తములనఁగా నాటుగడియ లళ్లే యుండెను. ఆకాలాహికి స్త్రుతి కలదా యనుశంక గలుగఁజొచ్చెను. సర్పమున్నదా యనుకొనసాగిరి శాస్త్రి లేచి యెవరుగాని దానిని బాఁకుడు. అది యేమియు ననఁజాలదు. రండు రండు. ధీరోత్తములు లెండు. రండు. అని బతిమాలసాగెను. క్రిందుచూచువారు కొండలు పరథ్యానము నభినయించువారు కొండలు నైరి గాని లేచువాడు గాని, లేవ నుంకించువాడు గాని, లేవ నూహించు వారుగాని మందున కందు లేకుండిరి. అహితుండికుఁడే నాలుగుమాటులు పెట్టెను గదలించెను. ఫణాగ్రమున నడఁచెను. ఏమియుననక యది శవముగఁ గన్పట్టెను. ఇదేమి మాయయా, బౌషధప్రభావమా, యని యెల్ల రచ్చెరువందుచుఁ జూడసాగిరి. శాస్త్రి లేచి యార్థమహాశయులారా! సంగీతశాస్త్రపరీక్ష యనఁగా నిట్టిది. శంకరాభరణనామముగల యీరాగము సర్పములకుఁ బ్రీతికరము. దానియందు షడ్జ స్వరము మయూరాధిపైవతమగుట వానికి విరోధము. ఆ విధ

మెఱింగి పాడినగాని భుజంగములు తన్నయత్వము నొందవు... ఇపుడీకాలాహి తన్నయత్వము నొందినది. పాట నిలువఁగా యథాపూర్వరూపము గలదగును. రాధిక శాస్త్రవిహితపద్ధతిని మీఱక రాగము పాడినదని మన మెఱుంగవలయును. ఇది విషమపరీక్షయే యనక తప్పదు. అహితుండికుఁడు సమర్థుఁడు. రాగ మెట్లుపాడినను బాధలేకుండ నాఫణి నడంపఁగలఁడు. ఆ విషయమెఱింగియే యాతనిం బిలువఁ బంచితిమి. వయస్సున నామెకుఁ బదునాల్గవవత్సరము సాగుచున్నది. ఇంత స్వల్పకాలమున నింతటిపాండిత్యము సంగీతమునఁగల్గుట పూర్వపుణ్యమే యనవలయును. ఉపదేశమాత్రమున సమ్యక్గ్రహణ శక్తి యీ కుమారికకుఁ గలదు. కావున నీమహాసభలో బహుమానముపొంద నర్హురాలని మనవి చేయుచున్నాఁడను. నా యీభావము మీఁకెల్ల నంగీకారమయ్యెనేని ఆవిషయ మెఱుక పఱపుఁడని కూరుచుండెను. ఎల్ల రేకవాక్యముగ నంగీకారమును దెలిపిరి.

తొలుదొలుతఁ బెద్ద లాశీర్వదించిరి. సువాసినులు మంగళములుగలుగఁ బాటలుపాడి నేసలుచల్లెరి. మహాజనాశీర్వాద మొక్కసారి సభాభవనము పిక్కటిల్లఁ జేసెను. అంతకుముందే యుపసంఘమువా రేకాంతముగఁ బరీక్షించి యుండిరి. ఆసభ్యులభావము ననుసరించి సిద్ధముచేయించిన సువర్ణపతక మొండు తేబడియెను. తాంబూలముపైన దాని నునిచి పరీక్షకులు మూపురు సభ్యులకుఁ బ్రతినిధులై యారాధిక కొసంగి శారదాకరుణాపాత్రతం గాంచి చిరకాల మాయుర్భాగ్యారోగ్యయశశ్రీలములు గలిగి వృద్ధినొందుమా

యని యాశీర్వదించిరి. ఆసమయమున నా కుమారికంగన్న తల్లి
దండ్రుల యానందమిట్టిదని యెవ్వరు వర్ణింపఁగలరు? అది శత్య
మగుపనియే కాదు. ఐన నొక్కఁడు లేచి,

లే. శీతకరు నుదయంబున • సింధువట్టు,
ఘనతతిం గాంచినమయూర • గణమరీతిఁ,
బరమపూరుషఁ గన్నట్టి • భక్తుపోల్కి,
నలరుచుండుత జనకుల • హర్ష మెపుడు.

అని దీవించెను పద్యభావము సరసజనహృద్యమని యెల్లరు మెచ్చు
కొనిరి. కర్పూరదీపమును రాధికకు నివాళించి తల్లిదండ్రులు
ఘోటకశకటమున నింటికిం బిలుచుకొని పోయిరి. ఆసభా
గౌరవమును బురస్కరించుకొని యాకన్యపాండితి నలుదెసల
వ్యాపించెను.

రెండవ వీచిక.

జాలంధరపురము నెఱుంగనివారు మహారాష్ట్రులలో
లేరనవచ్చును. ఆపురము చంద్రభాగకుసమీపమున నుండెను.
శృంగారప్రధాననగరము కాకున్నను ధనసంపన్ననివాసము
మాత్ర మగును. నడుమనడుమ గృహములు పాడుపడియుం
డుట యది ప్రాచీనకాలమున సత్యున్నతదశ సనుభవించినదని
చెప్పక చెప్పుచుండును. ఆచోటుల మరల గృహములు నిర్మింపఁ
బడకయుండుటం బరికింపఁగాఁ గేవల శాస్త్రవిశ్వాసవంతు
లందు విశేషించి కలరని తెలియవచ్చును. పాడుపడినతావుల
గృహములు కట్టరాదని వాస్తుశాస్త్రనియమము గలదు. కావున

ననే యావల నిండ్లు కట్టుకొనుచుండిరి. ఆకారణమున నగరము విశేషభూభాగము నాక్రమించెను. కాని నడుమనడుమ రిత్త తావు లుండుటంబట్టి చూచుటకు శృంగారముగ నుండదన వచ్చును దేవాలయములు పెక్కులుగలవు. జాలంధరి యను దేవత ప్రధానస్థానము నాక్రమించెను. ఆమెపేరున నానగరము కట్టబడియెననియు, సంతకుఁ బూర్వ మాయాదిశక్తి యాలయము మాత్రమే యుండెననియు, గొందఱు చెప్పుదురు. పెక్కుండ్ర కాగాభయందే విశ్వాసము కలిగియుండెను. జాలంధరీదేవి భక్తరక్షణదీక్షగలదని యా నగరవాసుల విశ్వాసము.

శ్లో. “యేయథా మాం ప్రపద్యంతే తాం నైవ భజాన్యహమ్.”

అని శ్రీకృష్ణమూర్తి తెల్పెనుగదా. ఏవిశ్వాసమున భక్తు లంబ నారాధింతురో యాలాటివిశ్వాసముననే యాజగజ్జనని వారిఁ గాపాడుచుండును. ఏటేట నాజననికి మహోత్సవము సాగును. ఆ యుత్సవదర్శనార్థము పెక్కుదేశములనుండి పెక్కుండ్రు దెంతురు. వారిసంఖ్య మూడులక్షలుమొద లైదులక్షల దనుక నుండునని గణితజ్ఞులు నిర్ణయించిరి. ఇందఱు దెంచినను నగరమున నివాసములకు శ్రమంపడ నక్కఱలేదు. ఎన్నియో దేవాలయములు, మఠములు, సత్రములు గలవు. మహార్ణవమున నదులిముడునట్టు లాయాత్రికు లా నగరాంతర్భాగమున నడఁగి పోవుదురు. కావున నామహోత్సవము సామాన్యులకుంగూడ శ్రమము గల్గింపకయుండును. స్నానముల కానగరమునఁ గొదువఁ గల్గింపని తడాకములు గలవు సరస్సులు, వాపీకూపములు గలవు. ఆయాయిదేవాలయములలో నన్నమాయుత్సవ

కాలములఁ బెట్టుధర్మాత్తులు గలరు. ఆకారణమునఁ దొమ్మిది దినము లుత్సవపరిమితియైనను బూర్వాపరదినములు గలిసి పదు నైదుదినము లామహోత్సవము సాగుచున్నట్లే యుండును వస్తువులన్నియు నల్పమూల్యమునకే దొరకును ఇన్ని కారణములచే నాభగవతియుత్సవము నేత్రహృదయానందములను గలిగించునని యెల్లరవిశ్వాసము.

జాలంధరపురవాసులు కృత్రిమప్రవర్తకులు గారు. పౌరుషప్రధానులు. పట్టుదలఁ బూనిరేని “యశోవా మృత్యుర్వా” యన్న న్యాయము ననుసరించువారే కాని నడుమ పదలు కొని యేడుపుమోములు పెట్టుకొని యూరక యుండువారు మాత్రము కారు. మాటయిచ్చిరేని ప్రాణమునైన లెక్కింపక సాయపడుదురు. సాధారణముగా నుపకారబుద్ధి గలవార లనక తప్పదు జాలంధరీదేవి నారాధింపనివార లుందురాయన్న సందియమే. ఆమెకృపకుఁ బాత్రుఁడు కానివాఁడు నామధారియై యుండఁబోఁ డన్న నమ్మకము వారికిం గలదు. కావుననే మేలు కలిగిన నామె కరుణయే దానికిఁ గారణమని నమ్మి పూజింతురు. ప్రతివారును సుదుటఁ గుంకుమరేఖ యునుచుకొను నలవాటు గలవారే.

అట్టి జాలంధరపురమున శుక్రవారపుఁజేటయందు శ్రీవత్సాంకదాసను మహాధనసంపన్నుఁ డుండెను. సుగుణముల ప్రోసని కీర్తిగాంచెను. దినదిన ప్రవర్ధమానధనుఁడై వాసిమించెను. మంచీయశము నార్జించెను. బంధుజనులఁ గాపాడి విఖ్యాతిం జెందెను. ఆశ్రితుల రక్షించి ప్రాశస్త్యమున దిక్కుల నావరించెను. ఆతనికిశత్రుము రూపవతియు గుణవతియు నగు

పద్మావతి. మంచిగుణము లీరూపమును ధరించెనా యన్నట్టు లామె యుండును. ఏమి యాదాంపత్యము ఘటించిన శతధృతి నేర్పు? ఎంచెదరమా యని కవికుల గ్రామణులు సమంచిత పద్యముల నాతనిం బాడుదురు. వారికిఁ గొంతకాలమున కొక్క కుమారుఁడు కలిగెను. అతనిపేరు శ్రీకృష్ణదాసు. తల్లిదండ్రుల పుణ్యములపంటయనఁ గాదనరాదు. ఔననియే యొప్పుకొన వలయు. పంచమవర్షమున నొకనాఁడు శుభమువలూర్తమున నక్షరాభ్యాసమువలూర్తమును బెద్దలు నిర్ణయించిరి. మహాదాత యగు నాశ్రీవత్సాంకదాసుచే నావలూర్తులై కొందఱు, పిలువఁ బడికున్నను మఱికొందఱుగాఁ బదివేలవిద్యార్థులు గూడిరి. మహారాష్ట్రదేశమున నికఁ బండితు లట్టివారు సభకు రాని వారు కలరా యనుశంక కలుగవలసినదే. అందఱుపండితు లరు దెంచిరి. రామదా సనుయోగి పుంగవుఁ డొక్కఁ డాదేశమున నుండి పిలువనిపేరంటముగా నాకస్తికముగ వచ్చెను. ఎంత ప్రార్థించినను రానియోగి యెట్లు వచ్చెనా యని పండితులు పామరులుం గూడ నచ్చెరు వొందసాగిరి. వారిరాక కాదాసు పరమానంద పరిపూర్ణహృదయావరిండుఁ డయ్యెను. మనయదృష్టమే యీమహానుభావుని దోడితెచ్చెనని యాతనిపురంధ్రి యూహించి నిశ్చయించెను ఏదో యొక గొప్పలాభము కలదని యాదంపతులు నమ్మిరి.

రామదాసుకథ యిండుక యెఱుంగందగినది. అతఁ డే కులమున జనించినవాఁడో యెవ్వరెఱుంగరు. ఏకడనుండి వచ్చెనో తెలియదు. ఎందుల కీదేశమున నున్నాఁడో యెఱుంగఁ దరముగాదు. ఏవిద్యయందుఁ బండితుఁడని తెలియ శక్యమే

కాదు. ఏశాస్త్రమున నేసందేహమునుగూర్చి ప్రశ్నించినను వెంటనే బదులువచ్చుట జేసి సర్వశాస్త్రములు వచ్చునని తెలియఁ దగుఁగదా. కృత్రిమబుద్ధిని బ్రశ్నించినచో బదులే రాదు. దానింబట్టి యీతఁడు పరేంగితావగాహి యగు బుద్ధి గలవాడని తేటపడును. మఱియు దివ్యదృష్టిగలవాడనియు నూహింపఁ దగును నూత్నవయస్సు కాదుగాని నలువదియేండ్లకు మించియుండదని యాతనిరూపము తెల్పును ఎవ్వరికి నామహా నీయమూర్తివలన బాధ కలుగదు. అడిగిన నన్నము పెట్టుదు రేని భక్షించును. లేదన్న నూరకయుండును. మనుష్యులకూటమి నాయోగి యాశింపఁడు విజనస్థలముననే యా దాసుండును. ఎందఱో పరీక్షించిరి. కాని యొక్కదోషమైన నున్నయ ట్లారో పింపనేరక నోరుమూసికొని యూరకుండిరి. ఎవ్వరేని విశేషించి ప్రార్థించిన సమాధానముగనున్న వచ్చును. ఎవ్వరింటి క్షాతఁ డగుదెంచునో వారికి మహత్తరశుభములు గలుగునన్న ప్రవాద మొక్కఁ డెల్లతావుల వ్యాపించెను. సర్వదా రామనామమును బలుకుచుండువాఁడు. విశేషించి దేవీసమారాధకుఁడు. అట్టి వారికి దేవతలయందుఁ దారతమ్యము గలదనుభావ ముండదు ఎల్లతావుల నొక్కపరమాత్మనే వారు చూచుచుందురు కావున నేదేవతయైనను వారికి సమానభక్తిచే బూజింపఁబడఁదగినదై యుండును.

ఆమహాత్ముడే యా యక్షరాభ్యాసముహూర్తమునకుఁ బిలువకపోయిన నరుదెంచెను. ముహూర్తము సమీపించు చున్నదని మాహూర్తికులు తెలుపుచుండిరి. సర్వాలంకృత గాత్రుడై బాలకుఁడు కన్నులపండువు చేయుచు నాడుకొను

చుండెను. దాసు సంతర్పణముచేయ సర్వసంభారములు సిద్ధము చేయించియే యుండెను. నవనీతముదెచ్చి కాచి నెయ్యింగూర్చి యొకసుథామయస్థలమునఁ బోసియుండిరి. ఆగచ్చుతోట్టి బాహువుమాత్రము లోతుగ నుండెను. ముహూర్తకాలము సుముహూర్తమునకు వ్యవధిఁచుండనపు డా బాలుఁ డాడుకొనుచుఁ బోయి తటాలున నానేతితోట్టిలోఁ బడెను. తోడి బాలురు కేకలిడిరి. శ్రీకృష్ణదా సగపడలేదు. తల్లి పరుగునవచ్చి బాలకు నెత్తుకొనెను. ప్రాణము లంతకుముందే పోయియుండెను. ఆసాధ్యి యావిధ మెఱింగి కార్యగౌరవము నాలోచించి కంటఁ దడిపెట్టిన నిందఱకు భోజనము లేకపోవును. మఱియు రామదాసుగారు పిలువకయే దయచేసిరి. పండితమండలమున్నది. ఆశీర్వాచనప్రభావమున నీబుడుతఁడు బ్రదుకకయుండునా. అని నిశ్చయించి దేహముతుడిచి చెఱఁగు వానికిఁ గప్పి సుముహూర్తకాలము వచ్చుచున్నది. రమ్మ రమ్మని చీరు భర్తచెంతకుం బోయి నిలుచుండెను బాలకుఁడు నిద్రించుచున్నవాఁడని మేలుకొనుసమయమని యామె చెప్పుచున్నపుడు స్వప్రము మాఱియుండినను, ఆతొందఱలోఁ బెనిమిటి కనిపెట్టఁజాలకుండెను.

అంతలోఁ గూరుచుండుండని పురోహితుఁడు విన్నవింప నెల్లరుఁ గూరుచుండిరి. పెద్దలందఱొక్కసారి యాశీర్వాదించిరి. వేదనాదము పరమపవిత్రము గదా. అక్షతలు చల్లిరి. అత్తఱి రామదాసుగారు చెంతకు వచ్చి “దీర్ఘాయుర్భవతు” అని యాశీర్వాదించెను. బాలకుఁడు లేచి కూరుచుండెను. ఆ తల్లి యానందమునకుఁ బరిమితియుండునే. తంత్రము కొంత

సాగఁగా రామదాసుగారే విధివిహితముగా నక్షరాభ్యాస కర్తము నడపిరి. భోజనము యథావిధి సాగెను భూరిదక్షిణ లొసఁగఁబడియెను. పండితులు పరిపూర్ణమనోరథులై తమ తమయిరవుల కరిగిరి. రామదాసుగారా శ్రీవత్సాంకదాసుతో జరిగినదంతయుం దెలిపి యిందులకై వచ్చితినని చెప్పి యాతని సాధ్వీమణి గొప్పబుద్ధిని బొగడి యామె గొప్పదనమే యింతకు మూలకారణము సుమీ యని హెచ్చరించి తనయిచ్చుం బోయెను. అనుకూలభార్యవంతుఁ డెంత యదృష్టవంతుఁడో కదా యని తనమదిఁ జింతించుచు నాదాసు నెమ్మదిగ నుండెను.

శ్రీకృష్ణదాసు క్రమక్రమముగఁ జదువను వ్రాయను నేర్చుకొనెను. మఱికొంత కాలమునకుఁ జక్కఁగాఁ గావ్యనాట కాదులం బఠించి చక్కనిసాహిత్య మలవఱచుకొనెను. మహా రాష్ట్రభాషయందు నాబాలకునితోఁ దుల్యఁడు లేడన్న విఖ్యాతి వ్యాపించెను. పదునాఱవయేడు వచ్చునప్పటికిఁ గులోక్త కర్తకలాపము చక్కఁగా జరపఁబడఁగా నాతఁడు విద్వాంసుఁడు కూడ నయ్యెను. వివాహప్రయత్నము చేయ వలసినదని పెద్ద లపుడపుడు త్వరపెట్టసాగిరి. కులోద్ధారకుఁ డగు కొడుకొక్కఁడే చాలునన్నసామెత యాదంపతులకుఁ దృప్తిని గల్పించుచుండెను. భార్యయు సమయమును గనిపెట్టి ప్రస్తావపశమునఁ బెండ్లిమాట యాలోచింప సమయ మిది కాదా యని యడుగుచుండెను. నేను నాప్రయత్నము చేయ నెంచితినిని యాతఁడు సమాధాన మిచ్చుచుండెను. ఆవిషయ మును విని పెక్కండ్రు తమకొమఱితల నిత్తుమని సువార్తలఁ

బంపుచుండిరి. ఆలకించియు బదులాడక సంతోషము సంతోషముని బదులుగనాడుచు సుంతకాలము ద్రోయుచుండెను.

శ్రీకృష్ణదాసు రాధికవిఖ్యాతిని బెక్కండ్రు వేర్కొన వినుచుండువాడు. సంగీతపరిక్ష సాగి బహుమానముపొందిన యా ప్రఖ్యాతిని గూడ నాలకించెను అంతట నారాధికను బెండ్లియాడఁ దలంచుకొనియెను. కాని తల్లిదండ్రులయభిప్రాయ మెట్టిదో కనుగొనినపిదప నీవిషయము సిద్ధాంతము చేయవచ్చునని యూరకుండెను. అచ్చట రాధికయు శ్రీకృష్ణదాసు గుణగణమును బెద్దలు గణుతింప విని యానందించుచుఁ దల్లిదండ్రులయాశయము నెఱుంగ నేచియుండెను. మనసున నొక్కని గోరినపిదప నింకొక్కనిగోరుట, స్త్రీలకు ధర్మముగా దనియుఁ బాతివ్రత్యమున కది భంగకరమనియు నామె తలంచుచు నుదాహరణము సావిత్రీచరిత్రమును జింతించుచు నా పతివ్రతాశిరోమణిని బొగడుచు నెంతటి మహత్త్వ మామె కీనియమమునఁ గల్గెనో యని లెక్కించుచు నపరిమితానంద మందుచు నుండెను.

— వివాహనియమము. —

ఈవిషయము నిక్కడ వ్రాయఁ దలంచుకొను టనుచి తము కాదు. కన్యక పుట్టినదిమొదలు తల్లిదండ్రులు తగినవరు నెమకుచుందురు యుక్తవయస్సు, కులము, గుణము, శీలము, శ్రీ, విద్య, తల్లిదండ్రులయలవాటులు కన్యాజనకులు పరీక్షించు చుందురు. కన్యకామూలమునఁ దమవంశమున కేలాటికళంకము రాకయుండవలయునని వారికోరికలలోఁ దొలుతటి దనవలయు. ఈవిషయమునఁ దల్లికంఠెఁ దండ్రియే యెక్కుడు

భారము మోయఁదగియుండును. తల్లియూహలు కొన్నివిషయములయందుఁ గుఱుచలగుచుండును. దండ్రియూహలు సాగుచుండును. కావునఁ దండ్రి యత్యంతశ్రమముల ననుభవించియైనఁ గొమరితకు ననురూపుఁ డగువరు నరయును. వగుని తల్లిదండ్రులు నిట్లే యనురూపకన్యాన్వేషణతత్పరులయియే యుందురు. తల్లిదండ్రులు కాక బంధువులందఱుఁ దగినస్థలమును నెమకుదురు గాని యది యంత పరిగణింపఁదగినది కాదు. కన్యక పదివత్సరములకంటె మించని యీడుకలదిగనున్న తఱినో యంతకు రెండేండ్లముందుగనో వివాహముచేయు నలవాటు ప్రాచీనాచారమునఁ బ్రసిద్ధిం గాంచినది. అంత చిన్నతనమునఁ బెండ్లిచేయఁ దగునా యని కొందఱు అందురు. అది మిగులఁ బొరపాటు.

మానవులకెల్లరకుఁ దఱచుగా మనస్సు తెల్లవారు జామున (అనఁగా నుషఃకాలమునందు) నిర్మలముగా నుండును. ఆకాలమునందే వేదము చెప్పుదురు. ఏలనఁగా నితరకార్యములయందు వ్యాపృతము కాకయుండును గాన దానికి గ్రహణశక్తి యెక్కువగా నుండుననియే యనవలయు. మఱి కొలఁదిగడియలకది సర్వతోముఖముగ వ్యాపించును అట్లే కన్యకవరులమైత్రి చిన్నతనమునందే కలిగినచో నది దృఢముగ నుండఁజాలి చిరకాలము నిలుచును శాస్త్రోక్తవయః పరిమితియందు నా యిరువురచిత్తములు చంచలతం గాంచి యుండవు. ఆతరుణమునఁ గన్యక వరుఁడీతఁడు యావజ్జీవము నా కాధారభూతుఁడు. ఈతనివదలిన నాకు గత్యంతరము లేదు. ఈతనియాజ్ఞ భగవదాజ్ఞ వంటిది. మీఱరానిది

నాయాచత్సుభద్రఃఖముల కీభర్తయే పరమగతి యనుభావము వివాహకర్తమున నేర్పడును. ఆభావము నిశ్చించల మనవలయును. తదనుగుణముగాఁ గన్యక యతనియందే బద్ధానురాగము కలదగును భర్తయు నట్లే యనురక్తుఁడయి యుండును నడుమ నడుమ నేవో కుటుంబమునఁ జిక్కులు గలిగినను దృఢ తమప్రేమానుబంధము నవి నిర్మూలించఁ జేయఁజాలవు. ఈవిషయమును జక్క నాలోచించియే పూర్వులు కన్యావరులకు వివాహవయోనిర్ణయము గావించిరి. అంతియకాని పదివత్సరముల కీకన్యకకు సర్వప్రపంచవిషయములు తెలియఁగలవని కాదు.

వయస్సు చక్కగా వచ్చినపిదపఁ గన్యక తానే వరుని గోరుకొనుట మంచిదిగాదా యని యడుగవచ్చును. అది యంత మంచిదికాదనుటయే సమాధానము. లోకజ్ఞానము సంపూర్ణము కాఁగా నెవనిఁ బెండ్లియాడవలయునా యను చింత గలుగు. తనమేలుకీళ్లకుఁ దానేకర్త ననుజ్ఞానముకూడఁ గలుగు. లోకజ్ఞాన మూరక గలుగదు. పెక్కుకష్టముల ననుభవించి వానిఁ దప్పించుకొని మనవలయును. ఆజ్ఞానము వయస్సు మీఁతనతర్వాతఁ గాని కలుగదు. విద్య కొద్దిగనభ్యసించి యాయల్పవిద్యచే లోకజ్ఞానము కలదనుకొనుచుఁ దనమేలునుగూర్చి తానే ప్రయత్నించిన నది యవివేకకార్య తుల్య మగును. వరుని సుగుణదుర్గుణములను గొంతకాలము పరీక్షింపవలయును. ఆతఁడు సరిపడకున్న వేఱొకనిఁ బరీక్షించుకొనవలయును. దానఁ గొన్ని చెడుగులు గలుగక మానవు. కొన్ని విషయముల మేలుకూడ నుండుననక తప్పదు. కాని

చెడుగులే యధికమనవలసి వచ్చును ఈవిషయము లాలోచించియే మనవారు తల్లిదండ్రులే వరుని బరీక్షించి కొమరితకు వివాహము చేయవలయునని శాసించిరి. పౌరుషము ప్రధానముగాఁ గలరాజకన్యకలకు స్వయంవరము నిర్ణయించిరి. కొండలు తమకొమరితలను గుమతికిచ్చి యామెను గడ్డముల పాలుచేయుచుందురు గదాయన్న లేదనరాదు సామాన్యవిధి యని విశేషవిధియని రెండువిధులు గలవుకదా. ఒకానొకచోట నెట్టివిధికిని బరిహారము కలుగక మానదు. కావున దానింబట్టిచూచినఁ గడ్డములకంటె సుఖములే యెక్కుడుగ నుండునని చెప్పక తప్పదు.

కన్యావరులు పరస్పరము రూపమునుగాంచి ప్రేమించిరయే నది స్వల్పకాలమున చూపునొందును గాని చిరతరముగ నుండఁబోదు. శీలగుణములం బరికించి ప్రేమింతురేని శాశ్వతముగా నాప్రేమ ముండును. అట్లు ప్రేమించుట సర్వజనసాధారణముగ శక్యము కాదు. కావుననే పెద్దలు చిరకాలము జీవించి యిరోగులు దృఢగాత్రులు నగుట స్వానుభవమున వరాన్వేషణము చేయువని తల్లిదండ్రులదే యని శీర్షానించిరి.

శ్లో. “కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితా వయః,

బాంధవః కులమిచ్ఛంతి పశ్యాన్న మితరే జనాః.”

యనుసూక్తి యొకఁడు వినఁబడియెడు. ఈవివాహపద్ధతి కొన్ని వేలయేండ్లుగ నలవాటుపడి చెడుగున కవకాశము లేకయున్న దనవలయు.

ఇంక గథకు మరలుదము. రాధికకు శ్రీకృష్ణదాసునకుఁ బరస్పరగుణశ్రవణమూలమున ననురాగము పొడమెనని యీవఁ జేకే చదివితిమికదా. మనస్సులోనిమాట నించుకే వెలిపుచ్చుక వా రుండిరి. పెద్దలయందు వారికిం గలవిశ్వాసమెట్టిదో చూచి తిరికదా. అట్లుగాక వారిరువురు తల్లిదండ్రులమాటఁ దలపెట్టక స్వేచ్ఛగా లేఖల వ్రాసికొనియో దూతికామూలమున స్వాభిప్రాయములఁదెలుపుకొనియో యొకానొకచో నిరువురును గలిసికొని ప్రేమమును దృఢపఱచుకొనియో యిందునేది చేసియుండి నను వారిచరిత్రము మీవంటి పాఠకమహాశయులమది కెక్కియే యుండదు. స్వేచ్ఛాప్రపర్తకులకుఁ బాత్యములగు గ్రంథముల యందు నది వెలయుచుండఁగలదు. అట్లుగాక సావిత్రిసత్య వంతులవలె వా రిరువురును బెద్దలమాట వేదతుల్యమని భావించినకతన వారిచరిత్రము వనితలకెల్లరకు నుదాహరణభూత మయ్యెను. కొలఁదిదినము లిట్లు గడచెను.

ఇందిరాదేవియుఁ దనభర్త నుచితరీతిఁ ద్వరపెట్టసాగెను. ఆజాతివారి కామహారాష్ట్రదేశమునఁ బదునాలుగేడులు మించకయుండ వివాహముచేయు టాచారమట. ఆనెపమున నాపురంధ్రీమణి ప్రాణనాథా! రాధిక విదుషి యయ్యెను. పదునాల్గవవత్సరము వెడలుసమయము రానున్నది మనకు లాచారమురీతి నింకను జరపుట పాడిగాదు కదా. కావునఁ బెద్దలయలవాటును దాటక వివాహప్రయత్నము చేయు టుచితమని నాకుం దోఁచెడిని. మీరేమి యూహించితిరో తెలియఁగోరియున్నాను. అని వినీతిఁ బల్కెను. శ్రీనివాస దాసు పత్నీవాక్యములను విని చిటునవ్వు నవ్వి నీ నడుగు

టకుముందే చెప్పవలయునని యూహించితిని. నా ప్రయత్న మంతయు ఫలించినపిదప నీకుందెల్పి నిన్ను సంతోషింపఁ జేయ నెంచితిని ఆయాహా ఫలంపకముందే ప్రశ్నించితివి. నీకుందెలుపక నే నేకార్యమైనఁ జేసినఁ బెద్ద లంగీకరింతురా? ఇకఁ జెప్పెదను. ఆలకింపుము రామదాసు నాహానించి యామహాత్ముఁడు చెప్పి నట్లు చేయఁదలంచితిని. ఆయోగి నాకు హితముపదేశించినట్లే వరునితండ్రికింగూడ నుపదేశింపఁ గలఁడని నాభావము. దాని కొఱకే ప్రయత్నించు చున్నాఁడను. నాయీ ప్రయత్నము ఫలించెనేని మనరాధిక యనురూపుఁడగు భర్త కలదగును; అదృష్ట వతులలో నుత్తమురా లగును. ప్రేయసీ! నిన్నింకను గష్టపెట్టుట న్యాయముకాదు. శ్రీకృష్ణదాసు జాలంధరపురమునఁ బద్మావతీ శ్రీసత్సాంకదాసులకుఁ బుత్రుఁడని సుగుణవంతుఁడని వినియున్న దానవు కదా. ఆబాలకునికే మనరాధికనీయఁ బ్రయత్నించుచున్న వాఁడ. రామదాసుచూటయన్న నాబాలుని తల్లిదండ్రులు శిరసా వహింతురు ఆ రామదాసు నాయందుఁ బరమాదరణము గల వాఁడు. కావున వారిమూలమున నీసంబంధము దృఢపడునట్లు చేయఁదలంచి యున్నాను. ఎవ్వరికే నీవిషయముఁ దెలియనీయ కుము. అసూయకులు లోకమునఁ బెక్కుండ్రుండురు. జాగ్రత్తగా మది నిల్పుకొనుము. కార్యసిద్ధియయ్యెనేని మనమే యదృష్ట వంతులము. విశేషించియే ప్రయత్నించుచున్నాఁడను. అని పలుక నాయిందిరాదేవి ప్రమోదార్ణవ పరిమగ్నహృదయ యయ్యెను. శ్రీనివాసదాసును స్వప్రయత్న మున బద్ధాదరుఁడయి యుండెను.

మూడవ వీచిక.

ఒక్కరి గొప్పతనమున కసూయపడుచుండుట మానవ సామాన్యస్వభావము దుర్గణములయందెల్ల నసూయ ముందుగఁ బరిగణింపఁబడును దానివంటిది వేటొక్కఁడులేదని పెద్దలందురు. అది యొక్కఁడున్నదికదా యనరాదు అన్ని దుర్గణము లుండినఁ గాని యది నిలువఁజాలదు కాన నసూయ యుండిన నన్ని యవగుణము లుండినట్లే యూహింపవలయును. లోకమున నసూయయే పెక్కండ్ర బాధించుచుండును. ఎందఱి గొప్ప తనమునకో యపకీర్తిని గల్గించుచుఁ దాను రాజ్యము చేయుచుండును. దాని జయించుటయే దిగ్విజయమనంబడును. దానిని జయింపక యెన్ని దేశముల జయించిన నది విజయము కానేరదు. ఆవిజయమునఁ దనకు సుంతయు మేలు లేదు. అసూయను జయించినవాడే భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడగును.

విలాసభామమున నిరువురుమిత్రు లుండిరి. వారు శ్రీనివాసదాసులెగకుఁ జేరినవారే. ఇందిరాదేవి పితృపక్షపువారు. వారు సోదరులు గారు. కాని వానింబట్టి సోదరులవంటివారే. ఒక్కనిపేరు పాతాళుఁడు. రెండవవానిపేరు కుంతలుఁడు. పాతాళుఁడే యిందిరాదేవికి నించుక సమీపబంధువు. అనఁగా సోదరుఁడు. కుంతలుఁడు పాతాళునకు దూరపుసోదరుఁడు. వీరిద్దఱొక్క గురువుకడ నేమో మంత్రములు నేర్చుకొనిరి కావున సతీర్థులు. కుంతలుఁడు స్వీయబుద్ధిప్రభ లేనివాడు. పాతాళుఁడు

మాయావి, టక్కు, టమార, గోకర్ణ, గజకర్ణములు లోనగు విద్యలయం దాటితేటిన మేటి. చూచుటకు బరమసాధువుగనే తోచును కాని నిలువెల్ల విషమే. ఏమాట పల్కిన నందొక్క విషబిందువు లేకయుండదు. కావుననే యెల్లవారు వానిమాటలను నమ్మకయుండిరి. శ్చుద్రవిద్యలయందు నిరుపమానపాండిత్యమును సంపాదించెను వానిచే బామరు లాతని మాంత్రికుడని భ్రమపడి పిలుతురు. ఆభిచారికహోమముల జేయుచుండుట యాతనియలవాటులలో మొదటిది దానిచే బెక్కం ద్రాతనికి భయంపడుచుందురు. కుంకుమరేఖ యతని కనుబొమలనడుమ విరాజిల్లుచుండును. కుంతలు దాతనిననుసరించి మాంత్రికుడని పించుకొన్న వాడే. ఐనను బాతాళునిమాట జవదాటువాడౌ కాడు.

రాధికకు నించుక ప్రాయమురాగాఁ దనకా కన్యక నిష్ఠుని యిందిరాదేవికి వార్త పంపుచుండెను ఆమాటనే యామెచెవి జొరనీయక యుండెను. చాలపర్యాయము లాప్రయత్నమును సాగించి యిక లాభములేదని నిరాశుఁడయ్యెను. కాని మనస్సున నాకన్యకను హరించికొని పోయి పెండ్లియాడవలయునని నిశ్చయించుకొనియెను. దానికి గావలయుపరికరములను సిద్ధముచేయుచుండెను. భరతపురమను గ్రామ మావిలాసథామమునకు మూడుక్రోశముల యంత దూరమునఁ గలదు. అది కుగ్రామమైనను భరతపుర మనువేరును నహించెను. పూర్వమెప్పుడో నగరముగనే యుండెనట ఆగ్రామమునకు దూర్పుదిశయం దొకదేవాలయము కలదు. అది ప్రాచీనమే కాని నవీనముగా నిర్మింపబడినది కాదు. దాని

నెవరు కట్టించిరో తెలియదు గాని దానినిర్మాణ మతివిచిత్రము. అందు రెండు గర్భాగారములు గలవు. ఒక్కదానియందు నృసింహమూర్తియు వేటొకతావున మహాకాళియుఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిరి. ఆనిర్మాణము క్రొత్తది. మఱొందు నిట్టివిధము కానరాదు. దానిం గట్టించినవాఁడు నరసింహభక్తుఁడు. కాళీసేవకుఁడు కూడ నయినట్టు పొడకట్టక మానదు. ఈ యిద్దఱుదేవతలు క్రూరదేవతలని కొందఱు అందురు. కాని వారు క్రూరదేవత లేకాలమునను గారు. భక్తుల వాంఛలననుసరించి దేవతారూపము శాంతక్రోధములఁ దెలుపుచుండును. వేరునుబట్టి తత్త్వ మెఱుంగనివారు వెక్కండు క్రూరత్వసౌమ్యత్వముల సారోపింతురు. అది పొరపాటుగాని వాస్తవము కాదు. ఆ దేవాలయము భరతపురమునకు మిక్కిలి సమీపముగాఁ గాక దూరముగాక యుండును. దానిప్రాకార మత్యున్నతమై యప్పుడు కట్టిన ట్లగపడును. ధ్వజస్తంభము కూడ నున్నతమైనదియే. నిత్యనైవేద్యదీపారాధనములు మాత్రమే సాగును. ఇరువు రర్చకులు. వారికిందృష్టిగా భూములు కలవు. వాని ననుభవించుచు నావిగ్రహములం గడుగుకొని వారు బ్రదుకుచుందురు.

ఆదేవాలయమునఁ బెక్కుమండపములు గలవు. వివాహము లామండపముల సాగుచుండును. లక్ష్మీదేవి నృసింహ స్వామివత్సమున నిలుచుటఁజేసి యా దేవునిక్రూరత్వము ఫలింపదనియు మేలే కలుగుచుండుననియుఁ బామరులవిశ్వాసము.

శ్లో. 'యాదృశీ భావనా యత్ర సిద్ధి ర్భవతి తాదృశీ.'

అన్న పెద్దలమాట తప్పదుకదా. ఆదేవాలయమున మథ్యాన్నా సాయంకాలముల నర్చకు లుందురు ఇతర కాలములయందు మహర్షులు పాపురములుగా వచ్చి యాదేవు నారాధింతురని శొందఱు వాకొనుదురు. ఎంతవఱి కది నిశ్చయమో కాని పాపురములు మాత్రము కలరవములుచేయుచు గోపురము మీఁదను, విమానములపైనను దిరుగుచుండుట నిశ్చయము. ఆపాపురములే మహర్షులు, ఆకలరవములే సామగానములు, అగునన్నఁ గాదనువా రెవ్వరు?

ఆదేవాలయమునకుఁ బాతాళుఁడు కుంతలుఁడు పోవు చుండువారు. ఆయర్చకులు పాతాళునకు మిత్రులు. ఎపు డైన నతఁడు హోమముచేయుచు నాలుగుడబ్బులు పూజా రుల కిప్పించుచుండుటం బట్టి వారు వానికి మిత్రులైరి. వారితో నొకనాఁడు పాతాళుఁడు తన మనోగతము ని ట్లేఱింగిం చెను. మీరు నాకుఁ జిరకాలమిత్రులు. ఎన్నఁడుగాని మీ వలన నొక కార్యము కావలసియున్నదని చెప్పినదిలేదు. ఇపు డొకమహాకార్యము నాకుఁ గల్గినది. నావలన మీకు ముం దెంతో మేలు కలుగఁగలదు. అది యిపుడే తెల్పుట న్యాయము కాదు. విషయమును వినుండు. దాని వెలిపుచ్చుమని ప్రమాణము చేయవలయును. అని వారట్లే ప్రమాణముచేయఁగా నిట్లు తెల్సెను. మాపట్టణమున శ్రీనివాసదాసు గలఁడు కదా. ఆతనిభార్య నాతోఁబుట్టువు. చిన్నతనమునుండి తనకూఁతును రాధికను నాకిచ్చి పెండ్లిచేయుదునని వాగ్దానముచేయుచు నిపు డీయననుచున్నాఁడు. ఈకన్యకను నన్ని యెందఱో కన్య

కల నిత్తుమన్న వలదంటిని. నన్ను నమ్మించి యిపు డిట్లుచేయుట న్యాయమా? ధనవంతుఁడు కాన నేది యెట్లుచేసినను జెల్లును. ధనహీనుఁడనగుట నాపక్షమున నెవ్వరు న్యాయముకూడఁ బలు కరు. కాలమహిమ విట్లున్నది. కావున న్యాయమును నిలుపఁ బూని నే నొకయుపాయము చేసితిని. ఆకన్యకను నడికిరేయి నిటఁ గొనివత్తును. దేహస్పృతి లేకయుండఁజేసి తెచ్చెదను. మీరు రాత్రి లిందుంట వాడుకలేదు కదా. తలుపులు తెఱచి యుంచుడు. ఆరేయి వివాహము జరపుకొని యెందో పోవుదుము. మఱుదినము మీరందఱతో నెవరో తలుపులు తెఱచి రని చెప్పుడు. మీకేమియు బాధయండదు. నాపనియు నగును. ఈయుపకారమునకై మీకెంతో ధనమిత్తును. ఆజన్మము మీకుఁ గృతజ్ఞుఁడనై యుందును. ఈవార్తను బదిలముగ మది నిలుపుడు. అని యుక్తియుక్తముగాఁ దెలిపితిని గదా యని సంతసించుచుఁ దెలిపెను. వా రామాటలనమ్మి యట్లే కానిమని యంగీకారమును దెలిపిరి.

ఒక్కనాఁడు కుంతలుని బిలిచి పాతాళుఁ డిట్లు బోధించెను. వ్యాధులు తొమ్మండ్రుగురు నామాట జవదాటక చేయువారు గలరు. ఈకృష్ణసప్తమీశుక్రవారము సాయం కాలము వారు నీయింటికి వత్తురు. వారి కన్నముపెట్టి తాంబూల మిమ్ము. జామురాత్రి కాఁగా నిరువురు మనుష్యులు సురాభాండములఁ దీసికొని మీయింటి వెనుకటిభాగమునుండి పిలుతురు. అందేయుండి తలుపుతీయుము. తొమ్మండ్రుగురు వ్యాధులు తనివితీఱఁ ద్రావుదురు. వారిం దోడ్కొని శ్రీనివాస దాసు నింటి వెనుకటిభాగముకడకు రమ్ము. అందొక్క వటు

వృక్షము కలదు కదా. దానిమూలముకడ మీరెల్ల నుండుడు. లోపలినుండి యా రాధికను దీసికొని మేము వత్తుము. మన మందఱుము కలిసి భరతపురమునకుం బోవుదము. ఈనడుమ నీవు వివాహమంత్రములు నేర్చుకొనుము. దానికిం గావలసిన పరికరముల సిద్ధముచేయించి యుంచుము. అప్పుడు తడవుకొన రాదునుమీ. నీవీ కార్యమునఁ గడుజాగరూకుడవై యుండుము. నా కింతకంటె మేలుచేయు సమయమురాదని నమ్ముము. అని నచ్చుజెప్పెను.

కుంతలుఁ డామాటలకు మదిజంకుచు నిట్లు హితముపడేశించెను. మిత్రమా! నీవన్నింటను జతురుండవని నే నెఱుంగుదును. కాని శ్రీనివాసదాసు ధనవంతుఁడు. మంచి వాడని విఖ్యాతిం గాంచినవాడు. ఎవరినోటనుగూడ దాసు ధర్మాత్ముడన్నమాటయే వెడలును. ఇందిరాదేవి పతివ్రతాశిరోమణి. రాధికయు సంగీతసాహిత్యచిత్రకళలయం దసమానపాండిత్యమత్యల్పనయస్సుననే సంపాదించినది. ఆనాటిసభలో నా కన్యకకుఁ గలసంగీతజ్ఞానమును మెచ్చుకొననివాఁ రొక్కఁడైనఁ గలడే. అట్టికన్యకను దొంగిలికొని పోయి భరతపురదేవాలయమునఁ బెండ్లిచేసికొనుట యసంగతకార్యము. అది సాగుట కష్టము. సాగినదనియే యనుకొందము. మరల మన మీలోకమున మనఁగలమా! మర్యాదగల యేమానవుడైన మనలఁ జేరనిచ్చునా! కావున నీ కార్యము మానుట మంచిది. అంతియ గాదు. రాధికకు నీకును హస్తీమత కాంతరము గలదు. ఆమె రూపవతియగుటయే గాక విదాక్షిమణి. నీవో నిరక్షర కుక్షివి.

నీకాకన్నియఁ దగినది కాదు. ఆప్రయత్నము మానుమని మఱి మఱి నొక్కిచెప్పెను.

పాతాళుఁ డాతనిం గాంచి నవ్వి యిట్లు పలికెను. చెట్టివాఁడా! పెండ్లికానిమ్ము. ఆపల నన్నుఁ గన్వాయనకు లేమియుఁ ననఁజాలరు. రెండుమూఁడుదినము లాగ్రహించి మరల సాదరముగాఁ జూతురు. మరల నింకొక్కనికిచ్చి పెండ్లి చేయఁ జాలరు. అట్టియాచారము లేదుకదా. విధి యిట్లున్న దని క్రమక్రమముగా నాయందుఁ బ్రీతిఁ జూపుదురు. కన్నియయు నిఁకఁ దప్పదుకదా యని నన్నుఁ జేమించును. అన్నియు సరిపడును. నన్నే యెల్లవా రాశ్రయింతురు. ఆయింటి కధికారిని నే నగుదును కావున జంకుమాని నాయా నతిఁ జేయఁబూనుము. మంచిలాభమును బోఁగొట్టుకొనకుము. అని గట్టిగాఁ బలికిన నేమియుననఁజాలక కుంతలుఁ డట్లే యొన రింతునని యంగీకరించెను.

ఆమీఁదఁ బాతాళుఁ డింటికిం బోయి యంబాపూజార్థము కొన్నివస్తువుల నేకరించెను. తనమాటలో మెలఁగు వారికెల్ల నీవిషయము తెలిపెను. వారెల్ల సిద్ధముగ నుండిరి. కొన్ని మూలికలం దెప్పించి యొక యంజనద్రవ్యము సిద్ధము చేసెను. మఱికొన్నివస్తువులం గలిపి విస్తృతని గల్గించుపానకము సిద్ధపఱచెను అడవినుండి యుడుముల నాల్గింటిని దెప్పించి కాపాడుచుండెను. తనకుఁగల మంత్రవిద్యాపాండిత్యమునకు ఫలముగా నన్నిపనులు సిద్ధముచేసికొని వేళకై వేచియుండెను.

పాతాళునకుఁ గర్జపిశాచికావిద్య తెలియును. దానినే చక్కగ నారాధించువాఁడు. అది యుద్ధదేవతయే యైనను గొన్నికొన్నిసమయములయందు విశేషించి యుపకరించును. తిరస్కరిణి యనువిద్య యతఁ డెఱుంగును. దానిచేఁ దానితరులకుఁ గనబడకయుండ నుండఁగలఁడు. అట్లుండుట కొలది ముహూర్తములే యైనను జమత్కారముగ నుండుటయే గాక యల్పముగ సాయము కూడ నగును కదా. అట్టి కార్యముల వలన ముందు హానికల్గినను దత్కాలము మహోపకారముగ నావిద్య కనబడును. వెక్కుమూలికల నాతఁ డెఱుంగును. వీనియన్నింటిసాయమున నాఘనకార్యమును జేయఁబూనెనే కాని విధి వీనినన్నింటిని మించి పనిచేయఁ గలదుగదా యను నూహ యాతనికి లేకయుండెను. దేవతలచే నీచకార్యము చేయింపఁ బ్రయత్నించిన నవి యెదురెక్కి తన్నే మృతినొందఁ జేయునన్నవిషయము నెఱుంగఁ జాలినంత జ్ఞానము కలవాఁడు కాఁడు. విశేషించి యైహికఫలములే ముక్తిఫలాధికము లనుకొనునల్పుల కట్టివిశేషవిషయములు గోచరింప వనుట నిక్కము. నాలుగుదినములు కొఱతగా నాతఁ డనుకొన్న కాలము ముగినెను. త్వరపడవలసిన యవసర మేర్పడియెను. కుంతలాదులను హెచ్చరించెను. వారు చెప్పినట్లు చేయ సిద్ధముగా నుండిరి.

విలాసధామముననే యొక్క శ్రోత్రియబ్రాహ్మణుఁడు కలఁడు. అతనిపేరు శంకరాభరణశర్మ. అనంతాచలశర్మ యనియు నాతని బిలుతురు. రెండవపేరే ప్రసిద్ధమయ్యెను. ఆభూసురుఁడు దరిద్రుఁడు. కాని యయాచకుఁడు ప్రాప్తలాభ

మున నానందించువాడు. అనురూపవతియు ననుకూలప్రవృత్తి మతియు నగుకళత్ర మాతనికుండెను. మంచి శాస్త్రపాండిత్యము గడించియు గర్విగాక శాంతధనుడై యేమియుఁ దెలియనివానిచందమున నుండువాడు. ఆతనికడఁ జదువు కొనుశిష్యులు కొందఱు గలరు. మంత్రవిద్య యాతని సొమ్మన వలయు. భరతపురమునఁ గలకాళికాదేవి కాతనియందుఁ బ్రీతి యధికము స్వప్నమున దర్శనమిచ్చుచుండును. కాని యావిషయమాతనికి నాదేవికిఁ దప్ప నితరులకెఱుంగఁ దరము గాదు. కొందఱు పాసకు లావార్తను బలుకుచుందురు. ఏది యెట్లున్న ను దేవీపూజాతత్పరుఁ డనుట కావంతయు శంక లేదు.

క్షుద్రవిద్య లాతఁ డెఱుంగఁడు. కాని పాతాళుఁ డన్యాయ ప్రవర్తకుడని నీచమతియని పరమఘాతుకుడని యాయన యెఱుంగును. శ్రీనివాసదా నెప్పుడోయొకప్పు డనంతాచలశర్తను జూడఁబోయి రాధికావివాహమును గూర్చి ప్రస్తావించియుండెను. ఆయాలోచనము మంచిదని యాతఁడు హిత ముపదేశించెను. అంతమాత్రపుఁ బరిచయమే కాని విశేషసంబంధ మాయీరు వురకు లేదు. రాధిక విద్యావతి, గుణవతి యని యాతఁ డెఱుంగును. కాన విద్యాపరీక్షాదినమున నాతఁడు నాహూతుడై వచ్చి మెచ్చుకొనినవారిలోఁ బ్రథముడుగ నుండెను. ఆనాడు మొదలుకొని యపుడపుడు రాధికకుశలముల నరయుచుండు వాడు. విశేషించి శిష్యుల మూలమున నాకన్యక కుశలముల నెఱుంగుచుండెను.

పాతాళుని మిత్రకోటిలో నొక్కఁడు 'చాలకాలము నుండి యనంతాచలశర్తకడ విద్య నభ్యసించుచుండువాఁడు. వానిపేరు తుహినకిరణశేఖరుఁడు. బుద్ధిమంతుడే కాని పాతాళునిన్నే హమున నించుక నీచకార్యముల నొనరింప సాహసించుచుండువాఁడు. ఆకార్యము గురువులకుఁ దెలియకుండ నేచాటుననో చేయుచు జంకుగలిగియే యుండువాఁడు. పాతాళుఁ డాతనిని దనప్రియమిత్రులలో నొక్కనిగా భావించుచుఁ దనరహస్యములెల్లఁ దెలుపుచుండెను. ఆవాడుక చొప్పున వివాహప్రయత్నము తాఁ జేయుటయు దానికిఁ గుంతలాదులు తోడ్పాటు చూపుటయుఁ దెలిపెను. మత్స్యవృత్తో నీవిషయము తెలుపరాదని చెప్ప మఱచిపోయెను. తనప్రియమిత్రుడన్న విశ్వాసమే యీ ప్రమాదమునకు హేతువని చెప్పవచ్చును.

తుహినకిరణశేఖరుఁడు రాధికం బాతాళుఁడు దొంగిలికొనిపోయి భరతపురదేవాలయమునఁ బెండ్లియాడఁ జేయుచున్నప్రయత్నములను మాటవెంబడిని సంగ్రహముగ గురువునకుం దెల్పెను. పిదప నిది యిట్లు జరగుట దైవశముననే యనుకొని యతఁడు గుటకలు మ్రొంగసాగెను. అనంతాచలశర్తయు నామాటల విని విననట్లు నటించి యెట్లో పాతముముగించి శిష్యులనెల్ల సాగనంపి తనలో నిట్లు తలపోయఁజూచెను. “పాతాళుఁడు పరమదుర్మార్గుఁడు. తుద్ర మంత్ర, తంత్రముల నెఱుంగును విశేషించి ఘాతుకుఁడు. ఎట్టివారిని నైసర్గికతేజయుండ మూలికాప్రభావమునఁ జేయఁగలఁడని విన్నాఁడను. రాధిక నెట్టైనఁ గొనిపోయి పెండ్లియాడును.

లేదా బలియిచ్చును. కాళికాలయమున వాఁడపుడపుడు
 నాభిచారికహోమములఁ జేయుచుండునన్నమాట నే విని
 యుంటిని. వాఁడేప్రయత్నముచేయునో తెలియదు. ఈకార్య
 మును సాగకుండ నిపుడేచేసినఁ బాతాళునకు హాని గల్గును.
 నామూలమున నెట్టివానికేగాని హాని కలుగరాదు. కావునఁ
 దగినప్రయత్నము చేసెద. కాళికాదేవి నాయందుఁ గరుణ
 గలదియే యని నాకు విశ్వాసము కలదు. ఆజగజ్జననిం బ్రార్థించి
 రాధిక కించుకే నపాయము కలుగకయుండఁ బ్రయత్నించెద.”
 అని తలపోసి తనశిష్యులలో మిగుల నుత్తములగువారిని
 నల్వరం బిలిచి రహస్యముగా నావృత్తాంతమంతయు నెఱిఁ
 గించి మీరు సప్తమీశుక్రవారమునఁ దొలిజాముననే పోయి
 యందెట్లో దాఁగియుండి పాతాళుఁడు రాధికనుదెచ్చి పెండ్లి
 యాడఁ బూనుసమయమున వాని బంధించి కొని రండు. లేదా
 మువ్వ రందుండి గ్రామవాసులకుం దెలిపి వారిని దోడిచ్చి
 యొక్కని నిటకుం బంపుఁడు. పాతాళుఁడు వెక్కండ్రం గూఢి
 వచ్చునేమో యనుభీతి మీ కుండదని నమ్మెదను. మీరు
 దేహబలముగలవారు. కృపాణపాణులగు మిమ్ము వారెంద
 టైనను మార్కొని యోడింపఁజాలరని నావిశ్వాసము. అం
 దును భగవతికి ధర్మపక్షమున నభిమానము మెండు. మనము
 న్యాయపక్షము నవలంబించువారము. న్యాయమున భగవంతుఁ
 డుండునన్న శ్రుతు లసత్యములు కావు. కావున మీ రీవిషయ
 మును రహస్యముగా నునిచి యాకార్యము నెఱవేర్పరలయునని
 తెల్పెను.

గురువునానతి శిరసావహించువారు గాన వా రామాటలు వినినంతనే శ్రద్ధాభువులై యట్లే యొనరింతుమనిరి. అనలువురిలో వేంకటేశ్వరుఁడు సాముచేసినవాఁడు, బలశాలి, ధీరుఁడు నగును. కాళీచరణదాసు బలశాలియగుటయే గాక యుపాయముల నెఱింగినవాఁడు. ప్రత్యుత్పన్నమతియనంజనును రామకిశోరశర్మ జన్మదార్ఢ్యము గలవాఁడు. కార్యము పట్ల ముందువెనుక లాలోచించువాఁడు కాఁడు. అంతియ గాక ఖడ్గచాలనమున రెండవభీముఁడే యనవచ్చును. శ్యామసుందరుఁడు పైవారి నొక్కొకవిషయమున మించువాఁడే కాని సామాన్యుఁడు కాఁడు ఈనల్పు రిట్టివారు కాఁబట్టియే గురువుగారు రహస్యముగ నీకార్యము చక్కపెట్టనియోగించెను. వారెల్లరు శుక్రవారమురాకకై వేచియుండిరి. అనంతాచలశర్మయుఁ దనయిష్టదేవత నారాధించుచు రాధిక కించుకంతయుఁ గీడుకలుగకయుండునట్లు కరుణింపవలయునని ప్రార్థించుచుండెను. తుహినకిరణశేఖరుఁడు పొరపాటున నీమాట యేల జాఱవిడిచితినిని విచారించుచు గురు వీమాట నాలకించినజాడ కానరాలేదే యని మరలఁ దృప్తి నొందుచు నుండెను.

నాల్గవ పీచిక.

జాలంధరపురమున మహోత్సవము సాగుచుండెను. ఆదిశక్తి కేటేట నాయుత్సవము సాగునాచారము కలదని పాఠకులు ముందే చదివియుందురు. లక్షలకొలది మానవు లరు

దెంతురు. శ్రీవత్సాంకదాసు ప్రతివత్సర మాదేవ్యత్సవ సమయమున నతిథులకు దీనాంధక బధిరకుబ్జులకు నన్నదానము చేయువాడు. ఆవత్సరము దైవవశమున మరల రామదాసు వచ్చెను. పరమానందమున నేదియో గొప్పశుభము కలుగఁ గలదన్న విశ్వాసమున నారామదాసును బూజించుచు వచ్చిన వారికి మృష్టాన్నమిడుచు మహాదాత యనుఖ్యాతికి దగియుండెను. పద్మావతి భర్తతో దాసుగారు వచ్చియున్నారు కదా. కుమారునకు వివాహమెచ్చటఁ జేయుమనునో యడిగి తెలిసికొని సిదప నాప్రయత్నము చేయఁగూడదా యని గట్టిగాఁ బ్రశ్నింపసాగెను. ఆప్రశ్నము యుక్తియుక్తముగా నున్నందున భర్తపత్నితో నీచెప్పినట్లే చేయుదునని యొకనాఁడేకాంతమున రామదాసుకడఁజేరి మెల్లగాఁ బ్రశ్నించెను. దాసు నవ్వి వత్సా! దైవప్రయత్న మనుకూలించుచున్నది. అప్రయత్నముగా నావివాహము సాగును నీ వూరకుండుము. నేనందులకే వచ్చినాడను. తగినకన్యక దొరకును. ఈయుత్సవమునకు విలాసభావమునుండి శ్రీనివాసదాసు వచ్చియున్నాడు. ఆతని నేదోయొక నెపమునం గాంచి మాటలాడుము. ఆతని కొక్కతుకయే పుత్రిక కలదు. ఆమెవేరు రాధిక. సుగుణవతి, విద్యావతి, రూపవతియు నగు నాకన్యక నీకొమరునకుం దగినది ఆదాంపత్యము వర్ణనాతీతమై సృష్టికర్తను వేనోళ్లఁ గొనియాడందగినదై యుండును. ఆతఁడును నారాకకై వేచియున్నవాడు. ఒక్కకార్యము నామదికిం దోచినందున నిచ్చటికి వచ్చితిని. దాని నిపుడు తెలుపనయితి కాదు. కార్యాంతమున నెటుకవడఁ దగియుండును. సమయోచిత

ముగ శ్రీనివాసదాసుతో మాటలాడుము. అని నచ్చజెప్ప శ్రీవత్సాంకదాసు తద్వ్యాకృతమును శిరసావహించి యట్లే చేయ నిశ్చయించెను.

సాయంకాలమున శ్రీనివాసదా సుచితపరివారముం గూడి జాలంధరీదేవతాదర్శనార్థము పోయెను. జనులు క్రీక్కి ఁసియుండిరి. మార్గమున నిసుకచల్లినను రాలకుండెను. త్రోవ కిరుప్రక్కల యాచకు లుండిరి. గోవిందా యనువారు కొం దలు, కన్నులులేనివాఁడ ననువారు కొందలు, కుంటివాఁ డను బొయ్యాయనువారు మఱికొందలు నిట్లు పెక్కుచంద ముల యాచించుచుండిరి. కొందలు చెట్లక్రింద నిలుచుండి సుద్దులు చెప్పుచుండిరి. మఱికొందలు దేవినిబాడుచు భక్తిరస మున మునిగినట్లు నటించుచుండిరి. ఇంకను గొందలు కాశి రామేశ్వరము లోనగుతేత్రముల నద్దములలోఁ జూపుచుం ఁడిరి. ఒక్కతావున నొకరాటము తిరుగుచుండఁగా దానికొనల యందు వ్రేలాడఁగట్టిన కఱ్ఱగుఱ్ఱములపైఁ గూరుచుండి యొకఁ డాచక్రమును ద్రిప్పఁగా గిరగిరఁ దిరుగుచుఁ బాటలు పాడుచుఁ దమరు రౌతులమనుచు నాగుఱ్ఱములఁ దోలుచున్న మార్గము నటించుచు నార్చుచుండిరి. మఱియొక్కతావునఁ జాలుగాఁ బరుండి కొందలు పాపాణములఁ బయిని వైచు కొని ముక్కులు గనఁబడునట్లుండఁగా వారిప్రక్కన నొక్క రొక్కరు కూరుచుండి మహానుభావుని నీతనిం జూచిపొండు. ధర్మమేమైనఁ జేయుఁడని బతిమాలుచుండిరి. మఱికొన్ని తావుల జూదరులు కూరుచుండి తమలోఁదామే యుద్దులుగా నాడుచుఁ దగువులాడుచు ద్రవ్యమును సంపాదించినట్లు

నటించుచు నితరులు వచ్చి యాడఁబూనిన మోసపుచ్చుచు ద్రవ్యము నాకర్షించుచుండిరి. ఇంకను గొన్నితావుల నాడుచుఁ బాడుచు స్త్రీలంగూడి వినోదములు సలుపుచు యాచించుచుండిరి. మఱియు నొక్కతావునఁ జచ్చినపాముతోలును బ్రదికింపజేసి దాని నాడించుచుఁ దమశక్తి కందలు విస్తయంపడ నాలుగుడబ్బులిండని బలిమాలుచుండిరి. వీరినెల్లరఁ జూచుచు వచ్చినవారిలో మూఁడువంతులు జనులు కాలమును బుచ్చుచుండిరి

భర్తచనిపోయిన యాఁడువాండ్రు రాచిప్పలమ్ము నంగళ్ల కడ నిలువఁబడి బేర మాడుచుండిరి. ముత్తైదువులు కుంకుమము, అద్దములు, చెవ్వాకులు నమ్మనంగళ్లదగ్గఱ మూఁగియుండిరి. ఇట్లు వచ్చినవారు దేవాలయము లోనికింబోవఁ జోటీయక తమ రెండులకు వచ్చినదియైన నాలోచింపక ప్రార్థు పుచ్చుచుండిరి. శ్రీనివాసదాసు కష్టముమీఁద వీరినందఱిని దాఁటి దేవాలయమును బ్రవేశించెను. లోపల జనబాహుళ్యములేక హాయిగా నుండెను. గోపురమువఱకు మనుష్యా రణ్యము గలదుకాని లోపల నేకష్టములేక భగవతిని దర్శింప ననువుగా నుండెను. పామరులకాలక్షేపమునకు దాసు వెఱగందెను. యాత్రావ్యాజమున నెందలు తుద్రకార్యము లొనరించుచున్నవారని చింతించెను. అభ్యంతరమును బ్రవేశించి యందు నిలుచుండి వచ్చుచున్న నవయువతులం జూచుచు భగవతిని సేవించుచున్నజాడ సభినయించు దుష్టమతులం గాంచి గర్హించెను. యాత్రలకై వనితలం బంపరాదన్న నీతి యెంతయు సమంచితమని నిశ్చయించెను. ద్రవ్యార్జనమే

ప్రధానముగాఁ గలయర్చకుల కపటభక్త్యభినయమును దూషించెను. ఇట్టులాచోటునఁగల దురాచారముల కేవల గించుచుం బోయి జగన్మాతను జాలంధరీనామధారిణిని దర్శించెను.

ఆదేవి భయంకరాకృతిం గానంబడును. కాని భక్తులకు మనోహరరూపిణిగనే కనఁబడును. ఒక్కకరమునఁ బాశాయుధము కలదు. దేవిని నేవించువారికి యమపాశ భయము లేదనునర్థము నాచిహ్న మే తెలుపును. మఱియొక్క హస్తమున నంకుశము కలదు. ఆయది దుర్తార్థముల విశృంఖల వృత్తిం జరించువారి నడంచుననుభావమును వెల్లడించును. ఇంకొకపాహువునందుఁ బుష్పబాణము వెలయును. అయ్యది పరదేవి నాశ్రయించువారలకుఁ గష్టములు సులభముగాఁ గడచిపోవునను నభిప్రాయమును దేటపఱచును. మఱియు నొక్కకేలఁ బుండ్రేత్తుచాపము దృగ్గోచరం బగును. అది భగవతి నెల్లకాలము భజించువారలకుఁ గష్టములే కలుగక మనోహరముగాఁ గాలముసాగునను నుదంతమును బెల్లముగఁ జేయును. ఇట్టులున్న యాదేవీవిగ్రహమును జక్కఁగా దర్శించి పరమానందమునఁ జేతులుమోడ్చి నమస్కరించి నిలువంబడి సహస్రనామములఁ బారాయణము చేసి ధ్యానించెను. అర్చకులు నామహాత్ముని గాంచినంతనే మనోవృత్తులు మార్పు నొంద భక్తిమై నర్పించి పావోదకము నొసంగి ప్రసాదమిచ్చి తమకృత్యమును నెఱవేర్చిరి. దాసు వారి కుచితధనమొసంగి ప్రసాదమును శిరసావహించి యించుక కూర్చుండునాచార ముండుటం

బట్టి యందే గూరుచుండి దేవీమాహాత్మ్యమును స్మరించుచుండెను.

శ్రీవత్సాంకదాసు భార్యపుత్రులు వెంటరాగా జాలం భరిదేవీదర్శనార్థ మరిగెను. ఆదేవాలయమున నీదాసుగారికి గొన్ని మర్యాదలు గలవు. గోపురము చేరగనే దేవిపూజ గావించిన పూలహారమును దెచ్చి యర్చకులు మెడలో వైచి పిలుచుకొని పోవునాచారముండెను. ఆవాడుక ప్రకారమర్చ కులువచ్చి గారవించి పిలుచుకొనిపోయిరి. ప్రదక్షిణత్రయమొన రించి లోపలఁ బ్రవేశించి పరదేవిని దర్శించి యర్చకులచేఁ బూజ గావింపజేసి పాదప్రసూనములఁ జైకొని మరలివచ్చుచు శ్రీని వాసదాసు నెవ్వరో తెలుపఁగాఁ జిరకాలసందర్శనజనితసౌహార్ద మునఁ బరస్పరాలింగనాదిదేశాచారముల నడపి యందే యిరువు రును గూరుచుండిరి. కుశలవార్తలఁ బ్రశ్నించిన వెనుకఁ దన కుమారుఁ డీతఁడని శ్రీవత్సాంకదాసు తెలిపెను. శ్రీనివాస దాసు ప్రమోదసంభరితమానసుడై యేవేవో విషయములఁ బ్రశ్నించి వివాహవిషయమును గూడఁ బ్రశ్నించెను. తనపుత్రు నకుఁ దగినకన్యక దొరకీనఁ ద్వారగా వివాహముచేయనున్నాడ నని కృష్ణదాసుతండ్రి తెలిపెను. వారిచెంతనున్న పెద్దలు కొం దలు రాధికాగుణగణములను విద్యావైశద్యమును జేర్కొని యామె శ్రీకృష్ణదాసునకుఁ దగినకన్యక యనియు నామెకు నీవరుఁడు తగినవాఁడనియుఁ దెలిపిరి. పెద్దలయాశయము ఫలం పకపోవునా యని శ్రీనివాసదా సనియెను. మాయాశయ మీ కన్యవరులకు దాంపత్యము శుభదాయక మని యాపెద్దలు తెల్పిరి. అందొక రీవిషయము రామదాసుగారి నడిగిన మేలనిరి.

వారిదర్శనము నే యాశించుచున్నాఁడనని శ్రీనివాసదా సనియెను. మనయింటి కడనే వా రిప్పుడు వేంచేయున్న వారనియుఁ దప్పక మన యింటికి మీరు రావలయుననియు శ్రీవత్సాంకదాసు ప్రార్థించెను. మీరింతగా ప్రార్థింపవలయునా తప్పక వచ్చెదనని శ్రీనివాసదాసు బదులు చెప్పెను. “శుభమస్తు” అని పెద్దలనిరి. అప్పుడే తరలి యందలు శ్రీవత్సాంకదాసుగారింటికిఁ బోయిరి.

వీరిరాక నెఱింగి యందులకే రామదాసు వేచియుండెను. గృహమును బ్రవేశించునపుడు శుభశకునము లెన్నియో కనబడెను. వియ్యంకు లిరువురును సంతసించుచుండిరి. అంగణమునందే దాసుగారు కూరుచుండియుండిరి. కాన వారిం జూడఁగనే శ్రీనివాసదా సుత్తరీయమును నడుమున బిగించి నమస్కరించెను. యోగి యాశీర్వదించి యందఱుఁ గూరుచుండ నియోగించెను కుశలప్రశ్న మొనరించి రాధికయారోగ్యమును బలుమాటలు లడిగెను. పెద్దలందఱు దేవీసన్నిధిని సాగిన పార్తను దెల్పిరి. రామదాసు నవ్వుచు నీదాంపత్యము సృష్టి కర్తను బరిక్షింప నున్నది ఈ యిరువురకే దాంపత్యము కుదు రనిచో సృష్టికర్త యసమర్థుడే యగును అనెను. వృద్ధులం దఱు కరతాళధ్వను లొనరించి తమసమ్మతమును దెల్పిరి. ఈ విషయము రామదాసుగారి యిష్టానుసారము జరగకమానదని శ్రీనివాసదాసనెను. నాకుఁ బరమసంతోషముగా నున్నది. తప్పక యీవివాహము సాగవలయును. వారి నాశీర్వదించి నేనెచ్చటికో పోయెదను. అందులకే యిప్పుడు నిలిచితిని రామదా సనియె. శ్రీవత్సాంకదాసును సాధ్వియగు పద్మావతియు

మహానందమున యోగీశ్వరులయాజ్ఞ యమోఘము కావున సమృద్ధిచితి మనిరి. తన సంపూర్ణప్రీతిని శ్రీనివాసదాసును వెల్లిపుచ్చెను. పెద్దల “తథాస్తు” అను శబ్దములు సాంద్రము లయ్యెను. సుముహూర్తము నిశ్చయింప రామదాసుగారో సమర్థులని యందలివా రనిరి. ఆమీద నీవివాహమున కెన్నియోకారణములు గలవు సుముహూర్తము దైవికముగా నిర్ణయింపబడును. ఎవ్వరిప్రయత్నమున వా రుండవలయునని రామదాసు పలికెను. యోగదృష్టిగల దాసుమాటల కెల్లరు నాశ్చర్యంపడి యట్లే కావలయు ననిరి. ఆదినము శ్రీనివాస దాసు రామదాసుగారింగూడి శ్రీవత్సాంకదాసగృహమున నుండెను. రాత్రి భోజనానంతరము రామదాసు శ్రీనివాసదాసు నేకాంతమునఁ జీరి యిట్లు పలికెను.

వత్సా! రాధిక సామాన్యకన్యకగా భావింపఁదగదు, పరమేశ్వరితేజ స్సాకన్యకయందుఁ గలదు. శ్రీ కృష్ణదాసు కూడ భగవదంశము గలవాఁడు. వీరిరువురవివాహమున మీ రెండువంశములు జగద్విఖ్యాతిం గాంచగలవు. కాని కొన్ని యంతరాయములు పొడసూపును. దేవాంశసంభూతుల విషయముననే యవి పెలుచన సాగుచుండును. రాక్షసాంశసంభూతులు పెక్కుం డ్రుందురు. వారు దేవతాంశము గల వారలం గాంచి యోర్వజాలరు. వారు చేయుదుండగములు తొలుదొలుత ఫలించినట్లు గానిపించి తుదకు నిష్ఫలము లగును. ఈవిషయమున నింతకంటె జెప్పఁదగదు. ఈవాక్యములు సూత్రప్రాయములుగా భావించి కార్యనిర్వహణము నకుం బూనవలయును. ఈవాక్కులయర్థమెల్ల ముందు మీకే

యనుభవమునుబట్టి స్పష్టముగా గోచరించును. మీరు త్వరగా నగరమున కరిగి నాయీవాక్కులను స్తరించుచు నిశ్చింతముగా ధైర్యము విడనాడక ప్రయత్నము సాగింపుడు.

అని రామదాసుపలుకఁగా శ్రీనివాసదాసు వినివిని యంత రార్థమును జక్కఁగా గ్రహింపజాలక యేవో కొన్ని విఘ్నములు గలిగినను వివాహము నెఱవేఱునన్న సారమును మాత్రము గ్రహించి యారేయి సుఖనిద్రచేసి మఱుదినము దాసుగారియనుమతిచే నందే గడపి సాయంకాలమున నగరము నకుఁ బయనము సాగించెను. శ్రీవత్సాంకదాసు వివాహవిషయమై మాటలాడి ముహూర్తము నిశ్చయించి దాసుగా రెపుడు చెప్పుదురో యావార్త మీకుం దెలుపుదుననియు సర్వప్రయత్నములు చేయవలయుననియుఁ జెప్పి సాగనంపెను. ఇరువురు విడిపోవలసివచ్చెను గదా యనుచింతఁ బూనఁదగిన వారైరి ఎంతోకష్టమునఁ బరస్పరము విడిపోయిరి. ఔరా! స్నేహమెంత బలవత్తరము! ఆపఱకు వా రిరువు రొక్కసారి యేని చూడనివారైన నొక్కదినము కలిసియుండినందున నిర్జల చిత్తులు గాన మరల విడిపోవలసివచ్చెనే యనువిచారము నొందవలసినవా రైరి. స్నేహమునంటిపదార్థ మిలోకమున నేదియు లే దని పెద్దలు పలుకుమాట నిశ్చయ మని యీకథ సిద్ధాంతము చేయుచున్నది.

పాతాళుఁడు విలాసధామనగరమున నేమి చేసెనో యిండుక విచారించుము. సప్తమిశక్రవారము వచ్చెను. కృష్ణపక్షము గాన రాత్రి పదునాల్గుగడియల కించుమించుగాఁ జంద్రోదయ మగును. నాటియుదయమే తనప్రయత్నమం

తయు సంసిద్ధముగ నుండుటెఱింగెను. కుంతలుఁడు వివాహోచితపదార్థములం దీసికొనిపోవ సిద్ధముగ నుండెను. తక్కినపరివారము యథాసంకేతముగ నుండిరి తొలిదినమే భరతపురమునకుం బోయి కుంతలుఁడు ప్రయత్న మంతయు సిద్ధమయ్యెనని యర్చకులకుం జెప్పి సాయంకాలమే పూజాదులు ముగించి మిరింద్లకుం బోవలయునని చెప్పివచ్చెను. నాలుగుడబ్బుల కాశించి వా రట్లు చేయఁబూని యుండిరి. శిబిక సంసిద్ధమయ్యెను. సంకేతస్థలములన్నియు నాయాయీ సేవకులకుఁ జూపఁబడియెను. వారందఱ తానమయమునకు వచ్చి సిద్ధముగనుండుమని పల్కిరి. తనకు వలయువస్తువులు మూలికలు సంసిద్ధముగనుండఁ బాతాళుఁడు కార్యభారవ్యగ్ర మనస్కుఁడై యుండెను. ఎపుడు సాయంకాలమగునా యని వేచియుండెను.

ఆనాడు రాధిక శుక్రవారమగుట నభ్యంగస్నాన మొనరించి పూజాదు లొనర్చి యిష్టదైవముల నారాధించి ముత్తైదువులకు వాడుకచొప్పున నిచ్చుదానముల నిచ్చి సాయంకాలమునకు ముందే మరల సువాసినులు రాఁగా వారిం గూడి దేవీభజనముచేసి వీణానాదమున నంబను సువాసినీ బృందమును సంతోషింపఁ జేసెను. ఆనాడు విశేషించి శ్రమపడియెను. తల్లి రాధికా! ఏల యింత పాటుపడియెదవు? నేఁ డేమి విశేషమని ప్రశ్నించెను. రాధిక తల్లీ! నాతండ్రిగారు జాలంధరీదేవ్యుత్సవమునకుం బోయిరికదా. నేఁ డందు మహోత్సవము సాగును. శుక్రవారమకాట మఱింతవిశేషముగ నర్చనలు సాగును. కావున వారందు భక్తిపరవశులై యంబ

నారాధింతురు. నేను నిందుండియే యాదేవి నారాధింపఁ దలంచి తిని. భక్తపరాధీనమానసగదా లోకజనని. ఈవారమునఁ గల విశేష మద్దియే అనఁగా నామెయు నామాటలు మదికి సరిపడి యుండుటంబట్టి మంచిదమ్మా యని కూతుచర్యలకు మహానందమున మునుంగుచు లోలోన నీకన్యక భగవత్స్యంశసంభూతురాలే యని నిశ్చయించుకొనియెను. ఆనాఁడు దైవవశమునఁ గాఁబోలు రాధిక యుదయాదిగా సాయంకాలముదనుక త్షణమైన నూరకుండక యేదోయొక కార్యపరత దేహమును శ్రమ పెట్టెను. సాయంకాలము కాఁగాఁ దనపనులన్నియుఁ దీర్చుకొని భగవతివిగ్రహమున కెదుటనే భూమిఁ బరుండెను. చెలికత్తెలు దాసికలు నించుకదూరముగా శయనించిరి. ఆగదితలుపు తెఱచియే యుంచిరి. కాన రాధిక వారికిఁ గనబడుచునే యుండెను. దీపము వెలుగుచునే యుండెను. ఆప్రక్కగదిలో నిందిరాదేవి శయనించెను. నాఁడు పెందలకడ శయనించిరి. కారణము పగటివేళ విశేషించి రాధిక పాటుపడుటయే కాని వేఱొండు కాదు. శయనించినవెంటనే యందఱకు గాఢనిద్ర పట్టెను.

ఆగృహ మత్యున్నతము. విశాలభాగము నాక్రమించి నదియు నగు. దానికిం బశ్చిమభాగమునఁ బూలతోట గలదు. అది యింటినంటియే యుండును. దానిప్రక్కన నెత్తైన ప్రాకారము గలదు. ఆప్రాకారమునకుఁజెంత మట్టిచెట్లు గలదు. దానికొమ్మలు కొన్ని యాపూలతోటలోనికి సాగినవి కలవు. ఊడలు దిగ నది యొక మొదలుగాఁ దోచునట్లు నాలుగైదు కొమ్మలుండెను. ఆతోటకు సంబావిగ్రహము గలగదికి దూర

మొంతయో లేదు. ఆపూలతాపు లాగదిలో వ్యాపింపవలయు ననియే మొదటనచ్చట నది గట్టఁబడియె. ఆగదికిఁ దూర్పుభాగమున మఱియొకగది కలదు. అదియే భోజనశాల యనంబడు. దేవికి నైవేద్యముపెట్టి భుజించుట వారియింటఁ గలవాడుక. ఆభోజనశాలకు నానుకొని యుత్తరభాగమున వంటచేయు భాగము. దేవీగృహమునకు దక్షిణభాగముననే యిందిరాదేవి శయనించియున్న గది కలదు. భగవతియుండు గదికి నుత్తరభాగమునఁ బాకగృహమునకుఁ బడమరగను గది యొకటి కలదు. అందుఁ బారాయణపుస్తకములు పూజార్తవ్యము లుండును. అందే శ్రీనివాసదాసు దేవీగ్రంథములం జదువుకొనఁ గూరుచుండును. ఆనాడు శుక్రవారము గావునను దండ్రి జాలంధరీదేవీ పూజాతత్పరుడై యుండుననియు రాధిక దేవీసన్నిధానముననే పరుండెను.

పాతాళుడు తనపూన్ని నెఱవేర్చుబూని పెందలకడ భుజించి కుంతలు నింటికింబోయి సంకేతస్థలమునకు రమ్మని హెచ్చరించెను. ఆసంజవేళనే యిరువురు మనుష్యులు సురాభాండముల నెత్తుకొని తనయింటి వెనుకప్రక్కన నిలుచుండి పిలిచిరనియుఁ దలుపుదీసి సందులోనుండుడని చెప్పితినియు మఱి కొలఁదిక్షణములకే తొమ్మండ్రు వ్యాధులు వచ్చిరనియు, వారా సురను దృష్టిగాఁ గ్రోలిరనియు వారన్నము తిని వచ్చితిమని చెప్పిరనియుఁ దాంబూలము మాత్ర మిచ్చితినియు వారందే యున్నవారనియు నింకను జామురాత్రి కాలేదనియుఁ గాఁగానే పిలుచుకొని వత్తుననియుఁ గుంతలుడు దెలిపెను. ఏవో కొన్నిమాటలు రహస్యముగాఁ దెలిపి పాతాళుడు

కొన్ని వస్తువులు గలసంచి నొకదాని దీసికొని వెడలి పోయెను.

పాతాళున కాయంట నొకదానిక రహస్యములు తెలుపుచుండునది కలదు. అది యొక్కతుకయే యాయంటికిం గలమర్యాద నడంచునది. అది నీచమతి. పాతాళునియింటికిం జెంత నాదానికగృహము గలదు. మంచిమాటలాడుచు దానినెట్లొ వశపఱచుకొనియెను. రాధిక శయనింపఁగ నే యాజాడ నాదాని యెట్లొ పాతాళున కెఱిగించెను. అది వారియింటఁ బరుండునది కాదు. తనపనులన్నియు ముగించి యది వెడలిపోయెను. జామురాత్రి కాఁగానే పాతాళుఁ డామఱ్ఱివృక్షమునెక్కి తోటలో దిగియెను. దాని యెఱింగించిన ప్రకారమే తలుపు చక్కఁగా వేయఁబడక యుండెను. కాన దానిం దీసికొనివచ్చెను. దీపములు వెలుఁగుచుండెను. ఆతఁ డాదీపములం దొకపసరు పిండెను. వానికాంతి ప్రసరించిన చోటుల శయనించియున్నవారెల్లఁ జూచుచున్నను మాట లాడఁ జాలరు. ఆపసరునం దట్టిశక్తి కలదట. ఆవెంట నిందిరాదేవి శయనించియున్న గదిని దాటి దానిముందు శయనించియున్న పరిచారికలం గాంచుచు దేవియుండు గదిలోనికిం బోయెను. రాధిక మెత్తనిచర్మముపై శయనించియుండెను. దేవికి నమస్కరించి యారాధికనుదుట నొక్క తిలకము పెట్టెను. దాన నామెకు స్మృతితప్పునని యాతఁ డెఱుంగును. నానికారంధ్రముల నొక్కమూలిక వాసనఁ జూపెను. దానిచే నామెకు వాగ్బంధ మగును. ఈరెండింటిలో నొక్కటియే యాతనిపనికిఁ జాలినను మఱిత దిట్టముగాఁ బనిచేయుకొఱ

కట్టు లొనరించెను. అంతకుముందే గాఢనిద్రలో నున్న రాధికకు నీరెండు మందులు తోడ్పడి మఱిత గాఢనిద్రఁ బట్టఁజేసెను. అంత నాతఁ డామెను బోరలించెను. శవముచందమున నామె యుండెను. తనశక్తి పనిచేసెఁగదా యని యానందించెను. తలుపుశీసెను. దేవికి నమస్కరించెను. బలశాలిగాన నవలీల రాధిక నెత్తుకొని యాపూలతోఁటనుండి పడమరకుంబోయెను. ఒకయీల వేసెను. వెంటనే కుంతలుని గూడి శిబికఁ గొనివచ్చిన తొమ్మండ్రు నవ్వల నున్నందున నందు నలువురు మఱ్ఱికొమ్మనుండి యీవలికి దిగిరి. నలుగురు పైనుండిరి. ఒక తొట్ల దింపఁబడియె. అం దారాధికను బరుండఁబెట్టి పైవారికి సంజ్ఞ చేయ వా రాతొట్ల నీడ్చుకొనిరి. మెల్లమెల్లగాఁ గొమ్మ వెంటఁ బదిలముగాఁ గొనిపోయి నలువురు దిగఁగా మరల నా తొట్లను దిగవిడిచిరి. క్రిందనున్న వా రందుకొనిరి. శిబికలోఁ బరుండఁబెట్టిరి. కుంతలున కొక్కనేవకుని తోడిచ్చి ముందు పంపి యెనమండ్రు వ్యాధులు లాను బయనము సాగించిరి. నిశ్శబ్దముగా వారు నడచిరి. ఆనాఁ డానగరమున వింతనాటక మొకటి యాడఁబడుచుండెను. పెక్కం ద్రుందులకుఁ బోయి యుండిరి. సందుగొందులంబడి యెట్లలో నగరమును దాటిరి. ఆనగరమునుండి ధనవంతులు శిబికల నధిరోపించి ప్రయాణముసాగించు టాచారమైనందున నిద్రెవ్వరిదో యని యెవరైనఁ జూచినను బ్రశ్నించుటగాని యనుమానపడి నిలుపుటగాని చేయరైరి

విలాసభామమును దాటి పల్లకి యవ్వలఁ బయనము సాగించెను. చంద్రోదయమునకు నించుకముందే యాశిబిక

దేవాలయముకడకుం జేరఁగల్గెను. నాలుగుగడియల రాత్రికి ముందే యర్చకులు పూజచేసి యిండ్లకుం బోయి శయనించి నట్లుండి రెండవజామున నిర్వరు వచ్చి యాలయముకడ వేచి యుండిరి. ఆలయము చుట్టుపట్టుల నత్యున్న తవృక్షములు గలవు. కాన గాఢాంధకారముగనే వెన్నెలరాత్రులయందు నుండును. ఇత నానాఁడు చెప్పవలసినదేమి ? దైవవశమున నాకసమున మబ్బు క్రమియు నుండెను. అర్చకులు తోలుతఁ గుంతలుంఁగాంచి వార్తల నెఱింగి సంతోషమున వారిరాకకై వేచియుండిరి. శిబిక యాలయమునకు నించుక దవ్వున నునిచి పాతాళుఁడు నిర్వరువ్యాధులు నరుదెంచిరి. అర్చకులం గలిసి కొనిరి. ఆవ్యాధులయం దొక్కనికా తొలిదిన మాశౌచము వచ్చెను. వానికిం దక్కినవారిలోఁ బెక్కిండ్లు జ్ఞాతులు. ఇర్వరు మాత్రము బంధువులు. ఆశౌచముగలవా రాయాలయము లోనికిం బోయిన మరణము సంభవించునని ప్రవాదము కలదు. ఆయనుమాన మావ్యాధులకు మెండు. కావున వారు లోపలికి రాజాలమనిరి. కుంతలుఁడు, అర్చకులిరువురు వ్యాధు లిర్వరు పాతాళుఁడును గలిసి యాటుగు రాశిబికఁగొని దేవాలయములోఁ బ్రవేశించిరి.

చంద్రోదయ మయ్యెను. కాని తన్నిర్మలకాంతులు. సర్వత్ర వ్యాపింపసీయక మేఘము లావరించి యుండెను. వృక్షచ్ఛాయలు మఱితగ నంధకారమును బెంపొందించెను. వ్యాధు లేడుగురు వెలుపల నుండిరి. పెండ్లికొడుకు పురోహి తుఁడు గాక నలువురు లోన నుండిరి. రాధిక విస్మృతమై నుండెను. ముఖకాంతి యొక్కింత వాడియుండెను. వేసిన

చేయి వేసినట్లే యుండెను. కుంతలుఁ డభ్యంగస్నానము చేయింపవలదా యని ప్రశ్నింప దొంగపెండ్లికి మంత్రస్నానమే చాలునని యర్చకమహాశయులు బదులిడిరి. కుంతలుఁ డంగీకరించెను. భవానికెదుట శిబికఁ జేర్చిరి. దేవికడనున్న పీఠులం దెచ్చి యచ్చో నర్చకు లమరించిరి. అగ్నిహోత్రుని సిద్ధము చేయుచుండిరి. కుంతలుఁ డింకఁ బెండ్లి సాగింతును. రాధికను మేలుకొలుపుమని పాతాళునకుం దెల్పెను. నీవన్నియు సిద్ధముచేసికొని యగ్నినిటనుంచిన యుత్తరక్షణమున మేలుకొనునట్లు చేసెదనని పాతాళుఁ డనెను. అర్చకులు పాతాళా! వివాహ మగును. తర్వాత నెందుఁ బోవయత్నమని యడిగిరి. వివాహానంతర మీయూరనుండ వలనుపడదు గాన నీచెంతనున్న కొండదరిఁ కొలఁదిదినము లుందును. అందొకపల్లెయ గలదు. అందు శబరులు పెక్కండ్రు నాశిష్యులు గలరు. వారిచెంతనున్న నన్నుఁదేరిచూడ నిర్బరులకే శక్యంబు గాదు. ఎట్లో పదాలుదినములు గడపెదను. ఆవల నీయూరికి వచ్చి దంపతులము దేవీపరిసరమున నుండుము. ఇంతలో నీ రాధిక నాకు లోబడును. ఆవల వివాహమును ద్రోసివేయఁ దరముగాదు. పుత్రికాప్రేమమున నన్నేమియు ననఁజాలక యల్లునిగ మామ గారవించును. అప్పుడే నాదెబ్బ. మిమ్మెల్ల గారవంతునని యింక నేమో మాటలాడుచుండెను. వారు నిదంతయు యథార్థముగా సాగుననియే తలంచిరి. ఎంతటి మంత్రవేత్త గాకయున్న నిట్లు రాధికను స్మృతిలేక యుండఁజేసి యెవ్వరికిం దెలియరాకయుండ బహిరంగముగా శిబిక నెక్కించి తేఁగలఁడా యని వా రూహించి యాతని

ప్రతివాక్యము వేదవాక్కుగనే తలంచిరి. ఇంతలోఁ గుంతలుఁ డన్నియు సిద్ధములయ్యెననఁ బోయి వ్యర్థములయ్యెనని పలికెను. మహాత్మాహమున నున్న పాతాళున కామాట వినఁబడ దయ్యెను. ఇదిగో రాధికను లేవెదనని యేమో మంత్రించి ముక్కురంధ్రముల నేదియో మూలికను వాసనచూపి మోమున నున్న తిలకమును దుడిచి వేటొకతిలకమును బెట్టి మూఁడు సారులు చిటికెలు వేసెను. నిద్రనుండి మేలుకొనినట్లు రాధిక లేచి కూరుచుండెను.

ఇప్పుడు రాధికయుండుచోటు కడుంగడుం గ్రొత్తది. భగవతి మాత్రము ముందుఁ గనఁబడును. ఆమెయు భీకర రూపమున నుండునదియే కాని రాధిక పూజించునంబ కాదు. రాధిక కూరుచుండి నలుదెసలఁ బరికించెను. పాతాళుఁ డగ పడెను. దేవాలయమునఁ దానున్నట్లు ఆటగురు తన్నేమో చేయ నున్నయట్లు తోఁచెను. ఇదేమి వింతయని యామె విచారింపసాగెను తుద కిది పాతాళునిమోసమని తెలిసి కొనెను. పాతాళునిదుశ్చర్యల నామెయు వినియే యుండెను. ఇక నీలోకమునకుఁ దనకు ఋణముతీటునని యామె తలంచెను. జననీజనకులం దలంచుకొని కన్నీరు కాఁచెను. భగవతీ ! నిన్ను నమ్మినదాని నిట్లు చేయఁబూనితివి. ఇది నీకు న్యాయమా యని నిష్ఠురము లాడెను. తండ్రీ ! నన్నే నమ్మియుంటివి. నీకు నావలని సాయము కల్గనన్న యాశ నశించెను. ఇక నాదుఃఖమే నిన్నుఁ గుందించును. నన్నుఁగన్న మీకిరువురకు నావలనఁ గలిగెడిలాభ మిదియే యని తలంచెదను. ఇక నేఁ జేయఁదగిన పనియేమని యూహించెను. ధర్మ మాపదలనుండి రక్షించునన్న నుడి వ్యర్థ.

మయ్యెగదా యని పరితపించెను. నిన్ను నమ్మినవారికిఁ జేటు కలుగదనిన పెద్దలమాటలు పొల్లులే కదా భగవతీ యని దూతెను. ఇక నీలోకమునకు నాకును దూరమగునని సిద్ధాంతము చేసికొనియెను. భగవతినే ధ్యానించుచుఁ జేతులు ముకుళించి యూరకుండెను.

పాతాళుఁడు రాధికం గని కన్యకామణి! యిది కాళికా దేవాలయము. కాని మీతండ్రియిల్లు గాదు. ఈ మాటలాడువాఁడు పాతాళుఁడు. మీతల్లి యిందిరాదేవి నాకుఁదోబుట్టువు. కావున నీవు నాకు భార్యవగుదువు. ఈరాత్రి మంచి ముహూర్తము. భగవతి నాయిలువేలువు. ఆమెసన్నిధిని సాగుకార్యములు సఫలము లగును. వేటుమాటలాడి లాభములేదు. ఇక నీయాటలు సాగవు. నన్ను వరించి వివాహము సాగనిచ్చుటో లేక మఱియొకభావముఁ గనఁబఱచితివేని యీ కరవాలమున కాహుతివగుటయో నిశ్చయించుకొమ్ము. ఈ పాతాళుఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు నిన్ను నిద్రించుచుండ మంత్రబలమున నిటకుం దెచ్చినవాఁ డెవఁడు? ఈపాతాళుఁడే. ఆలోచించుకొమ్ము. నన్నుఁ జేపట్టిననే నీవు బ్రదుకుదువు. లేకున్న నీకంతరక్తమునఁ గాళికాదేవికిఁ దర్పణము చేయుదును. ఇంక నాలస్యము లేదు. ముహూర్తము సమీపించుచున్నది. పురోహితులు త్వరపెట్టుచున్నారు. ఏమూలికాప్రభావమున నీవు స్మృతితప్పి యింతదనుక 'నుంటివో' యామూలికయే యిది. బలవంతముగనైనఁ బెండ్లి యాడుదును. కాని యిది నాకిష్టములేదు. వివాహమాడి యైహిక సుఖము లనుభవించుటొండె. నీకంతమును దునిమి దేవికి బలి

యిచ్చి యాదేవీకరుణకుం బాత్తుండనై యాముష్మికసుఖము లొందుటొండె. ఈరెండుపనులలో నొక్కటి కావలయును. ఏమనియెదవు ? నీయిష్టానుసారము మెలంగువాడను గాను. ఇదిగో మంగళసూత్రము. ఇదిగో నిశితథారాకరాళమగు కరవాలము. ఈరెండింటిలో దేనిం గోరుదువు? త్వరగాఁ దెలుపుమని యదలించెను. కుంతలాదు లాకరవాలధారఁ గాంచి గడగడ వడంకిరి.

రాధిక నయనములు తెరిచి భగవతికి నమస్కరించి ధర్మమును నమ్మి భయముం బాటఁద్రోలి యింక జీవితాశంగొని లాభములేదని నిశ్చయించుకొని గంభీరోక్తుల నిట్లు పలికెను. పాతాళా ! ఈ మానవజన్మము పెక్కుపుణ్యములకుఁ బ్రతిఫలము. దీనిని మరలఁ బాపభూయిష్టముగఁ జేయరాదు. మానవ హృదయము పవిత్రమైనది. దీని నపవిత్రముగాఁ జేయరాదు. అది మానవస్వభావమునకు విరుద్ధము. ఈతనువు గూడ స్థిరముగా నిలుచునది కాదు. సరహింసాదులు పౌరుషములు గావు. అవి నీచతమములు. ఈయోషధులు నీమంత్రములు ని న్నుద్ధరింపఁ జాలవు సరికదా. నీచాతి నీచగతికిం దీసికొనిపోవఁ గలవు. ఇది సత్యము. ఈకాళికాదేవి నా యిలువేలుపంటివి. ఈయొక్క మాటయే నీయజ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నది. సకలలోకజనని కదా యీ పరదేవి. నీయిలువేల్పు మాత్ర మెట్లగును? జగజ్జననికి నన్నాహారమిచ్చిన నాదేవి యీపుత్రికను బరిగ్రహించునా? ఈకార్యమున సంతోషించునా? నీచుఁడా! ఏలయందనిమ్రాకుల కట్టుచావెదవు? ఈకన్యక నీకు లభించునది కాదు. కరవాలమున కాహుతియే చేయుము. భగవతిసాన్నిధ్యముననే యుండెద.

ఇక నన్ను మాటలాడింపకుము. నీయిచ్చవచ్చిన చొప్పునం జేయుము. అని ధ్యానము నాశ్రయించి నిమిలితనేత్రయై పరదేవీపాదారవిందములం దలంచుచుండెను.

పాతాళుఁ డాపలుకులకు నాగ్రహించెను. నాచేతఁ జిక్కియుఁ గాటులాడెదవా యని యదలించెను. నీకంతముం ద్రెంచి రక్తధారల సంబాపాదారవిందములఁ బ్రత్యుభయ మొన రింతును. రవంతనేపు తాళుమని భయపెట్టెను. ఏమో జపించి నట్లు నటించెను. కాళికాసమీపమునకుం బోయి సాష్టాంగ నమస్కారముల నాచరించెను. లేచి కరములముకుళించి భగవతిని వినుతించెను. ఖడ్గము నామెపదసఖరములకుం దగిలించి యందు కొని జళిపించెను. జననీ! కన్యకారత్నకంతలుంతన మొనరించి వేడినెత్తురు సోనల నీకర్పించి కృతకృత్యుండ నయ్యెద. నాకర వాలముచివరన నిలిచియుండుమా యని యభ్యర్థించెను. ఒక్క దాఁటున వచ్చి రాధికాకాంతమ్రోల నిలువంబడియెను. విశేషించి యామెను బలుకరింపక యేమోగొణుగుకొనుచుండెను. అర్చకుల కిరువురకుఁ బాదములు మొదలుకొని యుత్తమాంగమువఱకు వడఁకసాగెను. ఏమో యుపద్రవము రానున్నది. మనమేల యీ పెంటలో దిగితిమిరా స్వామీయని చింతింపసాగిరి. కరవాలమున కాహుతికానీయక మన మాపవలయునని యూహించిరి. కాని యాతని భీషణాకారమును గాంచి మనకే యాపని యగునేమో యని యనుమానింపసాగిరి. కుంతలుండు వడఁకుచు నేనేల యీశ్రురుని మాటలవింటినని పలుభంగుల విచారింపసాగెను. ఏది యేమైనను గన్యకప్రాణముల దక్కింపవలయునని నిశ్చ

యించెను. వ్యాధులిద్దలు బదులాడక దూరముగాఁ గూరుచుండి యుండిరి. కొంతసేపిట్లు గొణిగి గొణిగి రాధికా! ఇది కడ సారిమాట. ఏమందువు? అని యదలించెను. ఖడ్గమును జళిపించెను. బొడుగఱచి కత్తినాడించెను. అది కుక్కనాలుకవలె నల్లల నాడుచుండెను. ఒక్కవ్రేటున కెందఱికంతములనైన దునుమఁగలఘాత దానికిం గలదనుట నిక్కము. రాధిక పలుక లేదు. తల్లిదండ్రులం దలంచుకొని యిక్కేటి జనకులని వదలి భగవతి ధ్యానించి యెట్టికష్టములనైన దొలఁగింతువని నమ్మి తిని. నీదయ అని వినుతించుచుండెను. అంతఁ బాతాళుఁడు కరవాలాగ్రమును రాధికాకంతమునకుఁ దగులఁజేసి యిదె మఱియొకసారి హెచ్చరించుచున్నవాడ. ఏమందువు? నన్ను వరింతువా. ఖడ్గధారకు బలియగుదువా యని బెదరించెను. బదులు లేదు. మూఁడుసారులు కత్తిని దనచుట్టును ద్రిప్పెను. కాళికా! ఇవె కన్యాకంతరక్తధారలు. తనివిడిఱఁ గ్రోలుమాయని కత్తి మరల జళిపించెను. వానిమోము చూడఁ దరము గాక యుండెను. అర్చకు లిరువు రుత్తరీయముల నడుములకు బిగించి నిలువఁబడిరి కుంతలుఁడు దర్భగ్రంథి యవలఁ బాటవైచి చేతికఱ్ఱనూని నిలుచుండెను. కత్తియెత్తగనే యడ్డుపడవలయునని యాతనియూహ. పాతాళుఁ డంబకు నమస్కరించి సెలవా జననీ! యని యడిగెను.

ఇంక సెలవే లేవ్వు. పాతాళా క్రూరమానసా! సెలవే. అను కరాళాట్టహాసయుతవాక్కు లెందుండియో వినఁబడియెను. అర్చకులు కుంతలుఁడు నులికిపడి నలుదిక్కులకు దృష్టులఁ బ్రసరింపసాగిరి. అంతలో వేంకటేశ్వరుఁడు దేవి పృష్ఠ

ఇక నన్ను మాటలాడింపకుము. నీయిచ్చవచ్చిన చొప్పున జేయుము. అని ధ్యానము నాశ్రయించి నిమిలితనేత్రయై పరదేవీపాదారవిందములం దలంచుచుండెను.

పాతాళుఁ డాపలుకులకు నాగ్రహించెను. నాచేతఁ జిక్కియుఁ గాటులాడెదవా యని యదలించెను. నీకంతముం ద్రొంచి రక్తధారల సంబాపాదారవిందములఁ బ్రత్యక్షమైన మొన రింతును. రవంతనేపు తాళుమని భయపెట్టెను. ఏమో జపించి నట్లు నటించెను. కాళికాసమీపమునకుం బోయి సాష్టాంగ నమస్కారముల నాచరించెను. లేచి కరములముకుళించి భగవతిని వినుతించెను. ఖడ్గము నామెపదనఖరములకుం దగిలించి యందు కొని జళిపించెను. జననీ! కన్యకారత్నకంతలుంతన మొనరించి వేడినెత్తురు సోనల నీకర్పించి కృతకృత్యుండ నయ్యెద. నాకర వాలముచివరన నిలిచియుండుమా యని యభ్యర్థించెను. ఒక్క దాఁటున వచ్చి రాధికాకాంతమ్రోల నిలువంబడియెను విశేషించి యామెను బలుకరింపక యేమోగొణుగుకొనుచుండెను. అర్చకుల కిరువురకుఁ బాదములు మొదలుకొని యుత్తమాంగమువఱకు వడఁకసాగెను. ఏమో యుపద్రవము రానున్నది. మనమేల యీ పెంటలో దిగితిమిరా స్వామీయని చింతింపసాగిరి. కరవాలమున కాహుతికానీయక మన మాపవలయునని యూహించిరి. కాని యాతని భీషణాకారమును గాంచి మనకే యాపని యగునేమో యని యనుమానింపసాగిరి. కుంతలుండు వడఁకుచు నేనేల యీశ్రుదుని మాటలవింటినని పలుభంగుల విచారింపసాగెను. ఏది యేమైనను గన్యకప్రాణముల దక్కింపవలయునని నిశ్చ

యించెను. వ్యాధులిద్దఱు బదులాడక దూరముగాఁ గూరుచుండి యుండిరి. కొంతసేపిట్లు గొణిగి గొణిగి రాధికా! ఇది కడ సారిమాట. ఏమందువు? అని యదలించెను. ఖడ్గమును జళిపించెను. ఔడుగఱచి కత్తినాడించెను. అది కుక్కనాలుకవలె నల్లల నాడుచుండెను. ఒక్కవ్రేటున కెందఱికంతములనైన దునుమఁగలఘాత దానికిం గలదనుట నిక్కము. రాధిక పలుక లేదు. తల్లిదండ్రులం దలంచుకొని యిక్కేటి జనకులని వదలి భగవతి ధ్యానించి యెట్టికష్టములనైనఁ దొలఁగింతువని నమ్మి తిని. నీదయ అని వినుతించుచుండెను. అంతఁ బాతాళుఁడు కరవాలాగ్రమును రాధికాకంతమునకుఁ దగులఁజేసి యిదె మఱియొకసారి హెచ్చరించుచున్నవాడ. ఏమందువు? నన్ను వరింతువా. ఖడ్గధారకు బలియగుదువా యని బెదరించెను. బదులు లేదు. మూఁడుసారులు కత్తిని దనచుట్టును ద్రిప్పెను. కాళికా! ఇచ్చె కన్యాకంతరక్తధారలు. తనివిడిఱఁ గ్రోలుమాయని కత్తి మరల జళిపించెను. వానిమోము చూడఁ దరము గాక యుండెను. అర్చకు లిరువు రుత్తరీయముల నడుములకు బిగించి నిలువఁబడిరి కుంతలుఁడు దర్భగ్రంధి యవలఁ బాఱవైచి చేతికఱ్ఱనూని నిలుచుండెను. కత్తియెత్తగనే యడ్డుపడవలయు నని యాతనియూహ. పాతాళుఁ డంబకు నమస్కరించి సెలవా జననీ! యని యడిగెను.

ఇంక సెలవే లేదు. పాతాళా క్రూరమానసా! సెలవే. అను కరాళాట్టహాసయుతవాక్కు లెందుండియో వినఁబడి యెను. అర్చకులు కుంతలుఁడు నులికిపడి నలుదిక్కులకు దృష్టులఁ బ్రసరింపసాగిరి. అంతలో వేంకటేశ్వరుఁడు దేవి పృష్ఠ

భాగమునుండి యొక్కయెత్తున దుమికెను. తళతళలాడు కర వాలములు వాని రెండుచేతుల మెఱయుచుండెను. ఆతనివెంటఁ గాళీచరణదాసుఁడు బలిష్ఠమగుదేహము కనంబడ ఖడ్గపాణియై వచ్చెను. రామకిశోరశర్మయు శ్యామసుందరుఁడు నుద్దండ భ్వనుల నంబరమును బగులఁజేయుచుఁ ద్రాళ్లుపట్టుకొని యాయుధపాణులై దక్షిణోత్తరభాగములనుండి చివాలున నట వ్రాలిరి. ఎత్తినకత్తి నట్లే తునుకలై పడఁ గాళీచరణదాసు తన ఖడ్గమునఁ గొట్టెను. వేంకటేశ్వరుఁ డొక్కెత్తునఁ బయింబడి సిగపట్టుకొని వంచి జానుఘాతముల మర్దించెను. రామకిశోర శర్మ వాని నాత్రాళ్లచే బంధించెను. పాప మాసాతాళుఁడు దిగ్భ్రమముచెంది యూరకయుండెను. అర్చకులీరువురు ప్రాణములపై నాశమాని యట్లే కూలఁబడిరి. కుంతలుఁడు స్మృతిదప్పి ముందే పడిపోయెను. వ్యాధులిర్వురు వారిం గాంచి యేమో యనఁబోవునంతలో రామకిశోరశర్మయు శ్యామసుందరుఁడును జక్కఁగా వర్దించి కట్టివైచిరి. నోటినుండి మాటవెడలినఁ దల లెగిరిపోవు ననిరి వారేనాఁడో చచ్చిన ట్లూరకుండిరి.

వేంకటేశ్వరుఁడు సోదరీ! రాధికా! భయంపడకుము. వీఁడె పాతాళుఁడు బంధింపఁబడియె. మే మనంతాచలశర్మ శిష్యులము. నీదురవస్థ ముందేతెలిసికొని వచ్చితిమి. భయం పడక లెమ్మనిరి. పాప మారాధికప్రాణము లెందుండెనో యప్పుడు మరల దేహమునఁ బ్రవేశించెను. కన్నులు స్వాధీనము లయ్యెను. చూడఁగాఁ దమయింటి కపుడపుడు వచ్చుచున్న వారే యని స్మృతికిం దగిలిరి. ఆనలువురం గాంచినంతనే యామె దుఃఖ మాపుకొనలేక బోరున నేడువసాగెను. ఇంతలోఁ

గాళీచరణదాసు గోపురద్వారముల మూసివచ్చెను. ఇంక నెవ్వరును రాజాలరు. వారెంతయో రాధిక నోదార్చిరి. పాతాళునిం జూపిరి కుంతలు నట్లే బంధించిరి. అర్చకులిరువురు పాదాక్రాంతులైరి. వారిని గట్టివేయక కడలకయుండుండని హెచ్చరించిరి. వారు శవములవలె నుండిరి. ఈనల్గురెపుడువచ్చి యందుండిరో యెటుంగుట కష్టము. ఆవిషయము తెలిసికొనవలసినదే.

ఆనాడు సాయంకాలమున నల్వరును వేషాంతరముల దేవాలయముకడనుండు వృక్షములకడ నుండిరి దానిప్రక్కనే యొకమూర్గము కలదు అదియే విలాసభామమునకుం బోవు పెద్ద బాట ఎందఱో పోవుచు వచ్చుచుందురు. అర్చకు లిరువురు సాయంకాలమే మహాద్వారము తెఱచి లోనఁ బ్రవేశించిరి. వారందే వంటచేయవలసినట్లాచారము కలదు. వంటచేయుచు నడుమనడుమ దేవతల కలంకారముఁగూర్చుచు మరల మహానస గృహమునకుం బోవుచు వచ్చుచుండుట యలవాటు. ఆరీతిగా నాడును సాగుచుండఁగా నిరువురుకాళికాదేవి వెనుకభాగమునఁ జేరిరి. తక్కినయిర్వురు మండపములు ప్రక్కలనున్నందున వానిచెంతనుండు వృక్షముల నెక్కి యాకుజొంపములఁ గూరుచుండి యుండిరి. ఆనాడు గాఢాంధకారము మేఘ మావరించుటంజేసి కలిగెను. వారుకనిపెట్టియుండి పాతాళుండు కత్తిఁ ద్రిప్పుచువచ్చి కంఠము తెగవ్రేయునని యూహించి యొక్కసారి వచ్చిరి. రాధికను గాపాడిరి. వీరిని బంధించిరి.

వేంకటేశ్వరుఁ డిక్కేమిచేయవలయునో తెల్పుడని తక్కిన వారి నడిగెను. గురువునానతిమై జేయవలయునని తక్కినవారు తెలిపిరి. అర్చకులంగాంచి మీరు ప్రాణముల దక్కించుకొనఁ దలంచినచో నెవ్వరెవ్వరు వచ్చినది తెలుపుడని యడిగిన వేంకటేశ్వరుం గాంచి వడంకుచు గోపురమునకు వెలుపల నేడుగురు వ్యాధు లున్న వారనియు వా రాశౌచభయమున లోనికి రారై రనియుఁ దెల్పిరి. మీ రిప్పుడు మేము చెప్పనట్లు చేయకయున్న నంబకు బలియిత్తునని యాతఁడు మరలఁ బలికెను. మీ రాజ్ఞ యిచ్చినట్లే చేయుదుమని వారు ప్రమాణము చేసిరి తక్కిన వారితో నాలోచించి వేంకటేశ్వరుఁ డిట్లు పలికెను. మాశ్యామ సుందరుఁడు మీతోడ వచ్చును. గ్రామమున కొక్కఁడే పోవల యును. ఒక్కఁ డిక్కడనే యుండవలయును. ఇరువురు మనుష్యు లను బిలుచుకొని త్వరగా నగరమునకుం బోయి రాధికాకుశల వార్తఁ దల్లిలోనగువారికిం దెలిపిరావలయు. వా రగుదెంతుడు గాన మీరు రేపురావచ్చును. మాశ్యామసుందరుఁడు నగరము నకు మీతోడనే వచ్చును. మీ రట్లుచేసిన మాకృపకుఁ బాత్రు లగుదురు. లేనిచో నీనిస్త్రీంశమునకు బలియగుదురు. అనఁగా వారట్టులే యొనరింతుమని బాసచేసిరి. నృసింహస్వామ్యర్చకుఁడు శ్యామసుందరుంగూడి భరతపురమునకుం బోయి పెద్దలతో రహస్యముగా నాతెఱఁ గెఱింగించి వారియనుమతిచే వచ్చిన మనుష్యులంగూడి కాగడలం గొని విలాసభామమునకుఁ బయ నము చేసెను.

ఇంక విలాసధామమున శ్రీనివాసదాసుగృహమున జరగిన వార్త లరయుదము. రాధికందీసికొని పాతాళభండ పోయిన పిమ్మట గృహమును రక్షింప నియుక్తుఁ డైయున్న కాహళుండు రెండవయామము రాఁగా నరుదెంచి గంభీరస్వరంబున భటులం బిలిచెను. వార లప్రమత్తులై యుండిరి. ఇంచుక లోపలికిఁ బోయెను ఆడువారందఱు శవములభంగిఁ బడియుండిరి. కాహళుండు మరలఁ బిలిచెను. పలుకలేదు. అచ్చెరువంది మరలఁ బిలిచెను. ప్రతిధ్వని రాలేదు. ఏమిది యని మఱికొంతలోపలికిఁ బోయెను. భోజనశాలలో నెల్లరు శయనించి గాఢనిద్రలో నున్నయట్లు కనబడఁగా మరల నందుండియే పిలిచెను. కదలక మెదలక వా రుండిరి. సేవకులంగూడి చెంతకుం బోయెను. ఒక్కఁ డును మెలకువగలిగియున్నయట్లు తోఁపమిఁ జింతించి యిదియే మన్మాయమని తలంచెను. పరికించి చూడఁగాఁ బూజామందిరము తలుపు తెఱచియున్న ట్లగవడెను. ఏదో కృత్రిమము సాగినదని చింతించి సేవకులంబంపి తనమిత్రుని భార్యతోడ రప్పించెను

ఆదంపతులకు మూలికాపద్ధతులు తుద్రవిద్యావిశేషములు తెలియును. కావున నితరుల దుష్టకృత్యములు వారిని బాధింపజాలవు. ఆవిషయ మెఱింగియే కాహళుండు వారిని బిలిపించెను. దీపమునఁ బిండినపసరు దీపకాంతి వ్యాపించి సంతదూరము తనశక్తిఁ జూపజాలక కుడ్డముదనుకఁ జూపఁ గలదని యొక నియమమట. ఆవిషయములెల్ల నాదంపతు లెఱుంగుదురు. కావుననే కాహళుని చెంతకువచ్చిన యతని మిత్రుండు భార్యను లోపలికిఁ బోయి కనుఁగొనుమని యాజ్ఞా

పించెను. ఆమె లోపలికింబోయి వారిని బొరలించి లేపినను బలుక
రైరి. అదిగని కాహళుడు మిత్రమా యేమిది యని యడుగ
నాతడును క్షుద్రవిద్యానిపుణుండు కాన దీపము లార్ప
వలయునన నట్లే చేసి క్రొత్తదీపముల వెలిగించెను. అదీప
చ్చాయ వ్యాపింపఁగనే యంద టులికిపడి లేచిరి. కాహళుని
గని భయంపడిరి. ఇందిరాదేవి యింకను మేల్కొనలేదే యని
యాదీపము నార్పునట్లు చేయఁగా నామెయు మేలుకొనియె.
ఎల్లరు రాధికామందిరమునకుం బోవ రాధిక యగపడదయ్యెను.
తలుపు తెఱచియుండుటం గాంచిరి. ఇంతలోఁ బెక్కండ్లు
పెద్దమనుష్యులు గూడిరి. నలు దెసలఁ బరికించిరి. పాదచిహ్న
ములు కనఁబడఁగా నిందు మనుష్యుల యడుగులగుఱుతు.
లున్నవనిరి. ప్రాకారమునకవ్వల మఱికోందఱు యడుగులజాడ
లగపడఁగా విచారింపసాగిరి. ఇంతలో నెవ్వరో యీశ్రోవనే
యొకశిబిక నెత్తుకొని కొందఱు వారివెంటఁ గొందఱు పోయి
రని తెల్పిరి. అప్పటి కొకజాము దాఁటినదని తెలియవచ్చెను.
రెండవజాము దాఁటినగుఱుతుగా ఘంటానాదము వినంబడి
యెను. రాధిక నాశ్రోవనే శిబికలోనునిచి యెత్తుకొనిపోయి
రని నిర్ణయించిరి. ఎల్లరు నింతటి యన్యాయము సాగునా యని
చేతులు పిసికికొన సాగిరి. ఇంద టుండియు నిట్లు జరగుటకు
హేతువుండవలయునని మరల నింటికిం బోయి పరీక్షింపఁగా
దీపతైలము వివర్ణముగా నుండెను. కృత్రిముఁ డెవ్వఁడో పసరు
పిండి యెల్లరను మూర్ఛిల్లఁజేసెననియు, రాధిక నిల్లుదాఁటించి
కొనిపోయెననియు నిశ్చయించిరి. ఇంతటి ఘోరకృత్యము
చేయు నంతఃగవారు కలరా యని విచారింపఁగాఁ బాతా

భూడే రాధికం గోరియున్నవాఁ డనియు వాఁడు తుద్రవిద్యా పారంగతుండనియు నెవ్వరో చెప్పిరి. ఇందిరయు నగునని యంగీకరించెను. ఎల్లరును జింతాసాగరమున మునింగిరి.

రక్షకభటు లరుచెంచిరి. రాధిక నెత్తికొనిపోయినవాఁడెవ్వఁడో చూపినఁ బట్టుకొందుమని వా రభయహస్తమిచ్చిరి. వానిపేరు, వాఁడుండుతావును జూప నెవరినైనఁ బంపుడని వారు త్వరపెట్టసాగిరి. ఏత్రోననుండి యింటిలోనికిం దిగెనో చూచినవారు కొందఱుండవలయు ననిరి వారు సాక్ష్యము చెప్పినమీఁద వాని దండితునిజేయుదుమని ప్రల్లదంబు లాడిరి. ఇన్ని గుఱుతులు చిక్కిన మేమే పట్టుకొనఁజాలమా యని కాహళుండనియెను. ఈసందడిలో మూఁడవజాము వెళ్లిన గుఱుతుగా గంటమ్రోగెను. నగరమునఁ గలవారెల్ల రాశ్చర్యపడసాగిరి. ఎందుఁజూచిన నీవార్తయే చెప్పుకొనసాగిరి. పాతాళునికృత్యమే కాని వేటొకరిఁని యిదికాదని యెల్లరు నిర్ణయించిరి. అప్పుడే జాలంధరపురమున కంచెగుఱ్ఱముల నెక్కి సేవకులరిగిరి.

ఆశుక్రవారము రాత్రియే భోజనానంతరము రామ దాసుతో మాటలాడి తెల్లవాఱుజామునఁ దదనుజ్ఞాతుడై విలాసధామమునకు శ్రీనివాసదాసు ప్రయాణమయ్యెనని యంతకుముందే పాతకమహాశయులు చదివియుందురు. జాలంధరపురసీమ దాఁటినప్పటినుండి యనేకదుశ్శకునములు కనఁబడసాగెను. ఒకదానికంటె వేటొకటి యమంగళదాయకముగా నాతనికిం దోచుచుండెను. ఒక్కచోఁ గూరుచుండి కొంత దూరము వెనుకకుం బోయి పాదప్రక్షాళనము చేసికొని యం

దొకవృక్షమూలమున నించుక శయనించి మరలఁ బ్రయాణము చేసెను. యథాపూర్వముగా దుశ్శకునములు కాసాగెను. భగవన్నామము జపించుచు సర్వానర్థపరిహార్త పరమేశ్వరుం డని నిశ్చయించుచు మరల దుశ్శకునములకు జంకియు మరల ధైర్యము తెచ్చుకొని వానిని లెక్కింపనట్లు ప్రయాణము జరపుచునే యుండెను. సూర్యోదయమై కొంత ప్రొద్దెక్కిెను. వడివడిగా గుఱ్ఱములు నడచుచునే యుండెను. మధ్యాహ్నము కావచ్చెను. అపుడపుడు దుశ్శకునము లగుచునే యుండెను. ఎండకుబడలి యొక గ్రామమున సత్రమునకు ముందున్న తోటలో దిగి వంటచేయ నాజ్ఞాపించి లాను నాలోచించు చుండెను.

ఐదవ వీచిక.

విలాసధామమునరాత్రి నాలవజామునఁ బ్రయాణమయిన యాశ్వికులు చావుపర్వున వాని నడిపించుచు శ్రీనివాసదాసు భుజించి యిఁకఁ బ్రయాణము చేయుదమా యని యూహించు చుండ నచ్చటఁ జేరిరి గుఱ్ఱములు నీరు త్రాగినపిదప నించుకనేపు నేదదీర్చుకొని ప్రయాణము సాగింతమని వారు సత్రముకడఁ జెట్లక్రింద నిలిచిరి. నేవకుడు బయటి కెందులకో వచ్చి వారిం గాంచెను. వారు నావార్త వానికిం దెల్పి వానింగూడి తోట లోనికిం బోయి దాసుగారికిఁ జెప్పలేక యావార్తం దెల్పిరి. శ్రీనివాసదాసు నిశ్చేష్టుడై రాధికాయనుచుఁ బడిపోయెను. శీతలోపచారము లొనరించి యెట్లో స్మృతివచ్చునట్లు చేసిరి.

కన్నీరు మున్నీరుగానుండ మాటలాడజాలక పయనము సాగిం తమా యనియెను ఈగుఱ్ఱము లలసినవి. ఆయాయితావుల నశ్వముల నునిచి వచ్చితిమని వారలనిరి. వీరి నందే నిలిపి యలసిన గుఱ్ఱముల నించుక నేదదీర్చి రేపు పయనముసాగింపుడని వారల కాజ్ఞాపించి తాను బ్రయాణముచేసెను. కొంతదూరము రాగా నందు గుఱ్ఱములు సిద్ధముగా నుండెను. వాని నెక్కి పరి జనులు దానును దారింబట్టి పోయి యిట్లే గుఱ్ఱముల మార్పుచు సాయంకాలము కాకమునుపే విలాసధామమును జేరెను.

ఇప్పుడు భరతపురవృత్తాంతము తెలుపకయున్న గథ విశద ముగాఁ దెలియదు. భరతపురమునుండి శ్యామసుందరుఁ డొక యర్చకుని మఱికొందఱనుగూడి కాంగడలం గొని విలాసధామ మునకుఁ బోయెను. చిటిపాటిచినుకులు వానికిందోడు మెఱపులు వానినిమించు గర్జితములు తమ్మడ్డుచుండఁగా నెట్లో మూడవ జాము వెళ్లినప్పటికి నగరమును జేరెను. అత్యంతము పొడవు వెడలుపుగల యానగరమునఁ బోయిపోయి కాహళుఁడు జాలం భరతపురమునకు నాశ్వకులంబంపిన యొక్కక్షణమునకు శ్రీనివాస దాసుగారియిల్లు చేరెను. శ్యామసుందరుఁ డందుఁ గలవారికెల్లం గ్రొత్తవాఁడు. ఐనను రాధికాకుశలమును దెలుప నచ్చితిమని గట్టిగాఁ బలుక నందఱులికిపడి యెవరో కనుఁగొనుఁడని పలుకుచు రండిరండి యని పలువఁగా నందఱు లోనఁ బ్రవేశించిరి. ఇందిరా దేవి శవప్రాయముగాఁ బడియుండియు రాధికాకుశలమును దెలుప నెవ్వరోవచ్చిరనువార్త యమృతధారవలె శ్రుతివివరముల సోక నులికిపడి లేచెను. ఇంతలో శ్యామసుందరుఁడు తక్కిన

వారితో నామెకడకుం బోయి యిందిరాదేవీ! మీకుమారిక రాధిక భరతపురమునఁ గాళికాసన్నిధిని గుశలముగా నున్నది. ఈవార్తఁ దెలుపవచ్చితిమని హితవాక్కులు వినిపించిన నాల కించి మరలమరల నడిగి కాహళుం బిలిచి యీక్షణము భరత పురమునకుం బోవలయును. శిబిక నాయత్తపటపుమనఁగా నందఁ గల పెద్దలందఱు తల్లీ! నీవీసమయమున నచటికిం బోవుట పాడి గాదు. మే మందఱము పోయి తెల్లవాఱునంతదనుక నందుండి రాధికారక్షణమునం దప్రమత్తులమై పాతాళుని జూచుచుం దుము శ్రీనివాసదాసుగారు రాఁగా వ్యవహార మెట్లు చేయఁ దగునో యట్లే జరపుదురు. మీ రిపుడు వెళ్లి రాధికం దీసికొని వచ్చిన వ్యవహారము తాఱుమాటగును. తల్లీ! మామాటల నవధరింపుడు. త్వరపడకుడు. భగవంతుఁ డీబాలురరూపమున నాకుమారిని గాపాడెను. కావున నిక నారాధికకు నించుకంతయు భయము కలుగకయుండ మేమెల్ల నిపుడే పోయి కాపాడెదమని తెలియఁజెప్పిరి.

ఇందిరాదేవి ధీమంతురాలు. పెద్దలవలన సకలధర్మముల నెఱింగినది. శీలవతులలో మేటియని పేరుగాంచినది కావున వారిమాటలు న్యాయసన్మతములగుట నంగీకరించి వారిని బ్రార్థించి భరతపురమునకుఁ బంపెను. కాహళుఁడు గృహ రక్షణమునకై సోదరు నియోగించి భరతపురమునకుం బెక్కండ్రను పెద్దలను బంపి తాను జాలంధరపురమార్గమునఁ గొంత దూర మరిగి దాసుగారిరాకకై యెదురుచూచుచుండెను. ఇందిరాదేవి ప్రభాతము కాఁగా లేచి స్నానముచేసి పర మేశ్వరిం బూజించి యిట్టియెడరు తప్పుట నీ యనుగ్రహముననే

కదా యని ప్రార్థించి యాపాదతీర్థమును బుచ్చుకొని నిరశన వ్రతయై భర్తయాగమనమును బ్రతీక్షించుచుండెను నాలుగు గడియల కొక్కసారి భరతపురమునుండి నేవకులు గుఱ్ఱము లెక్కివచ్చుచు రాధికకుశలమును దెలుపుచుండిరి. శనివార ముదయమున రాధికయు నాలయముననే స్నానముచేసి తల్లిగారంపిన వస్త్రములం దాల్చి భగవతిం బూజించి ప్రాణరక్షకులగు వేంకటేశ్వరప్రభృతులొసంగిన యుపహారమునుం గొని జనకునిం జూడంగోరి కూరుచుండి తనప్రియజనని కీట్లు లేఖ వ్రాసెను.

“ప్రియజననీ! రాత్రి యేమచ్చుమందుశక్తివలననో విస్తృతమైన పడియుండి యీ కాళికాలయమున మేల్కొలుపఁ బడితిని. పాతాళుని కరవాలమునకు బలినాడునని నిశ్చయించుకొని మిమ్ములను గష్టపెట్టుదాన నైతిఁ గదా యని దుఃఖించుచు నవకాశమొసఁగఁబడదని యాదురాత్ముడు హెచ్చరించినందున నాతనిం బెండ్లియాడుటకంటె దేవీసాన్నిధ్యమున మరణించి మరల మీకుఁ బుట్రికనై పుట్టుటయే సముచితమని తలంచి ధ్యాననిష్ఠ నుంటిని. తమ యాశీర్వాచనమహత్త్వ మెట్టిదో యీ శ్యామసుందరాదులు నలువురు శస్త్రపాణులై వచ్చి యాక్రూరుని బంధించి నన్నుఁ గాపాడిరి. వీరియప్పుడు దీర్చుకొనుట కొక్కజన్మము చాలదు. నన్ను సోదరికంటె నెక్కుడుగారించుచు నిద్రలేక కాపాడుచున్నవారు. ఉపహార మిచ్చిరి. మీ రీలేఖయందఁగనే యనంతాచలశర్తను బిలువం బంపి నపర్యలం దన్నుడు. ఆమహాత్మునిశిష్యులే యీ నలువురఁట. వారు పంపఁగా వచ్చి కాచియుండిరట. జనకులు రాఁగా

నేను వచ్చి మిమ్ము దర్శించెద. దేవికి నై వేద్యము కాఁగా నాకు భోజనము పెట్టుదురు. మీ రించుకంతయుఁ బొందింపకుండు. నన్ను జూడఁగలరు. నేనును మిమ్మునేవింప నువ్విష్టారుచున్న దాన. ఇపుడింతకంటె విశేషించి తెలుపఁదగువార్తలు లేవు. భయముమాని యుండవలయును.

ఇట్లని విన్నవించు మీ ప్రియ పుత్రిక రాధిక.

కృష్ణాష్టమిస్థిరవారము.”

ఈ లేఖను గైకొని యాశ్వికు లరిగి యిందిరాదేవి కిచ్చిరి. ప్రియకుమారికా హస్తాక్షరములం దిలకించిన యిందిరాదేవి సమ్మోదమునువర్ణింప నెవ్వరికే దరంబే! ఆమె మరలమరలఁ జదువుచుఁ దమవారికెల్ల వినిపించుచుఁ గొంతకాల మాయామోదమునఁ బ్రొద్దెంతయెక్కినదియు నెఱుంగకుండెను. మధ్యాహ్నమైనది. భుజింపవలయునని యెందఱో ప్రార్థించిరి. జలపానమే భోజనమని బదులుచెప్పి యిందిరాదేవి యూరకుండెను. రాధిక వ్రాసినపత్రికయే యామె కానాడు ప్రొద్దుపోవఁ జేయుచుండెను. నగరవాసులందఱ తానాడు శ్రీనివాసదాసగృహముననే యుండిరి. వచ్చువారికిఁ బోవువారికి విరామము లేకయుండిను. వారితో సంభాషించుటచే నిందిరాదేవి బ్రదుకఁజాలెనుగాని లేకయున్న నీలోకమును వీడియే యుండును.

సూర్యాస్తమయమునకు ముందే శ్రీనివాసదాసు విలాస థామమును జేరెను గొంతదూరముననే కాహళుండు వేచి యుండెను గాన దర్శించి రాధికాకుశలవార్తను దెల్పెను. వానింకూడి యావార్తలనే యాలకించుచు నగరమును జేరి యెడనెడఁ బెద్దలూఱడింపఁగా నించుక చింతించుచు ధైర్యము

తెచ్చుకొనుచు గృహముఁ జేరెను. లోపలికింజని యిందిరా దేవిం గనుంగొనియె. కూరుచుండియున్న యిందిర లేవఁబోయి రాధికా యని యట్టే కూలఁబడియెను. ఆమెం గాంచి శ్రీనివాస దాసును మూర్ఛిలైను. ఎన్నియో యుపచారము లొనరింప నించుక తెలివిగల్గి కూరుచుండెను. ఇందిర నూఱడింపుడని యందలు హెచ్చరించిరి. ఆవెను లేవనెత్తి వీపు నిమరుచు నీశ్వరుఁ డనుగ్రహించెను. దుఃఖింపకుము. రాధికం గొనివచ్చెద. ఊఱడిల్లుమని పలుమాలులు హెచ్చరించెను. ఆమె మాట లాడఁజాలక రాధికాకరాక్షరవిలసత్పత్త్రిక నొసంగెను. దానిం జదువుకొనుచు దీనాననుండగుచు నశ్రుదకముల నాపత్త్రికను దడుపుచుఁ గొంతసేపుండి యించుక యూఱడిల్లి శ్యామసుంద రాదుల యుపకారమునకుఁ బొరము లేదని కొనియాడుచు ననంతాచలశర్మ గారి పట్టుదలకుఁ బరమానందము నొందుచు నిక భరతపురమున కరుగుప్రయత్న మొనర్పమని కాహళునకుం దెల్పెను.

అంత రక్షకభటార్థ్యక్షుఁడు భటులం గూడి వచ్చి, శ్రీనివాసదాసుం గనుంగొని తమయభియోగము విచారింప వచ్చితిమి. భరతపురమున మీకుమారియు నామెనెత్తుకొని పోయిన దుష్టుఁడు నున్నయట్లు కనుగొంటిమి. మేమిపుడే పోవుచున్న వారము. ప్రయాణోచిత ప్రయత్నముం జేసి మమ్ము సాగనంపుఁడు అన దాసు మీ రచ్చటికేగి యేమి చేయ నూహించితిరో వినఁగోరెదనని ప్రార్థించెను. మే మచ్చ, టికింబోయి యాదుష్టుని బంధించి మీకుమారికను దీసికొని మాకార్యస్థానమునకుం బోయి విచారింతుము. అని బదులు.

వచ్చెను. మీకంటే ముందే దుష్టుడగుపాతాళుని బంధించి యుంచినారు. మీకాశ్రమముకూడ నక్కఱలేదు. మేమే వానిని దెచ్చిమీకార్యాలయమున నప్పగింతుము తమరు సుఖంబుండఁ డని దాసు విన్నవించెను. ఆయధ్యక్షుఁడు మండిపడి వానిం గట్టివేయునధికార మితరులకు లేదు. మీవా రెట్లు బంధించిరో విచారింపవలయునని కఠినవాక్కులం బలికెను. దొంగ పాటిపోవుచుండఁ జూచినవాఁ డేమిచేయవలయునో యెఱుంగఁ గోరెదనని దాసు ప్రశ్నింప నపుడే వచ్చి మాకుం దెలుప వలయును.

దాసు—ఆమీఁద మీ రేమిచేయుదురు ?

అధ్య—వాని వెంటఁగొని భటులు చోరుఁ బట్టఁజోయెదరు ?

దాసు—వాఁ డగపడుటెట్లు ?

అధ్య—వానిం జూపునట్టిపని యాతనిదే

దాసు—వాఁ డీలోపల నాద్రవ్యమును బాడుచేసిన నిది మాదని గుఱుతించుటెట్లు ?

అధ్య—వానివెంటఁ గొందఱు పోవలయు. ఆవస్తువులను వాఁ డేమిచేయకయుండఁ గాపాడుచుండి మాకుం జూప వలయు.

దాసు—ఈదినము దొంగలు వత్తురని తెలిసికొని మనుష్యులను సిద్ధముగానుంచుకొని కొందఱిని వారివెంటఁ బంపి కొందఱు మీతావునకు రావలయునా ? అంతియకాక తెలిసియున్న నూరకయుండి వారు కన్నముపెట్టి లోపలికివచ్చి వస్తువుల నపహరించికొనిపోవఁ బ్రయత్నిం

చిన దనుక నూరకయుండి యపుడుకదా తమదర్శనమునకు
రావలయును ఇది మంచిన్యాయమార్గమే.

అనుచుండునంత నగరాధిపతి దాసురాక విని యచటి కరు
దెంచెను. వారిరాక నెఱింగి రక్షకభటాధ్యక్షుడు కాలికి బుద్ధి
చెప్పెను.

నగరాధిపతి దాసునూఱడించి యిట్టి యకార్యము మన
నగరమున నీవఱకు సాగ లేదనియు, నిది యచ్చెరువును గల్గించు
చున్నదనియు, నీశ్వరానుగ్రహమునఁ దమపుత్రికకు నించుకయు
నాపదగలుగకుండ నాపరమేశ్వరుడే కాపాడెననియుఁ దెలిపి
మీయనుమతియైనచో నాదుష్టుని మాస్వాధీనముచేసికొని విచా
రింతుమనియు, మర్యాద నతిక్రమింపక మీయింటికి వచ్చి రాధిక
నడుగుదుమనియు, నిపుడు పాపమని పదలిన నిట్టివాం డ్రింక
నెందఱికో మార్గమును జూపించువారగుదురనియు, నది నగర
మునకే యపకీర్తిని హానిని దెచ్చుననియు, మంచిమాటలఁ
దెలిపెను. దాసు నేనిపుడు పోయి వానిం జూచి తమకుఁ దెలు
పుదుననియె నగరాధిపతి దాసుగారూ! నాయీమాట నాల
కింపుఁడు. మీరిపు డచ్చటికిం బోవుటచితము కాదు. ఆదురా
త్తుని జూడఁగనే మీకుఁ బట్టశక్యముగాని యాగ్రహము పొడ
సూపును. ఏమిసాగినను ముందు మీప్రఖ్యాతి కయ్యది
మచ్చవంటిదగును. నామాటం బాటించి మీరు పోవుటడిగి
కుమారికను బిలువనంపుఁడు. అచ్చటి తక్కిన కృత్యములు
మాయధీనములుగ నొనరింపుఁడని సమర్థాదగాఁ బలికెను. దా
సాపలుకులను మన్నించి తమభావమునే యనుసరింతునని విన్న
వించెను.

ఆ యుత్తరక్షణమున నగరాధిపతి భరతపురమునకుఁ బరిజనులతో బయలువెడలెను కాహళుఁ డుత్తమశిబికం గొనిపోయెను కొలఁదిమూరుతముల కాదేవాలయముకడఁ జేరిరి. నగరాధిపతి యచ్చటికిఁ బోయి కన్నియ నాశ్వాసించి యాహారాదుల నిచ్చితిరా యని యడిగి వేంకటేశ్వరప్రభృతుల మెచ్చుకొనుచు వాఙ్మూలాచారమును నడపి సాతాళుని మంచిమాటలతో నిజము పల్కుము లేకున్న నిహపరములకుం జెడుదువని హెచ్చరించెను. తనదుష్ప్రయత్నము దైవవశమునఁ దాటుమాటుగుటకుం జింతిల్లి నిజము చెప్పుకున్న మఱింత యాగ్రహ మాయధికారికిఁ గల్గునని యూహించి బుద్ధితేజ యిట్లు చేసితిని తనప్రయత్న మెల్ల నెఱింగించెను కుంతలుఁడు తనయవివేకము నొప్పుకొనియెను. బంధింపఁ బడిన యా యిరువురువ్యాధులును దమపనియంతయుఁ దెలిపి శరణువేడిరి తక్కినయేడుగురను బట్టుకొన భటుల కాజ్ఞాపించిన వారు బద్ధులగు నిరువురను దోడుకొనిపోయిరి. ఉత్తమ శిబిక రాఁగా రాధిక నందెక్కఁబంచి పరివారమును దనభటులను గూడనిచ్చి వేంకటేశ్వరాదులను నగరమునకుఁ బోవ నెల విచ్చి యర్చకులవలన వాఙ్మూలరూపసారాంశమును దీసికొని వారిని నగరమునకు రమ్మని ముందు తెలుపుదుమని చెప్పి తనపనియంతయుఁ దీర్చుకొని భరతపురాధికారి కాదేవాలయమున రాత్రియందుఁ బరీక్షించు నధికార మొసంగి విలాసధామమునకుఁ బయన మయ్యెను.

రాధిక సిగ్గుచేఁ దల పంచుకొని దైవచేష్టితమును విచారించుచు మానవప్రయత్న మల్పతరమని యూహించుచు

నీగండముతప్పట కాభగవతియను గ్రహమే కారణమని నమ్ముచుఁ దలిదండ్రులఁ జూడ నాతురంపడుచుఁ బోయెను. శిబిక నతిజవ మునఁ గొనిపోయిరి. తొలిజాము దాటకుండ నగరమును జేరిరి. మందిరద్వారముననే శ్రీనివాసదాసు సభార్యుడై కాచియుండెను. శిబిక దింపఁగా నమ్మా యని పిల్చుచు నాదంపతు లట్లే మూర్ఛిల్లిరి. రాధిక యేమో పలుకఁబోయి మాటరాక యట్టే లేచి వారలపైఁ బడి విస్తృతఁ గాంచెను. పెద్ద లేల్ల వారికి నుపచారములుచేసి యెట్లో తెప్పిటిల్లఁజేసిరి. అతికష్టముమీఁద నింటిలోనికి నెల్లరఁ జేర్పఁగలిగిరి. ఆదంపతుల విలాపము రాధికవ్యాకులపాటు పాపాణహృదయులకైన జాలిని బుట్టింపక మానదు. రెండవజాము దాటకుండ నందఱుపెద్దలు వారి నూఱడించి యిందిరయుపవాసమును దెలిపి యెట్లో భుజింపఁ జేసిరి రక్షకులేల్ల గృహము నప్రమత్తులై కాచుచుండ వారు శయనించిరి రాధికను వదలక యిందిర శయనించి ప్రాణముల నిలుపుకొనఁగలెను.

మఱుదిన మనంతాచలశర్మగారిని బిలువంబంచి శ్రీని వాసదాసు శ్రద్ధాభక్తులు వెలయ బహుమానించెను. పుత్రి కాభిక్షము పెట్టినమహాత్ములు తమరే యని కొనియాడెను. మీఝుణ మెన్ని జన్మములకైనఁ దీఱదని విన్నవించెను తమరీ సాయము చేయఁగల్గుటెట్లో తెలుపుడని ప్రార్థించెను. నగ రాధిపతియు నం దుండెను. శర్మయుఁ బూసగుచ్చినట్లు మొదటి నుండి కొనవఱకుఁ దెలిపెను. ఎల్లరు నాశ్చర్యంపడిరి. సహజ వాత్సల్యము గల యాపండితుని గొనియాడిరి. నగరాధిపతి పాతాళుని యకృత్యమునకు వెఱఁగంది యనంతాచలశర్మ

నుండి వాఙ్మూలపుఁబద్ధతి నిర్వహించెను. మరలఁ బిలుపింతు మనియు నాఁటికి రాజకీయన్యాయస్థానమునకు రావలయు ననియుఁ దెలిపెను. రాధికయు నిందిరాదేవియుఁ దమయిడుమలఁ దలంచుకొనుచు నీగండము తప్పించిన దాభగవతి యను విశ్వాసమున నూఱడిల్లిరి. ఈవార్త క్రమక్రమముగా జాలంధరముదనుకఁ బ్రాకెను.

శ్రీనివాసదాసు పయనము సాగించినదినమే రామదాసు శ్రీవత్సాంకదాసుతో మాటలాడుచు రాధిక కొక్కకష్టము వచ్చుననియు, నది విచిత్రరీతిగాఁ దప్పననియు నాయాపదచే నామెవిఖ్యాతి లోకమున వ్యాపించుననియు నామె కోడలు గాఁగలభాగ్యము నీయదృష్టమునఁ గలుగఁగలదనియుఁ ద్వరగా విలాసధామమున కరుగవలసియుండుననియు నీవిషయ మితరులకుఁ దెలుపవలదనియుఁ దెల్పెను. రామదాసు యోగ దృష్టిగల మహాత్ముడని శ్రీవత్సాంకదాసు నమ్మియున్నవాఁడు గనుక నావాక్యములు తప్పక ఫలించుననియు నేవిధమగు కష్టము గల్గునోయనియు విచారించుచుండెను. ఆమూఁడవ దినమే యీవార్త యిండుక మార్పుతోఁ దెలియవచ్చెను. పిడుగుపాటువంటి యీవార్త విని భార్యయుఁ గుమారుఁడును విచారింపసాగిరి శ్రీవత్సాంకదాసు మాత్రము వారి నూఱడిల్లఁ జేసి తాను బ్రయాణమై రామదాసుంగూడి విలాసధామము నకుఁ బోయెను. పయనముచేయునపుడు భార్యతో వివాహ ప్రయత్నములు క్రమముగా సాగించుచుండుమనియు నీవార్త నాకింతకుముందే తెలియుననియుఁ దప్పక రాధిక మనకుఁ గోడలగుననియు ద్విగుణితోత్సాహమునఁ బనులు సాగింపు

మనియుఁ దెల్పి పోయెను. రెండవదినమే శ్రీనివాసదాసుం జూచెను. అతఁ డించుక లజ్జించి యట్టే మోమువంచెను. రామదా సాతని నాశ్వాసించెను. అతఁ డంతటలేచి యెల్లవారును విను చుండ రామదాసుగారు తనతో నారాత్రి తెల్పిన గూఢార్థము గలమాటలందెల్పి వారిమహత్త్వమును గొనియాడెను. ఎల్లరు నచ్చెరువుపడిరి. శ్రీవత్సాంకదాసును దనకా మఱుదినము తెల్పినవార్తలం దెల్పెను. ఎల్లవారు విని కష్టములు గట్టెక్కినవి. కావున నిక శుభప్రయత్నము సాగింపవచ్చుననిరి. “శుభస్య శీఘ్ర”మను న్యాయము ననుసరించుటయే మేలని రామదాసు చెప్పెను. పెద్దలందఱు “తథాస్త”నిరి.

ఆదినము మఱుదినము రామదాసుంగూడి శ్రీవత్సాం కదా సందే యుండి రాధికకుఁ గల విద్యాపాండిత్యము కలా కౌశలముఁ బరికించి తనదే భాగ్యమని పరమానందభరితుఁ డయ్యెను. ఆమెశీలము నెల్లరుం బొగడుట వినఁబడినపు డాతని యానందపారవశ్యమునకుఁ బారము లేక యుండెను. ఇట్లు రాధికాశీలవిద్యావైశద్యములు వారి యింటిమర్యాదలు కాంచి తగినసంబంధమును బరమేశ్వరుఁడు రామదాసరూపమున ననుగ్రహించెనని తలంచుచుఁ బ్రయాణముచేయ ననుమతి వేడ శ్రీనివాసదాసు మహాత్ములరాక మాభాగ్యమున మీమూలమునఁ గల్గినది. కావున నిక సుముహూర్తము నిశ్చయము చేసికొని పొమ్మని యభ్యర్థింప నాదినము నిలిచెను. అభియోగవిచారణ మెప్పుడో తెలియనందున నద్దాని కాయది యడ్డుగానుండరాదని యెల్లరభావమైనందున జాలంధరపురము నుండియే రామదాసుగారివలన నిశ్చయింపఁబడిన ముహూర్తము

తెలుపుడనియు దానిని మే మంగీకరింతుమనియు నీయభి
యోగము తీర్చానింపఁ బడినవెంటనే తమకుం దెలుపుదుమనియుఁ
బ్రార్థించి శ్రీవత్సాంకదాసును గురువర్యులగు రామదాసు
గారిని బ్రయాణముచేయ సమ్మతించెను. వారును జాలంధరపుర
మున కరిగిరి.

నగరాధ్యక్షుఁడు విచారించుదిన మిదియని నిర్ణయించి
తెలిపెను. ఆనాడు శిబికను మోసికొనిపోయిన యేడుగురు
వ్యాధులును జిక్కిరి వారిని జెఱసాలయం దుంచిరి. భరత
పురమునుండి యర్చకులకు మఱికొందఱకు నాహ్వానపత్రిక
లంపఁబడియెను. ఎల్లరు రాజకీయమందిరమునఁ గూడిరి. రాధి
కయు నిందిరాదేవియు దాసికలును బోవవలసివచ్చెను. ఇందిరా
రాధికలు శిబిక నెక్కిపెల్లిరి వారికొకగది నిర్ణయింపఁబడి
యుండెను. వారి యనుచరీబృందము కూడ నందే యుండ
నాజ్ఞయయ్యెను. నగరాధిపతి తనపీఠము నధిష్ఠించెను. నగర
మునఁ గలపెద్దలు పెక్కండ్రందఁ జేరిరి. రక్షకభటాధ్య
క్షుఁడు తనయుద్యోగులతోడ భయంకరాకారమున నరుదెం
చెను. విమర్శకు లుచితపీఠములఁ గూరుచుండిరి. దోషులు
పాతాళుఁడు కుంతలుఁడు తొమ్మండుగురు వ్యాధులు నిగళ
బద్ధులై నిలుపఁబడిరి. వారి యిరుపార్శ్వములయందఁ దళతళ
లాడు నసిపుత్రికలంబూనిన రక్షకభటులు నిలిచియుండిరి. పాతాళ
కుంతలులు తలలెత్తక వంచియుండిరి.

—ॐ న్యాయవిమర్శము. ॐ—

నగరాధిపతి యొక యుద్యోగిని బిల్చి దోషులచెంత
నిలుచుండి నాపల్కుమాటల వారికిం జెప్పుమని పంప నాతఁడు

వారికడ నిలుచుండెను. దోషులారా! మీరు సప్తమిశుక్ర వారమున రాధికను గుటిలమార్గమున నెత్తుకొనిపోయినట్లు, భరతపురకాళికాలయమున నామెను బలవంతపఱచి పాతాళుడు పెండ్లి చేసికొనఁబూనఁగాఁ గుంతలుఁడు పురోహితత్వము నడుప సిద్ధముగా నుండ నీశ్వరానుగ్రహమున వేంకటేశ్వరాదులు నల్వరు వచ్చినట్లు, పాతాళుడు వివాహమున కంగీకరింపని రాధికను వధింపఁబూనినట్లు, వేంకటేశ్వరాదులు వారించి మిమ్ములఁ గట్టివైచినట్లుగా నభియోగము చేయఁబడినది. వా రభియోగమునఁ జెప్పియున్నయట్లు మీరెల్ల నందుఁ గట్టివేయఁబడియే యుంటిరి. ఖడ్గము కొన్ని మూలికలు కొన్ని కాటుకలు సీసంచియందుఁ గలవని స్పష్టపడుచున్నయవి. ఈ కారణములవలన మీరు దుష్కృత్యము చేసితెరని నమ్మవలసి యున్నయది. దీనికెల్ల మీప్రతివాదము తెలుపవలయును. ప్రతివాదము సత్యసమ్మతమైన యెడల మీరు నిర్దోషు లనఁ బడుదురు. లేనిచో సదోషు లనఁబడుదురు. అభియోగము సత్యసమ్మతమని మీవాదమునుబట్టియు దృఢపడునేని మీరు శిక్షాపాత్రులగుదురు. కావున మీరు యథార్థమగు ప్రతివాదమును దెల్పుడని యెఱింగించెను.

పాతాళుడు తనవాదము ని ట్లెఱింగించెను. న్యాయమూర్తి! అనంతాచలశాస్త్రిగారికి నాకు సహజవిరోధము. అపుడపుడు మంచిసీళ్ల బావికి మాతల్లి యుండినకాలమున నీళ్లకుఁ బోవుచుండెడిది. వారిభార్యయు నచ్చటికి వచ్చునట. ఏదో యొకహేతువునుబట్టి కలహించుకొనిరట. న న్నెట్లు లైనఁ గారాగృహమునకుం బంపునుపాయము చేయుదునని

యామెమగఁడు పంతముపట్టెను. ఆపుడపుడు న న్నామాటచేఁ దూలనాడువాఁడు. ఇదియేగాక మఱియొకవిరోధము కలదు. ఆతనికడకుం బోయి భూతచికిత్స చేయించుకొనువారలు కొందఱట నుపయోగము లేమి నాకడకు వచ్చిరి. వారి కీవలసిన ద్రవ్యము లాభము లేదని యాయకుండుట కల దని వింటిని. నాకడ వారికి మేలు గలుగును తన ద్రవ్యము నేను బోఁగొట్టితినిని నాపై నాయనకసూయ. శిష్యులమూల మున నీపని చేయించెను. నేను భరతపురదేవాలయమునకుఁ బలుసారులు పోవుచుండును. ఆకాళికాదేవి మా యిలు వేల్పు. అర్చకులు న న్నెఱుఁగుదురు. ఆనాఁడు నేను శుక్ర వారపూజకొఱకుఁ బోయియుండఁగా నన్నుఁ గట్టివైచిరి. రాధికను బిలుచుకొనివచ్చినది వారే. ఆనంతాచలశర్మకు శ్రీని వాసదాసునకు మిక్కిలి సావాసము వారేమి మాటలాడి కొని యీకార్యముచేసిరో భగవంతునకే యెఱుక. ఈఖడ్గము గాని యీమూలికాదులుగాని నావి కావు. ఇంతకంటే నే నేమియు నెఱుంగను. న్యాయమును బరిశీలించి నావాదమునఁ గలసత్యమును జిత్తగించి తమ చిత్తానుసారము చేయుఁడు. కడుంగడు బీదవాఁడను. మానవులసాయము నాకేమాత్రము లేదు. సత్యమునే నమ్మియున్నాఁడనని తనవాదమును ముగించెను.

కుంతలుఁడు తనప్రతివాదము నిట్లు సాగించెను. భరత పురమునఁ గొన్నివివాహములు చేయింపఁ బోయియుంటిని. శుక్రవారము కదాయని నృసింహస్వామిదర్శనమునకుఁ బోయి తిని. వివాహములు చేయించి దేవాలయమునకు వధూపరులం

బిలుచుకొని పోవునప్పుటికే ప్రాద్దుపోయెను. అర్చకులు తలుపులు వేసిపోయిరని యెవరో తెల్పినందునఁ బెండ్లివారు మరలిపోయిరి. కొంతదూరము వచ్చితిని గదా ప్రదక్షిణముచేసి యొనఁ బోవుదమని పోవఁగా ద్వారములు మూయఁబడక యుండెను. సంతసించి లోపలికింబోయి ప్రదక్షిణముచేసి నరసింహమూర్తిదర్శనము చేయఁ బోవఁగనే నన్ను నీ వేంకటేశ్వరాదులు కట్టివైచిరి. వివాహార్థమై దర్భలు తీసికొనిపోవుట పురోహితులయలవాటు. దర్భలు లేకయున్న శుభకార్యములు సాగవు. నన్నుఁ గట్టివేయునపు డిదియేమన్యాయమయ్యాయని యడిగితిని. వేంకటేశ్వరులు మనకుఁ దగినవాఁడు దొరకెనని కట్టివేయుఁ డనెను. ఇదియే నావాదము. సత్యమును బాలింపఁ బ్రార్థించెదనని కుంతలుఁ డూరకయుండెను. తక్కినవారు తొమ్మండ్రు తోచిన ట్లసంగతముగా మాటలాడిరి.

రాధికను బిలిచి మర్యాద ననుసరించి కూరుచుండఁ బనిచి యభియోగమును వినిపించి యింక నేమైనఁ జెప్పవలసినది కలదా యని ప్రశ్నింప లేదనియె. ఆపత్రము నీచే వ్రాయఁబడినదా యనియడుగ నొననివలికెను. ఈకన్నియనేమైనఁ బ్రశ్నింప వలయునేని యాప్రశ్నముల మాకుం దెల్పిన మే మడుగుదుమని న్యాయమూర్తి పలుకఁ బాతాళునిబంధు వొకపండితుఁడు వచ్చి యసందర్భముగా నేమేమో ప్రశ్నింపఁగా నవి ప్రకృతోపయుక్తములు కావని తిరస్కరింపఁబడియెను.

అర్చకు లిరువురును డగ్గుత్తికలఁ దమ రాచరించినపని యంతయు నున్నదున్నట్లు చెప్పిరిగాని రాధికనుగుఱించి

పాతాళుడు చెప్పినది దాచిరి. పెండ్లి యన్న మే మా యాల
యమున నుంటిమనియు, జననీజనకు లేల రాలేదని ప్రశ్నించితి
మనియు, నింతలో వేంకటేశాదులు వచ్చిరనియుఁ దెల్పిరి.
అనంతాచలశర్మ తనకుఁ దెలిసినవిషయము తెలుపుచు సుంత
యు దాచక సవిస్తరముగాఁ దెల్పెను. వేంకటేశ్వరాదులు
గురునానతియుఁ దమరచట దాగియుండుటయు సమయమున
నాలసింపక వైబడి వానిని గుంతలుని బట్టుకొనుటయును
దెలిసి వెంటనే భరతపురముచకుం బోయి పెద్దలకుఁ దెలుపు
టయు వారు సాయపడుటయు లోనగు తమకృత్యములఁ
దెలిపిరి. విచారింపఁదగినవారెల్ల విచారింపఁబడిరి. రెండుదిన
ములు నిరంతరముగా విమర్శించి యామటుదినము తీర్పు
చెప్పుదుమని న్యాయమూర్తు లనిరి. ఎల్లవారు నిండ్లకుం
బోయిరి.

మటుదినము న్యాయస్థానము మనుజులచేఁ గ్రిక్కిఁజేసి
యుండెను ఎపుడు న్యాయమూర్తు లరుదెంతురో ఏమి తీర్పు
చెప్పుదురో యరయుదమని వేచియుండిరి. వీరి తొందఱపా
టుచే మఱింత యాలస్యము న్యాయమూర్తి చేయుచున్న
యట్లు తోఁచెను. యథావిధిగా న్యాయాధిపతి యరుదెంచెను.
సింహాసీతిక నలంకరించెను. శ్రీనివాసదాసు రాధికయుఁ బోయిరి.
రాధిక యథాపూర్వస్థలమున సపరిచారికై యుండెను.
పండితులెల్ల న్యాయాధిపతికెదుటనే కూరుచుండిరి. అంతట
ను త్తమాధికారి తీర్పు నిట్లు చదివెను.

“ఈయభియోగమున న్యాయపరిశీలన మంత దుర్భే
ద్యము కాదు. ఇట్టి వ్యవహార మెన్నఁడు వినలేదు. పాతా

శూడ దోషియే యని యాతని వాఙ్మూలమునుబట్టి కూడ నూహింపవచ్చును. అనంతాచలశర్తగారిసాక్ష్య మిందుఁ బ్రధానము. వేంకటేశ్వరాదులు ప్రత్యక్షముగాఁ బాతాళుని దుండగములఁ బరిశీలించినవారు. వీరిసాక్ష్యము నమ్మక పోవుటకు హేతు వగపడదు. ఇంతకంటె సాక్ష్యము త్తమము లోకముననే యుండదు. భరతపురమునఁ గొందఱు పెద్దమనుష్యుల విచారించితిని. ఈషత్తేని భేదము లేక సాగినది సాగి నట్లే చెప్పిరి. కావున నభియోగపక్షమునఁ దృప్తికరముగా విషయము నిర్ధారణము చేయఁబడినది. ఇఁకఁ బ్రత్యభియోగ పక్షమునుగుఱించి తర్కించెదను. పాతాళుఁ డనంతాచలశర్త గారితోఁ దనకు విరోధము గలిగెననియు, వారిశిష్యులగు వేంకటేశ్వరాదు లీపన్నాగమును బన్నిరనియుఁ దెల్పినకారణములే యాతని నిందు్యునిగఁ జేయుచున్నవి ఏలనఁ గారణములన్నియు దుర్బలములు. కేవలకల్పితములు దుష్టకార్య జనకములు. పాతాళునికడ నున్నకాటుకలు మూలికలు పరిక్షింపఁగాఁ బరాపకార మొనరింపఁదగియున్నవి. కుంతలుని కడ మంగళసూత్రాది వివాహోచితపదార్థములు కలవు. ఆ నాఁడు భరతపురమున వివాహములే సాగలేదని యెల్లవారుఁ దెల్పిరి. కావున వీరిరువురు నాలోచించుకొనియే యీదురంత కృత్యమును జేసిరని నమ్మవలసియే యున్నది.

ఈకార్యములు సామాన్యములు కావు. ఒక్కకన్యను నిర్బంధపెట్టి యామెయావజ్జీవము దుఃఖపడునట్లుచేయుటయు, నంగీకరింపకయున్న వధింపఁబూనుటయు ననునవి దుష్కార్యము లనఁదగియున్నవి. ఈరెండుపను లీయదనున సాగెను. రాత్రి

కాలమునఁ బరునియింటఁ జొచ్చి కృత్రిమోపాయముల నొక స్త్రీని గొనిపోవుటయుఁ బైవానికి సమానమగు దుష్కార్యము. ఈమూఁ డపరాధముల నొనరించి పాతాళుఁడు పరమనింద్యుఁ డయ్యెను.

శ్లో. కర్తా కారయితా చైవ ప్రేరకశ్చానుమోదకః,
సుకృతే దుష్కృతే చైవ చత్వారస్సమభాగినః.

అను ప్రమాణము ననుసరించి కుంతలుఁడు పాతాళుఁడు నకు సమానుఁడే యనవలసియున్నది. కాని కుంతలుఁడు పాతాళునిచే నీకార్యము చేయించినట్లు, చేయఁ బురికొల్పినట్లు మాత్రము తేలలేదు. కానఁ బాతాళునికార్యము నామోదించినట్లు, విశేషించి తోడ్పడినట్లు, నిశ్చయింపవలయు. నే నట్టియభిప్రాయమునకే వచ్చియున్నాఁడను. ఈవిచారణమును దైవము నెదుట నునుచుకొని పక్షపాతమూనకయే సాగించితిని. ఏవిషయమునను బాతాళుని కుంతలుని తులించుటకు లేశమైన నవకాశము దొరకదయ్యెను. ప్రథమాపరాధమని కరుణజూపను గూడ నవకాశములేదు. ఇది యితరులకు మార్గదర్శకము కూడ నగును. కావున నామనోనిశ్చితార్థమును న్యాయసాహాయ్యమునఁ దెలుపుచున్నాఁడను. పాతాళుఁ డామరణము కారాగారముననుండి పాటుపడుచుండ వలసినట్లు, కుంతలుఁడు పదినంవత్సరములు కారాగృహమున నుండి సామాన్యకార్యములయం దాయధికారుల యుత్తరువుచొప్పునఁ బ్రవర్తించుచుండవలసినట్లు తీర్మానించుచున్నవాఁడను అర్చకులిరువురు దుష్కార్యమును జూచుచున్నయట్లు మాత్రము తేలెను. కావున వారికి ముందే పాతాళుని

దుష్కార్యము తెలిసియుండక తప్పదు. ఆయపరాధమునకై వారొక్కసంవత్సరము సాధారణ కారాగారమున నుండవలయును. తొమ్మిండు వ్యాధులు ద్రవ్యాశచే నీదుష్కార్యమునకుఁ దమతోడ్పాడును జూపిరి కావున వారు నాలుగు సంవత్సరములు చెఱసాలయందుండి కష్టములకు లోనగుచుండవలయును. వేంకటేశ్వరప్రముఖులు నలువురు నసాధారణసాహసము నెఱపి కన్యకాప్రాణమును గాపాడి ప్రభుత్వమునకు సాయపడి కీర్తిని దెచ్చిరి. కావున రాజసన్తానార్హు లగుదురు. కావున వారలు సువర్ణకంకణములను ప్రభువులనుండి పొందఁగలవారు. అనంతాచలశర్మగా రీవిషయమును దమకుఁ దెలిసినపుడే దొరతనమున కెఱిగింపవలసి యుండెను అట్లేల చేయరైరని తొలుత నూహించితిని. అద్దానికంటె నిపుడు సాగించిన మహాకార్యమే సమంజసమని యెన్నఁదగియున్నది. కావున వారు రాజసన్తానార్హులు. వారికిఁ బ్రభుత్వమునుండి “యార్తరక్షక” బిరుద మొసఁగఁబడు.

ఇట్లు న్యాయాధికారి.”

అని వ్రాసిన తనతీర్పును జదివెను.

రక్షకభటులు యమకింకరులం బోలువారు వారి నెల్లఁ గారాగారాధిపతిచెంతకుం బిలుచుకొనిపోవుచుండఁ గుంతలుఁడు కంఠమెత్తి “ప్రార్థకర్తణాం భో గాదేవ క్షయః” అన్న న్యాయము నా కనుభవమున సిద్ధమైనది వెనుకఁ జింతించుట వెఱ్ఱితనమని పలుకుచుఁ గూడఁ బోయెను. ఆతీర్పును విని యెల్లవారు న్యాయాధికారిబుద్ధిచమత్కృతికి న్యాయపరిశీలనమునకుఁ గడు మెచ్చు.

కొనిరి. ఇక నిట్టిదుష్కార్యములు సాగవని తలంచిరి. పిదపఁ దమ తమయిరవులకుం బోయిరి.

ఆటవ వీచిక.

“ధీరుల్ విఘ్ననిహన్యమానులగుచున్ ధృత్యున్న తోత్సాహులై
ప్రార్థార్థము లుజ్జగింపరు సుమీ ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్.”

అని ప్రాచీనోక్తి కలదు. ఆసూక్తి యే కాలమున నైనను మాఝనొందదనుట నిక్కువము. ఈవ్యాభువులు సాధువుల మేలునకే కీడు గల్గింపఁబూనుదురు. ఇది లోకమున సాధారణముగా సాగునాచారము. ఈ యాచారమునకు లోబడక యుండువారు లేదనరాదు విరళముగాఁ గలరసనలయు. ఈయాచారమును బాటించియే కాఁబోలు పాతాళునిబంధువులు వానికారాగారప్రవేశము మొదలుకొని లేఖల ప్రాసి రామదాసని కృష్ణదాసని లోనగుచేరులతో శ్రీనత్సాంకదాసునకుఁ బంపసాగిరి. రాధికప్రవర్తనము మంచిది కాదనియు, బెక్కండ్రామెకు నేస్తగాండ్రు కలరనియు, మీసంఘటిమర్యాద గల కుటుంబములవా రట్టికన్యకలను గోడండ్రుగా గ్రహింపరాదనియు, సౌందర్యమునుబట్టి మీరు మోసపోయినను స్వల్పకాలమునకే మీమర్యాద యూడిపోవుననియు, దర్వాత విచారించిన లాభములేదనియు గొంత యాలోచించి ప్రయత్నించిన మేలనియు, నందు వ్రాయఁబడుచుండెను. రామదాసు శ్రీనివాసదాసునకు మిత్రుడనియు, మీసంబంధమును

గోరియే యతఁడు పంపబడినవాఁడనియు, వాని మాయా-
వాక్కుల నమ్మకయుండవలయుననియు, నింతకంటె విశేషించి.
మీవంటి మర్యాదాభూషితులకు వ్రాయ నక్కఱయుండ
దనియు, మీసౌజన్యమును విన్నవారము కానఁ గళంకమురాఁ
గూడదనునూహచేఁ దెలిపితిమనియు, మాయాభావమును
మీరు విశ్వసింపకయుండినఁ దర్వాత విచారింపవలసి వచ్చు
ననియు, నొక్కొక్క లేఖయందుఁ గడుఁ జమత్కారముగా
వ్రాయఁబడుచుండెను. ఈలేఖలన్నియు శ్రీవత్సాంకదాసునకుఁ
బద్ధావతిదేవికిని మిగుల విచారమును గలిగింపసాగెను.
ఒక్కొక్కసారి యిందు నిజముండకపోవునా యనియు స్ఫురింప
సాగెను. రామదాసుగారియందు నించుకసంశయము గలుగ
సాగెను. పిలువనివేరంటముగా వచ్చుటకిదియే హేతువుండనా
యనియు వా రూహింపసాగిరి. రాధికకు సంగీత చిత్ర లేఖనములఁ
గలకౌశలము దుష్ప్రవృత్తిని గలుగఁ జేయునదియే యగుటం
బట్టి యామె మనకుఁ గోడలుగానుండి మర్యాదకాపాడునో
లేదో యని పలుసారు లనుమానింపసాగిరి. రామదాసున
కీవిషయము గోచరించినను యథాపూర్వముగ నున్నట్లే యుం
డెను.

పదిదినము లిట్టియనుమానముల నాయిరువురు పరి-
తపించుచుఁ దుదకుఁ బరీక్షించిగాని వివాహమున కూఁగొన-
రాదని నిశ్చయించిరి. శ్రీకృష్ణదా సోకనాఁడు తనమిత్రుడగు
శశిభూషణుని బిల్చి యీవిషయమంతయు నెఱిగించి విలాస
థామమునకుం బోయి వేషాంతరమునఁ గొన్ని దినములుండి
యథార్థ మెఱిగిరమ్ము. జాగరూకుడవై చరింపుము. నా

మేలంతయు నీయదియేకదా యని యెంతయుం బ్రోత్సహించెను. శశిభూషణుడు విశ్వాసపాత్రుడు. సత్యహితుడు. పరోపకార నిపుణుడు. కావున శ్రీవత్సాంకదాసుని మనస్సంశయమును దొలగింపనెంచి సన్న్యాసివేషమూని విలాసభామమున కరిగెను. నాలుగైదుదినములు పల్లియలలో సంచరించుచు నందందుఁ గారణాంతరములచే వారివార్తలరయుచు నిష్కళంకయశస్సును విని యానందించుచు విలాసభామమును జేరి సత్రములలో భుజించుచు వేషాంతరములఁ బూని సంతర్పణములలోఁ దిరిగి భుజించుచు వార్తలరయుచుఁ బాతాళుని వ్యవహరింపమడిగి యానెపమున రాధికాప్రవృత్తిని బ్రశ్నించుచు దూషించునట్లు నటించి పాతాళునిపక్షమూని ప్రశ్నించుచు నెందఱి నో గుట్లు మాటలాడించుచు నొకపక్ష మందుఁ గడపి శ్రీనివాసదాసు నింటికిఁ బోయి సన్న్యాసిగావున సులువుగ నాయుంటం బోయి సకలమర్యాదలొనరించి వారెల్ల గౌరవింప నందే నాల్గుదినము లుండి సకలవిషయములఁ బరీక్షించి వారియనుమతి నొంది వారాణసికరుగుమార్గమునం బోయి మరలి జాలంధరపురమున కుం బోయెను

ఈనడుమ మాసము గడచెను. శ్రీనివాసదాసునకు నిందిరాదేవికి నీయభియోగ మూలమున ననుమానము తోచు నేమో యనుశంక శ్రీవత్సాంకదాసున కుదయించెను. వివాహప్రయత్నములు సాగించుట విరమించి యననరత మాలోచింపసాగెను. ఇందిరాదేవియు విచారసాగరనిమగ్నయయ్యెను. రాధిక వెడవెడ నావిషయమెఱింగి సగపాటయ్యెను. శశిభూషణుడు జాలంధరపురమును జేరి శ్రీవ

తొంకదాసుంగాంచి యేకాంతమున నెందో పూసగుచ్చిన చందమున నావార్తల నన్నింటి నెఱిగించి ఘోరప్రమాణముల నొనరించి వారి మనస్సంశయమును దుడిచివేసెను. ఆమటు దినమే రామదాసుగారిశో నాలోచించి సుముహూర్తము నిశ్చయించిరి.

ఆమటుదినమే పురోహితుని బంపిరి. ఆతఁడరిగి శ్రీనివాస దాసునకు జాలంధరనగర వార్తల నెఱిగించి యామువ్వర చింతలం దొలగించెను. దాసాభూసురుని సంతృప్తుండేసి శుభ ముహూర్తమును దెలిపిన నేను బురోహితునింబంపుదుననియు రామదాసుగారు నిర్ణయించినదే ముహూర్తమనియుఁ దెల్పెను. ఆవార్తం నైకొని మరలి జాలంధరనగరమును జేరి గృహస్థ వర్ణున కాసువార్తం దెలియఁజేసెను రామదాసు ముహూర్తము నిర్ణయించి శుభదినమున విలాసథామమునకుం బంపెను. శుభముహూర్తపత్రికను జూచి యాదంపతులు పరమా నందమునొంది విశేషించి వివాహప్రయత్నముల నొనరింప సాగిరి. నగరమంతయు నావివాహమహోత్సవమును గాంచఁ గోరుచున్నయట్టు లలంకరింపఁబడియెను. శక్తికనురూపముగ నెల్లవారును దమతమ గృహములకుముందు రంభాస్తంభాదుల నిలుపుకొన ననువగునట్లు పందిరుల వేసికొనసాగిరి. అందందుఁ బాంథులకు ఫలాహారము లమరింపఁబడుచుండెను. ఏవిషయ మునను గ్రొత్తవారి కామహోత్సవమయమునఁ గొదువ రాకయుండునట్లు లుచితరీతి సాయపడ నెల్ల రుత్సుకులై యుండిరి.

జాలంధరనగరమునుండి పెండ్లికరు దెంచువారి కాయా యితావుల శీతలవితానముల నమరింప శ్రీనివాసదా సూహించి యట్లే యొనరించెను. ఆపందిరులయందుఁ బానకము ఫలాహారములు శిశువుల కావుపాలు నొసంగునట్టియేర్పాటు చక్కఁగా నొనరించెను. యోజనమున కొక్కతావున సత్రములఁ బెట్టించెను. ఆయాయజాతులకు వేలువేలు భోజనముల నమరించి తదధికారులు సిద్ధముగనుండిరి. భోజనమునకు, నుపహారమునకుఁ గొడువరానీయరాదని దా సిట్టిప్రయత్నముల నొనరించెనని యెల్లరు సంతసిల్లుచుండిరి. దూరమునుండి పండితులురాఁబ్రయత్నించుచుండిరి. కవులు గాయకులు పరిహాసకులు నర్తకులు సంఖ్యకుమిగిలి రాసాగిరి. నాలుగుదినములకు ముందే వచ్చినవారికెల్ల భోజనమునకుఁ గొడువలేనియట్లు చాటింపఁబడియెను. వేలకువేలుగా వచ్చినవారినందఱు నొక చోటఁ దోలి యెట్లొ యన్నముపెట్టిన శ్రమమెక్కుడగుటయే కాక వారలకుఁ దృప్తియుఁ గలుగదని యూహించి ఘోరదువందల కొక్కొక్కతావున భోజనమిడునట్టిపద్ధతి నొనరించెను. దా సుదారహృదయుఁడనియుఁ బరమాస్తికుఁడనియు నెల్లరు కనుఁగొనిరి. అంతియకాక స్వహస్తపాకులకు నర్హభవనములు నిర్ణయింపఁబడియెను. ఒక్కొక్కవిషయమునకుఁ గొందఱు నుద్యోగుల నిర్ణయించి యించుకంతయు లోప మావిషయమున రానీయకుండఁ జేయవలయునని వారల హెచ్చరించెను.

తనసౌధమునకుముందు విశాలభాగము నావరించునట్లు లొకపందిరి వేయించెను. అయుతసంఖ్యాకు లందుఁ గూర్చుచుండ నర్హముగనుండఁ బీఠము లమర్పఁబడియెను. చుట్టును

నిలుచుండి కోలాహలము గావింపకుండ దానివెలుపల నున్న తాసనము లుండఁజేసెను. రక్షకభటు లందందు నిలుచుండి నిశ్శబ్దముగా నుండఁజేయుటకు నేర్పఱచెను. ఆపందిరి విచిత్రముగా నలంకరింపఁబడియెను. చూచినది చూడకుండఁ జూచుచుండినను మూఁడుదినములు పట్టునట్లు చిత్రము లందుండెను. దానియెత్తిరువదబాహువులు. రామాయణభారతభాగవతాది సద్గ్రంథములచరిత్రము లన్నియుఁ జిత్రములయందే కనఁబడుచుండెను. ఆశిల్పమహిమము గొనియాడఁదగి విశ్వకర్మ నిర్మితమాయనఁ దోఁపఁజేయుచుండెను.

జాలంధరనగ రావతంసమునకు సుముహూర్తమునకు నొక్కదినముముందే దయచేయవలయునని శ్రీవత్సాంకదాసునకు శుభలేఖలనంపి పురోహితుని సవత్నికునిగా నంపెను. వా రచ్చటఁ జేరఁగనే యుచితమర్యాదల నెఱపి గారవించి బంధువులను హితులను రావించి సభచేయించి శుభలేఖఁ జదివించి యాశీర్వదించిన వారియక్షతలను గైకొని యాపురోహితులను విశేషించి గారవించి శ్రీవత్సాంకదాసు వివాహప్రయాణమునకు సంసిద్ధుఁ డయ్యెను. బంధువులు మిత్రులు పురోహితులు పరిజనులు ప్రయాణమునకు సంసిద్ధులైరి. ఉచితవాహన శకటశిబికాదు లాయత్తము చేయఁబడియెను. శుభదినమున శ్రీనివాసదాసపురోహితులు మార్గదర్శకు లగుచుండ మహోత్సవముగాఁ దరలిరి చతురంగయానములు బహువిధ శృంగారములఁ గైసేయఁబడియె. వానింజూడ మూఁగినజనుల సంఖ్య వచింప నలవిగాక యుండెను. ఆవివాహమును జూడఁ గోరికకలదని తెల్పినవారి నెల్లఁ దోడుకొనిపోవ శ్రీవత్సాంక

దాసు సంకల్పించినందున యాచకులు గాక మూడువేల సంఖ్యకు మించినవారే ప్రయాణము సాగించిరి. అందందు విడుదుల నేర్పఱుపఁ బ్రయత్నించెనుగాని యంతకుముందే శ్రీనివాసదాసు వాని నేర్పఱచియున్నవార్త వినఁబడినందున నూరకుండెను. వారి శుభాగమనమున నాదరింపనున్న వారి యడంకువ కచ్చెరువందువారిపంఖ్య యింతయని వచింపరాక యుండెను. ఎందు నిలువఁబూనిన నందే తగిన చలువపందిరు లుండెను. దిగినవెంటనే యాతిథేయసత్కారము లాచరింతురు. భోజనాదులు మిక్కిలి కొనియాడఁదగిన ట్లుండును. మరలఁ బయనముసాగించుటకుముందే యుపహారము లమర్పఁ బడును. ఘోటకములకుఁ గూడ సుఖకరమగు ఘాసాద్యాహారము సిద్ధముగనుండును. పరిచారకుల కొనరించుసత్కారమే విచిత్రముగ నుండును. ఇఁకఁ బెండ్లివారివిషయమునఁ బ్రశ్నింప నవసర మేమియుండును?

కతిపయ ప్రయాణములకు విలాసధామ సమీపమును జేరఁగల్గిరి. అందొక రమ్యస్థానము నిర్మింపఁబడియుండెను. అందే వరపూజ చేయవలసినట్లు శ్రీనివాసదాసుగారి యాశయము. పెండ్లివా రచ్చటికి రాఁగా మంగళవాద్యములు చెలరేఁగెను. కొందఱిదియే వివాహమందిరమని భ్రమ మొందిరి. అందొక పటకుటీరము. కుటీరమనుశబ్దమునకు సాధారణముగాఁ జెప్పుచున్నయర్థమున కది లక్ష్యముగాక యతివిశాలమై యున్నతమై హర్ష్యభ్రాంతిని గలిగించుచుండెను. అద్దానిం జేరఁగాఁగా వాద్యనిస్వనములు శ్రుతిహితములై శుభసూచకములై యొక్కుమట్టి చెలరేగెను. అంతలోఁ గొందఱు ముత్తైదువులు

ఫలకుసుమ కుంకుమ పరిమళవస్తువ్రాతములఁ గైకొనియుఁ
బురుషులు ఫలమంత్రాక్షతలఁ బూనియు నెదురుగఁ బోయి
శ్రీకృష్ణదాసును నాశీర్వాదించి యతని జననీజనకుల బహుళాకరిం
చిరి. అది వారియింటఁ గలమర్యాద. ఆయాచారము నడపి
ప్రార్థించి వరునిం బూజించి తోడితెచ్చిరి. అం దమర్పఁబడిన
యున్న తానములపైఁ గూరుచుండఁ జేసిరి. హారతులెత్తి సువా
సెనులు దీవించిరి. విద్వాంసులు పెండ్లికొడుకువు గవ్వుని యాశీర్వా
దించిరి.

అంతట శ్రీనివాసదాసు నిందిరాదేవియు నరుదెంచి కులో
చితమర్యాదలం బాటించి కొంతతంతు నడపి విధివిహితముగ
వరపూజచేసిరి పాదములు కడుగుచు నాతని లక్ష్మీనారాయణ
స్వరూపునిగ భావించిరి. పిదప నొకరత్న హారము పురోహి
తుఁడా శ్రీకృష్ణదాసునికంతమున వై చెను దాసు విహితపూజ
లోనరించి కన్యాదానమును గైకొన రమ్మా యని యభ్యర్థిం
చెను. పిదప వీరకానికి వీరకత్తియకును మర్యాదలు నడపిరి.
వాద్యములు మ్రోగుచుండ వారవనితలు పాడుచుండ ద్వీజ
ప్రవరులు వేదమును బఠించుచుండఁ బ్రయాణము సాగించిరి.
యానాధిరూఢులై కొందఱు పోయిరి. మందమందగమనముల
విలాసధామమును బ్రవేశించి విడిదియింట వారి నెల్ల నిలిపి
వారిబంధుమిత్రాదులకుఁ దగినగృహములం జూపి యాయాయధి
కారు లవ్వారికిం దగుసపర్యలు సలుపఁ గట్టుదిట్టములుచేసి శ్రీని
వాసదాసు స్వగృహమునకుం బోయెను.

ఆరాత్రి యెల్లరకు క్షణకాల మట్లు తోచి గడచెను.
ప్రతిగృహము వివాహమందరముగ నే తోచుఁజేయుచుండెను.

తెల్లవాటుజాముననే మేల్కొంచి తమతమ విధుల నిర్వర్తించి
కొని వాద్యధ్వనులఁ జెవియొగ్గి యాలించుచు జనులూ పెండ్లి
వేడుకలఁ జూడఁ గోరుచుండిరి. కన్యాదాతలు నభ్యంగస్నాన
మొనరించి విధులందీర్చి లగ్నమునకై వేచియుండిరి. వరుసీజన
కులు కృతాభ్యంగస్నానులై కులాచారముల నయ్యెఁజెఱుం
గుల నిర్వర్తించి ముహూర్తమునకై కనిపెట్టియుండిరి. ఇందిరా
దేవియు శ్రీనివాసదాసును రామదాసయోగివర్యుం బురస్క
రించుకొని సువాసినీబృందము తోడ నడువ విప్రప్రవరులు
వేదపారాయణము చేయుచు రాఁగా శుభవాద్యధ్వనులు
దిక్కులఁ బ్రతిధ్వనులీయఁ జేరవచ్చి వరునిఁ గులోచితమర్యా
దలం దాటక పూజించి వరజననీజనకులఁ బ్రార్థించి శీఘ్రంబ
యరుఁడెంచి సుముహూర్తమున నావాంఛఁ దీర్పవలయునని
పలుక నమృతపుసోనల మించిన యా నిద్దంపుఁబలుకుల నాలకించి
యింతింత యనరాని సంతసంబున శ్రీవత్సాంకదాసు భార్య
పుత్రపరివృతుండై సపరివారముగాఁ గదలి చని నిజపురోహి
తో క్తమార్గంబు ననుసరించి కూరుచుండెను.

❖ పాణిగ్రహణమహోత్సవము. ❖

శుభముహూర్తము సమీపించెనని పురోహితుఁడు
వక్కాణించెను. శుభనినాదములు చెలరేఁగను. కన్యావరుల
యంతరమున నొకనూతనాంబరమును బట్టుకొని నిలుచుండిరి.
రాధిక యంతకుముందే సకలాభరణభూషితయై మహా
లక్ష్మీం బూజించుచుండెను. కావునఁ బురోహితుఁడు తల్లిదండ్రులు
జని స్వస్తివాచనపూర్వకంబుగాఁ బిలుచుకొనివచ్చి
పశ్చిమాభిముఖము గలుగునట్లుచితపీఠమునఁ గూరుచుండఁ

జేసిరి. మంగళప్రదము లగుగాథలు గలమంత్రములను శ్లోకములను బఠించిరి. బ్రాహ్మణప్రవరు లాశీర్వాదించిరి. కన్యాదానము యథావిధిగ సాగెను. ఆయవనిక తొలఁగింపబడియె. వరుఁడు కన్యాముఖమును జక్కఁగాఁ జూచెను. అదియే ప్రథమ వీక్షణము. కావున నాతని మదింగలప్రీతి యొకతేజోరూపమున నాకన్యకాహృదయమును దృష్టిమార్గమునఁ బ్రవేశించెను. కన్యామణిప్రమదము నట్లే వరునిహృదయమును వీక్షణమార్గమునఁ బ్రవేశించెను. ఆప్రీతి శాశ్వతమగుఁగాక యనిపెద్ద లాశీర్వాదించిరి. జీలకఱ్ఱయు బెల్లము కలిపి ముద్దఁజేసి వరుఁడు కన్యామూర్ధమధ్యమున నునిచెను. అదియే లగ్నమనఁబడును. తలఁబ్రాలుగ మనోజ్ఞ తమమాక్తికములఁ జేకొని రాధిక మనోహరుఁడగు శ్రీకృష్ణదాసుమూర్ధమునఁ బోసెను. అతఁడట్లే దోసిటం గైకొని వానిని రాధికామస్తకమునఁ బోసెను. మంగళసూత్ర ధారణాదులు క్రమము తప్పక సాగింపఁబడెను. తలఁబ్రాలు పోసినపిదప మహాత్ముల యాశీర్వాచనార్థము వధూవరుల వరుసఁగాఁ గూరుచుండఁ బెట్టిరి. నిర్వలాంతఃకరణులగు భూసురపుంగవులు లోనగువారు దంపతుల కీయిరువురకును శ్రీలలనాప్రాణనాథుఁడు సర్వమంగళాప్రాణేశుఁడు సరస్వతీమనోహరుఁడు శచీనాయకుఁడు తక్కుంగల దేవతోత్తములు నిరంతరసుఖానుభవదీర్ఘాయుర్భాగ్యముల నొసంగుచు రక్షింతురు గాక యని ద్రవ్యాభిలాషమునఁ గాక ప్రీతిమై నాశీర్వాదించిరి.

ఆతరుణమున నామహాసభ భూసురేంద్రాదినిబిడమై యుండెను. రామదాసయోగీంద్రుఁడు లేచి నిలువంబడియెను.

వారి యమృతవాక్కుల వినఁ గుతూహలులై యుండువారు
 గాన నెల్లరు నిశ్శబ్దముగ నుండిరి. రామదాసిట్టు లుపన్యసిం-
 చెను. నిర్మలాంతఃకరణభూషితులారా! పరోపకారపారిణి-
 లారా! ఈమహోత్సవమును గుఱించి నాలుగుమాటలు చెప్పె-
 డను చిత్తగింపుడు. కన్యాదానముచేయుపద్ధతి యిది మీరు
 చూచితిరి గదా. సనాతనమగునది యీయాచారమే కన్య-
 కను వివాహమునకన్న ముందు వరుడు కనుగొనరాదు.
 ఆతని తల్లిదండ్రులే యామె కులశీలాదులఁ బరికింపవలయు.
 లోకమున భగవంతుడు తప్పఁ దక్కినవారిలోఁ దలిదండ్రుల
 కంటె దనయునిమేలుకోరువారు లేరనుట నిర్వివాదాంశము.
 అట్టి తల్లిదండ్రులు పరికించి కులోద్ధారకురాలు కాఁగలదని
 విశ్వసింపవలయు. ఆకన్యకను వరుడు వరింపవలయు. పాణి-
 గ్రహణమున నొకవస్త్రము వరునకుం గన్యకకునడుమఁ బట్టు
 కొనఁబడును. ఆవలఁ గన్యక తనకుఁ దగిన ట్లునుపఁబడిన వీత-
 మునఁ గూరుచుండవలయు. పాణిగ్రహణము ననంతరము
 వస్త్రము తొలఁగింపఁబడును. అత్తరుణమునఁ దనయావజ్జీవ
 సుఖాకర యగుకన్యకను వరుడు చక్కఁగాఁ జూడవల-
 యును. ఆవీక్షణమే పరస్పరప్రీతిరశ్శుల వారిని బంధించును.
 ఈసంబంధ మాజన్మము నిలుచునదియే కాని నడుమ విడి-
 పోవునది కాదనుభావమే వారికిం గల్గును. అట్టిప్రీతి శాశ్వత
 ముగా నిలువక తప్పదు. ఒక్కరాజు పట్టాభిషిక్తుడు కాఁగా
 నాతనిపై మిగులఁ బ్రీతి యంతకుముందు లేకుయున్న నిక
 నీతఁడే మనకు టేడు. మన మీతనిరక్షణమున నుండక
 తప్పదు. అనుభావము దృఢపడఁగా ముందున్న యసూయః

తొలగెను. వానినే విశ్వసించి మానవు లుందురు. ఈయుదాహరణము మీయనుభవమునఁ దోచునదే కాని క్రొత్తగాఁ గల్పింపఁబడినది కాదు కదా. అట్లే తనయావజ్జీవము సహధర్మచారిణి యని ప్రేమించినకన్యను వరుఁడు రూపమునే ప్రధానముగా భావించిన ననర్థము వాటిల్లును. గుణము ప్రధానముగా భావింపవలయుననియే సనాతనాచారము తెల్పెడిని. అట్లుగాక వివాహమునకంటె ముందే సహచరసల్లాపాదులచే నాకన్యకనుబరిచితంజేసికొని ప్రేమించి పిదప వివాహముచేసికొనిన నాప్రేమ మస్థిరమగుటయే కాక యనర్థదాయక మగుటకు సంశయంబేలేదు. ఒక్కనినే ప్రేమింపవలయునన్న నియమ మపు డుండదు. పెక్కుండ్రు ప్రేమించి యందెవ్వనిపై నతీశయవాంఛ కలుగునో యాతనిం గన్యక పెండ్లియాడునేని యద్దానిమనస్సు త్వరగా మాటిపోవు ననుట యచ్చరువును గల్పింపఁజాలదు. కావున వధూవరు లిరువురును సద్గుణులు భులు కావలయును. రూపపరీక్ష తల్లిదండ్రులది ఈయాచారము ననుసరించినవివాహము వధూవరులకు సదా సంతోషదాయకంబే యగు. పరస్పరసహకారమును వారు విడువఁజాలరు.

ఈసనాతనాచారము హేయమని యూహించి యిష్టమునకు ననువగుకన్యను పెండ్లియాడవలయునని యీకాలపు వారు విరళముగ నందం దుపన్యసించుచున్నారు కదా. ఒక్కనినే ప్రేమించుట యీసనాతనాచారమున సంభవింపదు. ఎందఱినో పరీక్షించి యం దుత్తము నొక్కనిఁ పెండ్లియాడవలసి యుండును. అట్టిస్త్రీచిత్తము పలుతావులఁ బ్రసరించినదగుటం

జేసి యొక్కతావుననే నిలుచుననుట విశ్వసింపఁ దగనిమాట. వరునిచిత్తము నట్లే యని నిశ్చయింపవలసి యుండును.

ఇటీవలఁ గొందఱు కాంతలు పెండ్లియాడినపిదప నాతని వదలి వేటొకనింగూడి చరించుచు నితరులకుఁ దమమార్గము నుపదేశించుచు సభలకు విలజ్జంబోవుచుఁ బురుషులని యనుమానింపక మాటలాడుచుఁ గరము వైదుష్యము నగ పఱచుచు వారి నవ్వించుచుఁ బ్రాచీనాచారములం దూలనాడుచుఁ బ్రవర్తించుచున్నవారని వినవచ్చెడిని. అది కరము చింతాకరము! పరిశుద్ధాంతరంగులకు మిగుల సంతాపకరము. పరపురుషుని గూడితిరుగుట యెంతి మంచిదో నేఁ జెప్పునక్కఱలేదు.* వయసుకత్తియ వయసుకాని గూడి తిరుగుట భారత భూమి నీవఱకు లేదనియు, నిపుడు క్రొత్తగావచ్చినయాచార మనియు, మీరు నెఱుంగుదురు. చంద్రమతి, దమయంతి, సీతాది సాధ్వీమణులు జన్మించిన యీపవిత్రభూమియం దీయాచారము ప్రాతది కాదని నేఁ జెప్పనేల! శాపానుగ్రహసామర్థ్యము వెలయ నీభూమిని బొడమిన స్త్రీపురుషులు ప్రసిద్ధిగాంచిరి. మనశ్శుద్ధివినాశనం బగు నీయాచారము నవీనముగాఁ బొడచూపుచున్నది. ఆమార్గము నేచ్ఛాప్రవర్తకుల కత్యంతాను

*“ఒక్కనిఁ బెండ్లియాడి మఱియొక్కని సుందరకాయుఁ గూడి యే దిక్కునఁజూడఁ దానయఱు తేటపడం దగుమాటలాడుచుకొ మిక్కిలి నేర్పుకత్తెయన మించి చరించుచున్నఁ జూచి పెక మక్కువనాదరింతు రిది మంచిది గా దన రేమికాలమో.”

కూలముగా నుండుటంబట్టి కాబోలు కొంద టీయాచారమే
మంచిదనుచున్నారనియు, దానినే యనుసరింపఁ బ్రయత్నించు
చున్న వారనియు వినుచున్నాడను. ఈయాచారమే క్రమ
క్రమముగ వృద్ధియైనచోఁ బ్రాచీనసదాచారము లడుగంటి
స్వేచ్ఛాచారములు ప్రబలును. దాన సత్యము ధర్మము నశిం
చును. అసత్యాధర్మములు పెంపొందును. వివాహధర్మము
తుదముట్టం జెడును. సహధర్మచారిణి యనుపేరు భార్యకుం
జెల్లదు. దాంపత్యసుఖము కూడఁ జెడఁగలదు. పరపురుష
సంగతికొ మెలంగుట యుత్తమస్త్రీధర్మంబు గాదను స్త్రుతి
పురాణేతిహాసములు వ్యర్థములగు. ఏనాఁ డాభావము మాన
వులమదల వ్యాపించునో యానాఁడే కలిపురుషుఁడు తాండవ
మాడునని నమ్మవలయును.

మహాజనులారా! *సత్కర్మముల నున్ములించిన భగ
వంతుఁడు దూరమగును. కులకాంతలు దుష్టలగుదురు. దాన
వర్ణసంకరము గలుగు. అయ్యది నరకప్రాప్తి హేతువగును.
పితరులు లుప్తపిండోదకక్రియు లగుదురు. విశేషించి స్త్రీలు

*అధర్మాభివృద్ధి వాత్సల్య ప్రదుష్యంతి కులస్త్రియః, స్త్రీః దుష్టాః
వాన్జేయ జాయతే వర్ణసంకరః. సంకిరోనరకాయైవ కులఘ్నానాం కులస్య
చ, పతంతి పితరో హ్యేషాం లుప్తపిండోదకక్రియాః. భగవద్గీత ౧ ఆధ్యాయాద్యశం భజతే హి స్త్రీ సుతం సూతే తథావిధం, తస్మాత్ప్రజావిశుద్ధ్యర్థం
స్త్రీయం రక్షేత్ప్రయత్నతః. స్వాం ప్రసూతిం చరిత్రం చ కులమాత్మాన మే
వచ, స్వం చ ధర్మం ప్రయత్నేన జాయాం రక్షకౌ హి రక్షతి. మనుస్మృతి
౯ ఆధ్యాయము.

ప్రపంచవృద్ధిహేతుభూతలు. కావున స్త్రీలమనస్సులు దుష్టములు కాకయుండఁ గాపాడవలయును. కులమును, జరిత్రమును, దనను, సంతానమును, ధర్మమును గాపాడుకొనఁ దలంచువాడు పరపురుషసంగతిఁ బోసీకయుండ భార్యను రక్షింపవలయును. లేనిచో నివి యన్నియు దుష్టములవు. కావుననే పెద్దలు యోగదృష్టిం బరికించి ధర్మములను యుగముల కనుకూలములుగా మార్చిరి. భగవంతునియందు భక్తిగలుగుమార్గముల సులభముగాఁ దెలిపిరి. వానినెల్ల నీనూతనాచారములు పాడుచేయును.

ఈవివాహము ప్రాచీన సదాచారము ననుసరించి చేయఁబడినది. వధూవరు లన్యోన్యస్యప్రీతి గలిగి మీ యమోఘాశిషములమూలమునఁ బరమేశ్వరుకరుణకుం బాత్ములై దీర్ఘాయురారోగ్యములఁ గాంతురు గాక. సర్వేశ్వరుననుగ్రహమున సనాతనధర్మము, తదనుగుణము లగునాచారములు నశింపక యథాపూర్వముగా నుండుఁగాక. మీరందఱు మన్వాది స్మృతులయుఁ బురాణములయు, మహాభారతా దీతిహాసములయు ధర్మములను వదలక యాచరించుచు, దుష్కర్మములను దేశముల, నుపన్యాసముల నాలకించి మోసపోసక వారు నేచ్చాప్రవర్తకులని లోకమున గౌరవమునే కోరువారని, శాస్త్రములతత్త్వముల నెఱుంగనివారని కేవల యుక్తివాదులని, ఆస్తికులభంగిఁ దోచు నాస్తికులని నిశ్చయించి వారికి దూరముగాఁ దొలంగియుండవలయును. వారితో విరోధించి సంభాషింపరాదు. వారియుక్తుల విని యిందేమేని మేలుండునా యని యాలోచింపరాదు. వారింజేరి భాషింపఁ బూస

రాదు. వారికిని దైవము తోడ్పడునని మనమించుకే దలంప రాదు. వారికి భగవద్గీత లుపన్యాసముల కుపయోగించుననియే నిశ్చయింపవలయును. ఈ నాలుగుమాటలు మీకుఁ దెలుపుటనవసరమే యైనను వచ్చియున్నాఁడఁ గానఁ జెప్పితిని మనుజులసంస్కర్తమునే మాని యందందు నిర్జనస్థలముల నివసించుచు భగవన్నామసంకీర్తనము చేయుచునుండిన నేనీకాలమునఁ బ్రబలిన దురూహలననుసరించి ప్రాచీనసదాచారముల మానుదురేమో యన్నసందియమున వచ్చి లోకమున కుదాహరణ భూతులగు నీసజ్జనులప్రయత్నమునకుఁ దోడ్పడ నరుదెంచితిని. ప్రాజ్ఞులారా! మీ రెఱుంగని విషయములు లేవు. మీరు చదువనిశాస్త్రములు లేవు. మీ రాచరింపనిధర్మములు లేవు. మీ రభ్యసింపనియోగములు లేవు. మీకుఁ దోషనియూహలు లేవు. ఐనను వాక్చాపలమున నామనస్సునఁ గల యభిప్రాయమును దాఁచక వెలిపుచ్చితిని. మీరెల్లరు సమాపితచిత్తులరై యాలకించితిరి. ఇఁక నేను మీయనుజ్ఞఁ గైకొనఁ దలంచుచున్నాఁడను. తరణోపాయము దొరకక భగవంతు నాశ్రయించినఁ దనంతన తానే దొరకునని నమ్మియున్నాఁడను.

అని యుపన్యసించి రామదాసు కూరుచుండెను. ఆమహాపన్యాసము నాలకించి గంభీరమగు తదర్థమును గ్రహించి సామాన్యులుకూడఁ బరమానందభరితులైరన నిఁకఁ బండితులమాట నిటఁ జెప్పనేటికి? వారు కూరుచుండఁగనే మీయభిప్రాయము సత్యధర్మవిహితము. అని యేకవాక్యముగఁ దమ మనోభావములఁ దెల్పిరి మఱియు నెవ్వరెవ్వరు సనాతనసదాచారనిర్మూల

నము చేయఁ బ్రయత్నింతురో వారిని దమజాతినుండి వెడల నడువఁ దీర్తానము గావించిరి. వివాహాదులయందుఁ గలకట్టు బాటుల సడలింపరాదనియు వానివలనిలాభములు వాఙ్మానస గోచరములు సామాన్యులకుఁ గావనియుఁ దప్పక యెంతోమేలు వానివలనఁ గలదనియు నతీంద్రియజ్ఞు లాశుభముల నెఱింగియే వాని నియమించిరనియు నట్టివాని నల్పజ్ఞులు సడలింపఁ బ్రయత్నించిన వారిభావముల మన మంగీకరింపరాదనియు నెల్లరు తీర్తానించిరి.

ఆపిదప సాగవలసిన వివాహతంత్రములు సాగింపఁ బడి యెను. సకాలమున ముహూర్తము జరపఁబడుటయుఁ బెద్ద లాశీర్వాదించుటయుఁ జూచువారల కెంతో యామోదమును గలిగింపఁజాలెను. శ్రీనివాసదాసు నచ్చిన పెద్దల బహుళాకరించి చందనతాంబూలముల నొసంగి రామదాసుగారిని గృహప్రసే శము దనుకనుండి పోవలయునని ప్రార్థించి వారందుల కను మతింప నెల్లరను భోజనములుసేయ నాయూయి చోటులకు దయ చేయుఁడని ప్రార్థించెను. ఎల్లరు తమతమ విడుదులకుం బోయిరి. వధూవరుల కావగలు భోజనము లేకుండుట యాచారము. అరుంధతీదర్శనానంతరము భుజింపవలయునని పెద్దలయూశ యము. ఆ యాచారము ననుసరించి వారు ఫలాహారములఁ గైకొనియుండిరి.

వచ్చినవారెల్ల భుజించి సంతృప్తి మిగులఁగాంచి యిం చుక విశ్రమించి సాయంసమయమునకు ముందే కార్యక్రమము నెఱింగినవారు గానఁ బెండ్లిపందిరి కరుదెంచిరి అందాసమయ మున నాట్యము సాగును. వారకాంతలు వచ్చి యెల్లరకు నను

స్కరించి వారియనుమతినిొంది యభినయమున కారంభించుచు,

శ్లో. *“దేవః పాయాత్పయసివిమలే యామునేమజ్జతీనాం
యాచంతీనామనునయపదైరంచితాన్యంశుకాని,
లజ్జాలోలైరలసవిలనైరున్తిషత్పంచబాణై
ర్గోప్స్త్రీణాం నయనకుసుమైర్నితః కేశవోనః.”

అను శ్రీకృష్ణకర్ణామృతశ్లోకమును బఠించెను. దానిని విని నంతన సభ్యులు సంసారముల మఱచి శ్రీకృష్ణధ్యానతత్పరులైరి అంత నాకాంతావతంసము తదర్థమును జెప్పకుండ నేత్రములను హస్తములను గదలించుచు విధినతిక్రమింపక దానఁ గలభావమెల్లఁ గనఁబఱచెను. “నయనకుసుమైః” అనుపదము నభినయించునపుడు సభ్యులయాశ్చర్యము వర్ణనాతీతమయి యుండెను. అభినయానంతర మాయందుముఖి భక్తిభావము నెల్లరుం గొనియాడిరి. ఆరేయి భుక్త్యనంతరము హరికథ సాగెను రుక్మిణీకల్యాణకథను దెలుపుచు నాదాసునెల్లర విస్మితచిత్తులనుగా నొనరించెను. ఈరీతిగా నాయాయి వినోదముల నైదుదినములు సుఖముగా గడచెను.

విద్యత్కవిప్రభృతుల నుచితరీతి సమ్మానించి శ్రీనివాసదాసు పాత్రాపాత్రవివేకముగలవాఁ డనుఖ్యాతికిం బాత్రుఁ డయ్యెను. తదనంతరము జాలంధరపురమునకు గృహప్రవేశ

* “యమునావేణికయందు గోషికలు సీరాడక్ నృకీయాంశుకా
ఘములక్ దాచఁగ సిగ్గుచే మృదులవాక్యప్రాధితో వేడుకన్,
సముదంచన్ దనాలసోల్లసనిరీక్షాసీలనీ రేజమా
ల్యములక్ వారలు పూజచేయఁదగునయ్యబాహు సేవించెదన్.”

మనుకార్యమున కెల్లరు దయచేయవలయునని శ్రీనత్సాంక
దాసు ప్రార్థింప బంధుహిత పండితాదులెల్లరు సచ్చటికిఁ బయ
నము సాగించిరి వచ్చునపు డెట్టియుపచారముల సూర్యమున
శ్రీనివాసదా సేర్పఱచి యుండెనో యట్టి యుపచారములు
చేయ శ్రీనత్సాంకదాసు మఱుపయనమున నేర్పఱచుచేసెను.
వీనమంతయు నావిషయమున భేదము గానరాక యుండెను.
కతిపయప్రయాణముల జాలంధరపురమును బ్రవేశించి శుభ
ముహూర్తమున గృహప్రవేశ శుభకార్యమును జరపించిరి.
మూడుదినము లందెల్లవారు నుండిరి. ఎల్లర నాదాసు సుచిత
విధుల బహుళకరించెను. ఎల్లరు బరమసంతుష్టమానసులై
తమతమ గ్రామములకు వారి కీర్తియశస్సులం బొగడుచుఁ
బోయిరి. అట్లునిం గూతును బిలుచుకొని శ్రీనివాసదాసు
విలాసధామమున కరుదెంచెను. కొన్ని దినములుండి శ్రీకృష్ణ
దాసు ధర్మపత్నిం దోడుకొని తండ్రియానలమెయి నిజ
పురమున కరిగెను. ఈరెండునంశము లాదంపతులపై సాధార
పడి యున్నందునఁ గొంతకాలము జాలంధరపురమునను
గొంతకాలము విలాసధామమునను వా శుభయులు
నివసించుచుఁ దల్లిదండ్రులకు నత్తమామలకు మహోత్సవ
మును గలిగించుచు రాధికా శ్రీకృష్ణదాసులు వరోపకార
తత్పరులై న్యాయార్జితవిత్తులై సుజనరంజనులై శాంత
భూషణులై యనోన్యాయానురాగము నర్థిల్ల పర్తిల్లుచుండిరి.
రాధిక యక్కాలపుఁ బురంద్రీమణుల కుదాహరణభూషణులై
విద్యావినయముల విఖ్యాతిగాంచి సహధర్మచారిణి యను
పేరు సార్థకమగునట్లు ప్రవర్తించుచుండెను. శ్రీకృష్ణదాసు

రాధికయనుమతింగొని చేయందగు కార్యముల నొనరించుచుఁ బ్రసాదించెను. నాలుగుదేశములయందును వారిప్రఖ్యాతి వ్యాపించెను. భగవంతునియందు భక్తి, జననీజనకులయందుఁ బ్రీతి, ఆశ్రితులయందు వాత్సల్యము గలిగి రాధికయు శ్రీకృష్ణ దాసును సుఖసంపదల ననుభవించుచుండిరి.

శ్రీరాధామాధవార్పణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

